

İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
KAMU YÖNETİMİ BİLİM DALI

ANADOLU ALEVİLİĞİ VE ARAP ALEVİLİĞİ (NUSAYRILIĞIN)
SİYASAL TUTUM AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI: HATAY VE
TUNCELİ ÖRNEKLERİ

SÖNMEZ ALVANOĞLU
(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
KAMU YÖNETİMİ BİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

ANADOLU ALEVİLİĞİ VE ARAP ALEVİLİĞİ(NUSAYRILIĞIN)
SİYASAL TUTUM AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI: HATAY
VE TUNCELİ ÖRNEKLERİ

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Hamza ATEŞ

Hazırlayan: Sönmez ALVANOĞLU

İstanbul-2014

ONAY

İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Yüksek Lisans öğrencisi olan Sönmez ALVANOĞLU'nun hazırladığı ve jüri önünde savunduğu “Anadolu Aleviliği ve Arap Aleviliği (Nusayrılığın) Siyasal Tutum Açısından Karşılaştırılması: Hatay ve Tunceli Örnekleri” başlıklı tez başarılı kabul edilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ

İMZA

Tez Danışmanı

Prof.Dr. Hamza ATEŞ

İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Üyeler :

Doç. Dr. Tarkan OKTAY

İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Doç.Dr. Muharrem ES

Yalova Üniversitesi

Tez Savunma Tarihi: 01/07/2014

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

İstanbul Medeniyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde hazırlamış olduğum bu Yüksek Lisans tezinin bizzat tarafımdan ve kendi sözcüklerimle yazılmış orijinal bir çalışma olduğunu ve bu tezde;

1- Çeşitli yazarların çalışmalarından faydalandığımda bu çalışmaların ilgili bölümlerini doğru ve net biçimde göstererek yazarlara açık biçimde atıfta bulunduğumu;

2- Yazdığım metinlerin tamamı ya da sadece bir kısmı, daha önce herhangi bir yerde yayımlanmışsa bunu da açıkça ifade ederek gösterdiğimi;

3- Alıntılanan başkalarına ait tüm verileri (tablo, grafik, şekil vb. de dahil olmak üzere) atıflarla belirttiğimi;

4- Başka yazarların kendi kelimeleriyle alıntıladığım metinlerini kaynak göstererek atıfta bulunduğum gibi, yine başka yazarlara ait olup fakat kendi sözcüklerimle ifade ettiğim hususları da istisnasız olarak kaynak göstererek belirttiğimi,

beyan ve bu etik ilkeleri ihlal etmiş olmam halinde bütün sonuçlarına katlanacağımı kabul ederim.

...../...../2014

Sönmez ALVANOĞLU

İÇİNDEKİLER

ONAY	I
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI	III
İÇİNDEKİLER	V
KISALTMALAR DİZİNİ	X
TABLolar LİSTESİ	XII
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	XV
TEŞEKKÜR.....	XVI
ÖZET.....	XVII
ABSTRACT	XVIII
1.GİRİŞ	1
1.1.Çalışmanın Anlamı, Konusu ve önemi.....	2
1.2.Çalışmanın Amacı.....	3
1.3.Çalışmanın Yöntemi.....	4
1.4.Çalışmanın Sınırlılıkları.....	4
1.5.Çalışmanın Hipotezleri.....	5
1.6.Siyasal Tutum Kavramı.....	5
1.6.1.Tutum Nedir?.....	5
1.6.2.Siyasal Tutum.....	6
1.6.3.Siyasal Tutum ve Din.....	8
1.6.4.Tutum Oluşturucu Öğeler.....	9

İKİNCİ BÖLÜM

ALEVİLİK, ORTAYA ÇIKIŞI VE TARİHSEL SÜREÇ

2.1.Alevilik Nedir?.....	10
2.2.Kavram Olarak Ehlibeyt.....	15
2.3.Alevi İnancında İnsan.....	16
2.4. Aleviliğin Oluşumuna Zemin Hazırlayan Tarihsel Olaylar.....	18
2.4.1. Gadir Hum Biati.....	22
2.4.2.Kerbela Olayı.....	24
2.5 Alevilikte İnanç Sistemleri.....	27
2.6.On İki İmamlar.....	28
2.7.Tarihsel Süreç İçerisinde Alevilik.....	35
2.8 Alevilik ve Sol İdeoloji.....	46
2.8.1 Türkiye Birlik Partisi.....	50

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAP ALEVİLİĞİ(NUSAYRİLİK)’NİN GENEL ÖZELLİKLERİ VE TARİHSEL KÖKENLERİ

3.1. Arap Aleviliği(Nusayrilik).....	56
3.1.1 Arap Aleviliği’nin İnanç Esasları.....	63
3.1.1.1 Batını Düşünce.....	64
3.1.1.2 Tenasüh ve Ahiret İnancı.....	69
3.1.1.3 Arap Alevilerinde Dine Giriş Törenleri.....	71
3.1.1.4 Arap Alevilerinde Önemli Bayramlar.....	71

3.1.2. Arap Alevilerinde Aile Yapısı ve Sosyal Yaşam.....	72
3.1.3. Türkiye’de Yaşayan Arap Alevilerinin Suriye, Lübnan ve Irak’ta Yaşayan Alevilerle Etkileşimleri.....	73
3.1.4. Suriye İç Savaşı’nın Türkiye’de Yaşayan Arap Alevilerine Etkisi.....	70
3.1.5. Arap Alevileriyle İlgili Genel Değerlendirmeler.....	74

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ANADOLU ALEVİLİĞİ’NİN GENEL ÖZELLİKLERİ VE TARİHSEL KÖKENLERİ

4.1. Anadolu Aleviliği.....	76
4.2. Anadolu Aleviliğinde İnanç Esasları ve Dini Ritüeller.....	79
4.2.1.Üçler.....	79
4.2.2.Beşler.....	80
4.2.3.Yediler.....	80
4.2.4. On ikiler.....	80
4.2.5 On Dört Masumu Paklar.....	80
4.2.6. On Yedi Kemerbest.....	80
4.2.7. Kırklar.....	81
4.2.8.Hacı Bektaş-ı Veli.....	81
4.3.Cem.....	82
4.3.1.Cem İbadetleri.....	82
4.3.1.1.İkrar Verme.....	83
4.3.1.2.Musahip Edinme Cemi.....	83
4.3.1.3.Abdal Musa Cemi.....	83
4.3.1.4.Görgü Cemi.....	84
4.4.Semah.....	85
4.5.Dört Kapı Kırk Makam.....	86

4.5.1.Şeriat Kapısı ve On Makamı.....	85
4.5.2.Tarikat Kapısı ve On Makamı.....	86
4.5.3.Marifet Kapısı ve On Makamı.....	87
4.5.4.Hakikat Kapısı ve On Makamı.....	87
4.6.Musahiplik(Yol Kardeşliği).....	88
4.7.Dedelik.....	89
4.8. Muharrem Orucu.....	91

BEŞİNCİ BÖLÜM

ANADOLU ALEVİLİĞİ VE ARAP ALEVİLİĞİ (NUSAYRİLİK)'NİN SİYASAL TUTUM AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ ALAN ARAŞTIRMASI BULGULARI

5.1. Alan Araştırmasının Yapıldığı Hatay İli.....	88
5.2. Alan Araştırmasının Yapıldığı Tunceli İli.....	91
5.3. Araştırmanın Modeli.....	93
5.4. Araştırmanın Amacı.....	93
5.5.Araştırmanın Yöntemi.....	93
5.5.1.Anketlerin Hazırlanması.....	93
5.5.2.Anketlerin Uygulanması.....	94
5.6.Araştırma Evreni.....	94
5.7.Araştırmanın Hedef Kütlesi(Örneklem).....	94
5.8.Veri Toplama Yöntemi.....	94
5.9.Veri Toplama Süreci.....	95
5.10.Veri Toplamada Yaşanan Sorunlar.....	95
5.11.Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması.....	96
5.12.Geri Dönüşüm Oranları.....	96

5.13.Ortaya Çıkabilecek Hatalar.....	96
5.14.Genel Olarak Arap Aleviliği(Nusayrilık) ve Anadolu Aleviliği	
Arasındaki Farklar.....	97
5.15.Araştırma Bulguları.....	99
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	146
KAYNAKÇA.....	149
ÖZGEÇMİŞ.....	157
EKLER.....	158
Ek-1: Anket Formu.....	158

KISALTMALAR DİZİNİ

a.g.e	: Adı geçen eser
Bkz	: Bakınız
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
Çev.	: Çeviren
ÇİDA	: Çağdaş İnançlar ve Düşünceler Ansiklopedisi
DABF	: Danimarka Alevi Birlikleri Federasyonu
DP	: Demokrat parti
DTA	: Dinler Tarihi Ansiklopedisi
Ed	: Editör
Haz.	: Hazırlayan
Hız.	:Hazreti
İA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
MGK	: Milli Güvenlik Kurulu
Ör.	: Örnek
SPSS	: Statistical Package for Social Sciences
s	: Sayfa
TDK	: Türk Dil Kurumu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
Vb.	: Ve benzeri
Yay.	: Yayıncılık
yy.	: Yüzyıl

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo1: Türkiye Birlik Partisi Yıllara Göre Aldığı Oy ve Milletvekili Sayıları.....	51
Tablo2: Ankete Katılanların Cinsiyete Göre Dağılımı.....	99
Tablo 3: Ankete Katılanların Yaşlara Göre Dağılımı.....	100
Tablo4: Ankete Katılanların Eğitim Durumlarına Göre Dağılımı.....	101
Tablo 5: Ankete Katılanların Çalıştığı Sektöre Göre Dağılımı.....	102
Tablo 6: Tunceli’de Ankete Katılanların Mesleklere Göre Dağılımı.....	103
Tablo 7: Hatay’da Ankete Katılanların Mesleklere Göre Dağılımı.....	104
Tablo 8: Ankete Katılanların Gelir Durumlarına Göre Dağılımı.....	106
Tablo9: Ankete Katılanların Kendilerini Nasıl Tanımladıklarına Göre Dağılım.....	107
Tablo10: Ankete Katılanların Etnik Kökenlerine Göre Dağılımı.....	108
Tablo 11: Ankete Katılanların Kendilerini Alevi Olarak mı, Nusayri Olarak mı Tanımladıklarına Göre Dağılımı.....	109
Tablo 12: Aleviler Hz.Ali ve On iki İmamların Yolundan Gidenlerdir.....	110
Tablo 13: Alevilik Bir Kültürdür.....	111
Tablo 14: Alevilik, İnanç, Kültür ve Felsefi Boyutları Olan ve Bulunduğu Coğrafyaya Göre Şekillenen Bir İslam Yorumudur.....	112
Tablo 15: Aleviler, Tarihsel Süreç İçerisinde Ezilmiş ve Baskıya Maruz Kalmış Bir Topluluktur.....	113
Tablo 16: Aleviler, Osmanlı Devleti Döneminde Rahat Bir Yaşam Sürmüşlerdir.....	114
Tablo 17: Osmanlı Devleti’nin Alevilere Bakış Açısı Diğer Topluluklara Bakış Açısı ile Aynı Olmuştur.....	115
Tablo18: Türkiye’de Yaşayan bir Alevi Olarak Kendimi Rahat Hissediyorum.....	116
Tablo 19: Bir Alevi Olarak Başka Bir ülkede Yaşamak İsterdim.....	117
Tablo 20: Aynı İnanç ve Kültürden İnsanlarla Yaşamayı Tercih Ederim.....	118

Tablo 21: Alevi Olmayan Biriyle Evlilik Yapabilirim.....	119
Tablo22: Bir Alevi Olarak Gelenek ve Göreneklerimi Rahatça Yaşayabiliyorum	120
Tablo 23: Günümüzde Alevi Toplumunun Kültürel Anlamda Bir Yozlaşma Yaşadığını Düşünüyorum.....	121
Tablo 24: Alevilerin Gelenek ve Göreneklerini Yaşatabilmesi İçin Kültür Bakanlığı Bünyesinde Ayrı Bir Yapılanmaya İhtiyaçları Vardır.	122
Tablo 25: Alevilerin Dini Vecibelerini Daha Rahat Bir Şekilde Yerine Getirebilmesi İçin, Devlet Bünyesinde Ayrı Bir Yapılanmaya İhtiyaçları Vardır	123
Tablo 26: Örnek Aldığım ve Yolundan Gittiğim Bir Din Önderim Vardır.....	124
Tablo 27: Bir Alevi olarak Diyanet işleri Başkanlığı’nın Kaldırılması Gerekliğini Düşünüyorum.....	125
Tablo 28: Diyanet İşleri Başkanlığı Kaldırılmamalıdır. Alevi vatandaşların da temsil edileceği bir yapıya kavuşmalıdır.....	126
Tablo 29: Arap Alevileri ile Anadolu Alevilerinin sorunları oldukça Benzerdir.	127
Tablo30: Kendimi Ortadoğu’nun bir parçası olarak görüyorum.....	128
Tablo 31: Kentleşme süreci, Alevi olarak kendimi daha rahat ifade etmeme yardımcı olmuştur.....	129
Tablo 32: Türkiye’de Alevilik Sol İdeolojiyle Özdeşleşmiştir.....	130
Tablo 33: Aleviliğin Herhangi Bir İdeolojiye Yakın Olmasında Tarihsel Sürecin Etkisi Vardır.....	131
Tablo34: Siyasi Partilerden Kendimi En Çok CHP’ye Yakın Hissediyorum	132
Tablo35: Siyasal Düşüncelerim Zamana ve Yaşa Göre Şekillenmiştir.....	133
Tablo36: Din ve Mezhep Siyasal Tavrımın Gelişmesinde Etkili Olmuştur.	134
Tablo37: Benimsediğim İdeolojinin (milliyetçi, muhafazakar, sosyal demokrat vb.) Siyasal Tercihim Üzerinde Etkisi Vardır.	135

Tablo38: Herhangi Bir Siyasal Organizasyona ya da Partiye Üyeliğim Vardır.	136
Tablo39: İlgi Duyduğum Siyasi Partinin Mitingine Sık Sık Katılıyorum.....	137
Tablo40: Alevi Bir Vatandaş Olarak, Alevilerin Yönetimindeki Bir Ülkede Yaşamak İsterdim.....	138
Tablo 41: Arap Kültürünün Egemen Olduğu Bir Ülkede Yaşamak İsterdim.	139
Tablo 42: Aleviler, T.C Döneminde Kendilerini Daha Rahat İfade Etmişlerdir.	140
Tablo 43: T.C Vatandaşı Olarak Yeterince Özgür, Rahat ve Eşit Bir Ortamda yaşadığımı düşünüyorum.	141
Tablo 44: Din Önderlerine Siyasi Kanaat önderlerinden daha çok inanır ve Güvenirim.....	142
Tablo 45: Mevcut AKP İktidarının Suriye Savaşı Konusundaki Politikasını Destekliyorum.....	143
Tablo 46: Suriye İç Savaşı, Türkiye’de Yaşayan Alevilerin Siyasal Tutumlarını Etkilemiştir.....	144
Tablo 47. 2014 Yılı İtibariyle İktidarda Bulunan AKP Hükümetinin, Alevi Açılımını Uygulanabilir Buluyorum ve Gerçekçi Sonuçlar Doğuracağına İnanıyorum.....	145

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Türkiye Birlik Partisi Amblemi.....	50
--	----

TEŞEKKÜR

Bu tezin yazılma aşamasında bir çok kişinin değerli katkıları olmuştur. Öncelikle hayatımın en özel ve en önemli iki insanı olan annem Afife ALVANOĞLU ve babam Mustafa Yakup ALVANOĞLU'na minnet ve şükranlarımı sunarım. Bunun yanı sıra gerek ders aşamasında, gerekse tez aşamasında bana her zaman destek olan hocam Prof. Dr. Hamza ATEŞ'e, çalışma anketlerinin değerlendirme aşamasında desteklerinden dolayı, Doç. Dr. Muharrem ES'e, ve Yrd. Doç. Dr. Serdar BOZKURT'a, görüş ve önerilerinden yararlandığım Yrd. Doç. Dr. Yasemin BAL'a, yüksek lisans dönemi boyunca zaman mefhumu gözetmeksiniz bizi dinleyen ve yönlendiren hocalarımız Prof. Dr. Bilal ERYILMAZ'a ve Doç. Dr. Tarkan OKTAY'a, görüş ve öneriyle beni yönlendiren Gazeteci Besim ALTUNÖZ'e, Tunceli'de gerçekleştirdiğimiz alan araştırmasında benden yardımlarını esirgemeyen ve pozitif yaklaşımlarıyla motivasyonumu arttıran değerli arkadaşlarım, Ebru KIRMIZITAŞ, Hasan ASLANGİRİAY ve Mücahit BEKTAŞ'a, kız kardeşim Yasemin YİĞİTBAŞ'a, anket formlarını dolduran Hatay ve Tunceli'deki tüm görüşmecilere, geniş kütüphanesinden ve olanaklarından yararlandığım Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi'ne, yine kütüphanesinden geniş ölçüde yararlandığım Antakya'da bulunan Ehlibeyt Kültür ve Dayanışma Vakfı'na ve Vakıf Başkanı Ali YERAL'a, yürekten teşekkür ederim.

ÖZET

Alevilik, İslamiyet'in erken dönemlerinde ortaya çıkmış ve yüzyıllardır tartışla gelen bir konu olmuştur. Günümüzde ise, üzerinde bir tanım birliği bulunmayan ve farklı kesimlerin kendi siyasal ve ideolojik çerçevesinden değerlendirdiği tartışmalı bir konu durumundadır. Örneğin, Aleviliği İslam'ın özgün bir yorumu olarak gören bir kesim olduğu kadar, onu Hristiyanlıkla, Yahudilikle, Zerdüştlükle ve, Maniheizmle ilişkilendiren, din dışı gören, Ali'siz Alevilik gibi yorumlar getiren veya sadece bir yaşam biçimi ve kültür olarak algılayan kesimler de bulunmaktadır. Bu durum, Türkiye'nin toplumsal yapısını oluşturan önemli bir unsur olan Alevilik konusunda sosyoloji, ilahiyat ve siyaset bilimi gibi bilimler çerçevesinde gerçekleştirilecek yeni, ciddi ve objektif araştırmalara olan ihtiyacı ortaya koymaktadır.

Bu çalışmada bu önemli ihtiyacı giderme yolunda küçük bir katkı sunmak amacıyla Arap Alevilerinin yoğun olarak yaşadığı Hatay ve Anadolu Alevilerinin yoğun olarak yaşadığı Tunceli illerinde yapılan bir alan araştırmasının önemli bulguları paylaşılmaktadır. Veriler anket yöntemiyle iki aylık bir uygulama süreci sonunda elde edilmiştir.

Çalışma, beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, genel olarak çalışmanın amacı, yöntemi, sınırlılıkları ve siyasal tutum kavramı ele alınacaktır. İkinci bölümde Aleviliğin ne olduğu, nasıl ortaya çıktığı ve tarihsel süreç içerisindeki gelişmeler kısaca irdelenmektedir.

Üçüncü bölümde, Arap Aleviliği konusu; Arap Alevilerinin tarihi gelişimi, yaşayış özellikleri, siyasal tutumlar ve Türkiye'de yaşayan Arap Alevilerinin, Suriye, Lübnan ve Irak'ta yaşayan Alevilerle etkileşimleri incelenmektedir.

Dördüncü bölümde Anadolu'da yaşayan diğer Aleviler (Türk, Kürt, Zaza), tarihi gelişimleri, yaşayış özellikleri, ibadetleri, ve siyasal tutumları bütün yönleriyle incelenmektedir. Çalışmanın beşinci bölümü ise, Hatay ve Tunceli illerinde yapılan alan araştırmaları neticesinde ortaya çıkan bulguların değerlendirmesinden oluşmaktadır.

Anahtar Kelimeler; Alevilik, Arap Aleviliği, Anadolu Aleviliği, Siyasal Tutum

ABSTRACT

Alevism has risen in the early period of İslam and has been an issue which has been discussed through the ages. Nowadays, Alevism is an issue which has no an exact definition and is considered by different groups according to their political and ideological views. For instance, while some groups consider Alevism as an authentic interpretation of Islam, some groups think that Alevism is bound to Christianity, Jewish, Zoroastrianism or Manichaeism even out of any religion. Some groups interpret Alevism without excellency Ali and consider Alevism as just a culture and life style. This case reveals the need of serious and objective research made by the sciences of sociology, theology and politics for Alevism which is an important aspect in the social structure of Turkey.

This study consists of four sections. In the first section, the concept of Alevism is dealt in general and what the Alevism is, how is came up the development of Alevism through history were examined. In the second section, the concept of Arabian Alevism, the historical development of Arabian Alevis, life style of Arabian Alevis, political ideologies and the interactions of Arabian Alevis living in Turkey with the Alevis living in Syria, Lebanon and Iraq are examined. In the section three, the Alevis from other nations (Turkish, Kurdish and Zaza) in Turkey, the historical development, life style, worshipping and political views are deeply analyzed. The last section of the study consists of the analysis of the data acquired from the research made in Tunceli and Hatay.

Key Words: Alevism, Arabian Alevism, Anatolian Alevism, Political View

1.GİRİŞ

İslam sözlükte teslimiyet göstermek, emirlere itaat etmek ve boyun eğmek demektir. Terim olarak İslam, Yüce Allah'ın bütün insanlık için beğenip seçtiği, sekaleyni (insanları ve cinleri) hidayete erdirmek için nebilerin ve resullerin sonuncusu Hz. Muhammed ile göndermiş olduğu son semavi dindir. (ÇİDA,2012:31)

İslam dininde görülen ve mezhep adı altında toplanan bütün inanç akımları, işledikleri konular bakımından genellikle üçe ayrılır: Siyasi mezhepler, dini mezhepler, belli bir düşünceyi, felsefe görüşünü savunan mezhepler. İlk iki türe giren bütün mezheplerin kaynağı, temel dayanağı Kur'an ve hadislerdir. Üçüncü türe giren mezheplerin kaynağı ise bilim ve felsefedir. Bunlar dışarıdan, Yunan, Anadolu ve Roma uygarlık ürünlerinden, felsefe akımlarından etkilenerek gelişen mezheplerdir. (DTA,1976:75) Tarih boyunca ancak kişisel çıkar ve mezhep taassubu sonunda mezhepler arasındaki mesafeler büyütülmüş ve birleştirilemez hale getirilmiştir. Mezhepler birleşseler ve aynı ilke ve temel hükümlere dayansalar bile, gene kişisel görüşlerin, anlayışların ve fikirlerin ortaya çıkmasına engel olmaya imkân yoktur. (DTA,1976:75)

Alevilik yukarıda değinildiği gibi, İslamiyet'in farklı yorumlarından bir tanesi olup İslamiyet'in erken dönemlerinde ortaya çıkmış ve yüzyıllardır tartışıla gelmiş bir konu olmuştur. Bu alanda yapılan çalışmalar görece az olmakla birlikte son dönemlerde yapılan çalışmalarda nispeten bir artış olduğunu görmekteyiz. Kuşkusuz bu, bu alanda yeterince akademik çalışma ve araştırma vardır anlamına gelmemektedir. Bu konuda literatürde bir eksiklik olduğu aşikârdır. Bunun yanı sıra bazı yayınlar konuyu netleştirmek ve ön yargıları kırmak bir yana dursun, konuyu daha da içinden çıkılmaz bir hale getirmişlerdir.

Bugün baktığımız zaman her kesimin kendine göre bir Alevilik tanımlaması olduğunu görüyoruz. Yani her kesim Aleviliğe kendi siyasal ve ideolojik çerçevesinden bakmaktadır. Bunun yanı sıra Aleviliği Hristiyanlıkla, Yahudilikle, Zerdüştlükle, Maniheizmle ilişkilendiren, din dışı gören, "Ali'siz Alevilik" gibi yorumlar getiren, Aleviliği bir yaşam biçimi olarak ya da bir kültür olarak gören veya ateizmle bağdaştıran kesimlerin varlığı da yadsınamaz. Örneğin Cemşid Bender "12

İmam ve Alevilik” isimli kitabında, Aleviliğin Kürt halkına ait bir inanç sistemi olduğunu ve Ehlibeyt ile hiçbir ilgisinin olmadığını iddia eder. (Bkz: Bender,2003:89)

Yaptığımız literatür taraması sonucundaki kanımız ve bu konuda çalışma yapmış olan akademisyenlerin ve araştırmacıların ortak kanısı şudur; bu toplulukla ilgili bugüne kadar yeterli çalışmalar yapılmamıştır. Baktığımız zaman özellikle Arap Aleviliğiyle ilgili yapılmış olan çalışmaların görece az olduğunu görmekteyiz. Bu da kuvvetle muhtemel bu topluluğun dışı kapalı bir nitelik edinmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Bu anlamda bu topluluğu aydınlatmaya yönelik yapılmış olan en önemli çalışma kendisi de bir Arap Alevisi olan ve Osmanlı İmparatorluğu döneminde vilayet polis müdürlüğü görevinde bulunmuş olan Muhammed Emin Galib Et-Tavil’in, 1924 yılında yayımlanmış ve aslı Arapça olan “*Tarihhu’l-Aleviyyun*” yani “*Arap Alevileri Tarihi*” adlı eseridir. Bu kitapta verilen bilgiler genel olarak kaynağa dayandırılmadığı için eleştirilere hedef olsa da Arap Alevilerinin (Nusayrilerin) tarihini anlamak adına temel bir kaynak olduğu söylenebilir. Bir diğer dikkat çekici eser Süleyman El Üzeni tarafından 1862 yılında Beyrut’ta yayımlanan “*El Bakuretü’s- Süleymaniyye fî keşfi esrari’d-diyaneti’n- Nusayriyye*” adlı eserdir. Fakat bu eser, toplumu aydınlatmaktan ziyade karalamaya yönelik yazılmış olan bir eserdir. Aslında bir Arap Alevisi olan Adanalı Süleyman Efendi, daha sonra sırasıyla Hristiyanlığı ve Yahudiliği benimsemiş bir şahsiyettir.

Nusayrilerle ilgili son dönemlerde yapılmış olan önemli bir çalışma da Hakan Mertcan’ın “*Türk Modernleşmesinde Arap Aleviler*” isimli kitabıdır. Bu kitap akademik nitelikli olması açısından da önemlidir ve dikkate değer bir kitaptır. Görüyoruz ki topluluk, son dönemlerde daha çok dikkat çekmeye başlamıştır ve neticede bu alanda yapılan çalışmalar da artmaktadır.

Bu çalışmanın amacı toplumsal dokuda bütünleşmeyi sağlamak ve var olan portreyi objektif bir şekilde ortaya koymaktır. Çalışmanın literatüre katkı sağlaması ümit edilmektedir.

1.1. Çalışmanın Anlamı, Konusu ve Önemi

Mezheplerin doğması, insanların karakterlerinin bir gereğidir. Mezhep, ayrı bir

görüş bildirir. İnsanların karakterleri, ayrı ve çok değişik olduğu için çeşitli ve birbirinden ayrı görüşlerinin bulunması gerekmektedir. Varlıkların cansızlarından başlayıp canlıların en üst tabakasını meydana getiren insanlara kadar her varlığı zaman ve mekandan soyutlamak mümkün değildir. Varlıklar bu iki faktörün etkisinde değişiklik gösterirler. (DTA,1976:71-72) Alevilik de bu yorum farklılığından doğmuş ve yüzyıllardır tartışma konusu olmuş bir inançtır. Bu çalışmanın amacı İslamiyet'in bir yorumu olan Aleviliği öncelikle bilimsel etiğe uygun olarak ve objektif bir şekilde anlatmak ve daha sonra asıl konumuz olan Anadolu Aleviliği ve Arap Aleviliğinin siyasal tutumlarını karşılaştırmalı olarak Hatay ve Tunceli örnekleri çerçevesinde irdelemektir.

Türkiye'de Alevilik Anadolu coğrafyasına özgü bir inanç olarak görülmesinden dolayı, Aleviler genel olarak Anadolu Alevileri olarak adlandırılır. Bu çalışmada, Türkiye'nin Hatay, Adana ve Mersin bölgesinde yaşayan Arap Alevilerini ve diğer Anadolu Alevilerini ayrı ayrı ele almak adına Hatay, Adana ve Mersin'de yaşayan Aleviler, *Arap Alevileri* olarak, Tunceli, Malatya, Çorum gibi Türkiye'nin diğer illerinde yaşayan Alevileri, *Anadolu Alevileri* olarak ele alınmıştır.

1.2. Çalışmanın Amacı

Bu çalışmanın temel amacı hiçbir önyargı ve değerlendirmenin etkisinde kalmaksızın nesnel bir şekilde Alevi inancının bilimsel doğrulara dayanarak anlaşılmasını sağlamak ve çalışmadan elde edilen bulgularla başta bilim dünyası olmak üzere diğer çalışmalara da öncülük ve kaynaklık etmektir. Alevilerin kendilerini nasıl tanımladıkları, devletten beklentileri, sorunları, siyasal tutumları ve bu tutumlara etki eden faktörler nelerdir gibi sorulara cevap aramaya çalışılacaktır. Genel olarak sıralarsak;

- Aleviliğin ne olduğunu irdelemek,
- Tarihsel süreç içerisinde Aleviliğe değinmek
- Arap Aleviliğinin (Nusayrilik) ne olduğunu açıklamak, bu kavramın etimolojik ve tarihsel kökenlerini analiz etmek,

- Anadolu Aleviliği'nin ne olduğunu açıklamak ve ortaya koymak,
- Tarihsel süreç içerisinde Anadolu Aleviliğinin gelişimine değinmek,
- Arap Aleviliği ve Anadolu Aleviliği arasındaki temel farklılıklara değinerek asıl konumuz olan bu iki grup arasındaki siyasi eğilimleri tartışmak ve irdelemek,
- Alan araştırmalarından elde edilen bulguları değerlendirmek,

1.3. Çalışmanın Yöntemi

Bu çalışma, teorik çerçeve ve uygulama olarak iki kısımdan oluşmaktadır. Çalışmanın teorik çerçevesi nitel yöntemle uygulama kısmı ise nicel yöntemle incelenmiştir. Teorik çerçevede Aleviliğin ne olduğu tanımlanmış, tarihsel kökenlerine vurgu yapılmış, Aleviliğin de kendi içerisinde kollara ayrıldığı vurgulanmıştır. Nusayrilik olarak da bilinen Arap Aleviliğinin ne olduğu tanımlanmış ve Anadolu Aleviliği ile farkları ortaya konulmuştur. Alevilik, Nusayrilik, inanç, siyasi eğilim gibi çalışmanın temel konuları bütünüyle kuramsal düzeyde ele alınmaktadır.

Çalışmanın uygulama kısmı, Arap Alevilerinin yoğun olarak yaşadığı Hatay'da ve Anadolu Alevilerinin yoğun olarak yaşadığı Tunceli İllerinde gerçekleştirilmiştir. Uygulama bu iki topluluğun siyasi tutumlarını irdelemek ve kıyaslamak amacıyla anket çalışması yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Anketörlerin 200 yurttaşla görüştüğü çalışmanın sonucu bilgisayar destekli ve sosyal bilimlere ilişkin çalışmalarda kullanılan istatistik programıyla (SPSS) değerlendirilmiştir.

1.4. Çalışmanın Sınırlılıkları

Bu çalışma:

- Hatay'da yaşayan Arap Alevi (Nusayri) vatandaşlarımızın ve Tunceli'de yaşayan Alevi vatandaşlarımızın devletle olan ilişkileri ve siyasi tutumlarını belirten görüşleri ve bunların karşılaştırmalı analizi ile sınırlıdır.
- Sosyal bilimlerde yapılan alan araştırmalarında, insan ögesinden ve bilgi

toplama araçlarından kaynaklanan bütün sınırlılıklar ve veri toplamada ve verilerin işlenmesinde kullanılan yöntemlerle ilgili bütün sınırlılıklar bu çalışma içinde geçerlidir.

1.5. Çalışmanın Hipotezleri

Hipotez I. Anadolu Alevileri ile Arap Alevileri(Nusayriler)’nin Siyasal Tutum ve düşünceleri birbirine paralellik göstermektedir.

Hipotez II. Aleviler, genellikle sol ideolojiye yakın gruplardır.

Hipotez III. Alevilik algısının siyasal tutumlar üzerinde etkisi vardır.

1.6. Siyasal Tutum Kavramı

1.6.1. Tutum Nedir?

Tutum, genel olarak bir bireye atfedilen ve onun psikolojik bir nesneye ilişkin düşünce, duygu ve muhtemelen davranışlarını organize eden bir eğilime işaret etmektedir. Bu tanımdan anlaşılacağı gibi, tutum bir bireye aittir ve onun bir nesneye ilişkin düşünce, duygu ve davranışlarına bir bütünlük, bir tutarlılık verir. Tanımdaki “bir bireye atfedilen” ifadesi ise, tutumun gözle görülmeyen bireysel bir yaşantı olduğunu vurgulamaktadır. Gerçekten bir bireyin tutumlarını gözle görebilmemiz mümkün değildir. Ancak onun davranışlarına bakarak bir nesneye ilişkin tutumu hakkında bir fikir sahibi olabiliriz. Örneğin bir bireyi X partisinin mitinglerinde görür, bu partiye oy vereceğini işitirsek, bu bireyin söz konusu partiye ilişkin olumlu bir tutumunun bulunduğunu anlarız.(<http://notoku.com/tutum-ve-tutum-kavrami/> erişim tarihi, 28.05.2014)

Smith’e göre tutum, bireye atfedilen ve bireyin psikolojik bir obje ile ilgili düşünce, duygu ve davranışlarını düzenli bir biçimde oluşturan eğilimdir (Smith,1968). Tutum kavramı genel olarak bireyin çevresindeki herhangi bir olgu veya nesneye ilişkin sahip olduğu tepki eğilimini ifade eder. Başka bir deyişle tutum, bireyin bir durum, olay ya da bir birey veya bireyler grubu tutumun konusu olabileceği gibi, herhangi soyut bir kavram, olgu ya da durum da mutluluk, mutsuzluk, iyi, kötü, yüce, tanrı vb.

tutuma konu edilebilir. Örneğin, A kişisine karşı olumlu duygular beslerken B kişisi sizde olumsuz bir takım duygular yaratabilir. Bu demektir ki A kişisine karşı olumlu bir tutum içindeyken B kişisine karşı tutumunuz olumsuzdur. Aynı şekilde inançlı olmak Tanrıya karşı olumlu tutumu ifade ederken, inançsız olmak bunun tersi bir tutum olarak anlaşılabilir. Farklı ırktan insanlara sempati duymamak ırkçı bir tutumun yansıması olurken savaş karşıtı eylemlere katılmak barış yanlısı bir tutumun ortaya konması anlamına gelebilir.(İnceoğlu,2010:7-8)

Daha çocukluk yıllarında kazanılmış olan temel tutumların değişmesi son derece zordur. Ama daha ileriki yıllarda kazanılan ve davranışların genelini değil de ancak belirli alanları ilgilendiren tutumlar ise, belirli süreçler içinde ağır ağır değişebilir. Davranışlar, belirli durumlarda kişinin gösterdiği tepkiler olduğuna göre, o tepkiler, o durumları oluşturan koşulların değişmesiyle birlikte bir değişim geçirmek zorundadırlar.(Kışlalı,1999:141)

Örneğin bir kişi otoriter bir tutuma sahipse, buna dayanarak, onun bir çok ayrıntıdaki kanı ve davranışlarını önceden tahmin edebiliriz: Ailede babanın egemen olmasından yanadır. Demokratik uygulamalardan hoşlanmamakta, disiplinli bir rejim istemektedir. İnsanların eşit yaratılmadıklarına, bu nedenle de bazılarının buyurması, bazılarının da buna boyun eğmesi gerektiğine inanmaktadır. Ona göre, insanlar gibi ırklar da eşit yaratılmamışlardır. Bazı ırklar üstün, bazıları ise aşağıdır. Üstün ırkların dünyayı yönetmesi gerekir.(Kışlalı,1999:136)

1.6.2. Siyasal Tutum

Siyasal tutumlar bireyin siyasal bir obje karşısında bireyde var olan duygu, düşünce ve davranışlardan oluşan düzenli bir eğilim olarak ifade edilebilir. Siyasal tutum insanın siyasal nesnelere karşı sahip olduğu fikir, duygu ve kanaatleri kapsayan bir tutumdur.(Dönmezer'denakt.Eser,<http://www.yerelsiyaset.com/pdf/kasim2007/17.pdf> erişim tarihi,28.05.2014)

Siyasal tutum ve davranışların oluşum ve gelişim süreçleri, çağdaş siyaset biliminin önde gelen ilgi alanları arasında yer alır. Ama bireyin siyasi tutum ve davranışlarına etki yapan koşulları incelerken, bir soruya da yanıt aramak gerekir: Bireyin siyasi yaşamdaki ağırlığı ne kadardır? Bireyin gerçekten bir seçme ve hareket özgürlüğü var mıdır? Yoksa bireysel tutum ve davranışlar, belirli etkenlerin yarattığı kaçınılmaz sonuçlar mıdır?(Kışlalı,1999:135-136)

Siyasal tutum ve davranışlara etki eden bir çok faktör vardır. Bunların başında yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, gelir düzeyi gibi faktörler gelmektedir. Örneğin Kışlalı siyasi katılma da kadın erkek tutum farklılıklarına şöyle değiniyor: Kadınların siyasi tutum ve davranışlarında ilk dikkat çeken özellikler şunlardır: Kadınlar siyasi katılmaya ve bu arada sandık başına gitmeye erkeklerden daha az eğilim taşıyorlar.(Ancak, durağan dönemler için geçerli olan bu durumun bunalım dönemlerinde değıştiğı söylenebilir.) Oy verdikleri zaman da, gene erkeklere oranla tutucu partileri daha çok destekliyorlar. Ama erkeklerin siyasi tercihleri oldukça zor değışirken, kadınlarda bu ölçüde bir kararlılık görünmüyor. Parti önderlerinin ya da adaylarının kişiliğı, kadınları genellikle ideolojilerden ve parti programlarından daha çok etkileyebiliyorlar.(Kışlalı,1999:168)

İster doğrudan siyasi nitelikli olsun, isterse dinler gibi siyasetle ancak dolaylı olarak ilgilensin, tüm inanç sistemlerinin siyasi çatışmaya doğrudan ya da dolaylı bir biçimde yansıması kaçınılmazdır. İnsanların davranışları her zaman inançlarının uzantısı olmasa bile, inançlarla davranışlar arasında bir bağlantının bulunması doğaldır.(Kışlalı,1995:47)

Genel olarak siyasi katılımı etkileyen koşullar, katılımın bir biçimi demek olan seçimleri de etkilerler. Lipset ve Lazarfield, sandık başına gidip gitmemekle ilgili olarak dört genel eğilimden söz ediyorlar:

- 1- Hükümetin izlediğı siyaset, bir toplumsal grubun çıkarlarını ne kadar yakından etkiliyorsa, o toplum kesimindeki oy verme eğilimi o kadar çok artar. Kamu görevlileri bu konuda örnek gösterilebilir.
- 2- Hükümet kararlarının kendisiyle ilgili sonuçları konusunda bir toplum kesimi

ne kadar çok bilgi sahibiye, o toplum kesimindeki oy verme eğilimi o kadar artar. Hükümet kararlarının yaratacağı sonuçların açık olup olmaması; toplum kesimlerinin onları kavrayabilmeleri için gerekli eğitim ve deneyim düzeyleri; o toplum kesimindeki bireylerin birlikte değerlendirme yapma olanağına sahip bulunup bulunmamaları gibi koşullar bu konuda belirleyici olurlar.

- 3- Bir toplum kesimi üzerinde, siyasal katılım yönündeki baskılar ne kadar fazlaysa o toplum kesimindeki oy verme eğilimi o kadar artar. Ama bu baskıların birey üzerindeki etkisi, bireyin üyesi olduğu toplum kesimiyle olan ilişkilerinin yoğunluğuna bağlıdır.
- 4- Grup üzerindeki baskılar, aynı yönde olduğunda katılma eğilimi artarken, zıt yönlerde olduğu zaman katılma eğilimi azalır.(Kışlalı,1995:189-190)

1.6.3. Siyasal Tutum ve Din

Din insan kültürünün doğal bir parçasıdır. İnsanoğlunun gelişim sürecinin belirli bir aşamasında, din kavramı basit biçimde ortaya çıkmış, zamanla gelişmiş çeşitlenmiştir. Din de kültür gibi bir üst yapı kurumudur ve her üst yapı kurumu gibi de toplumu kendi anlayış ve çıkarı doğrultusunda etkileyecektir. Örgütlü ya da örgütlenmemiş dini bir toplum içerisinde bir etki kurumu, baskı aracı olarak incelemenin dışında bir de dinsel oluşum ve katılmanın hangi tabana dayandığını, hangi sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel koşullardan ürediğini saptamak gerekmektedir.

Çözölmeye ve bozguna bir çare olarak Osmanlılar zamanında tepeden inme bir şekilde toplumsal yapıya ithal edilen batı kurumları, kendilerini yaşatacak ve besleyecek sosyal güçler var olmadığı için, egemenliklerini zoraki ve asalak olarak sürdürmüş ve halkın yararına işlemek şöyle dursun, egemen sınıfların sömürü araçları olarak işlemiş ve bu nedenle halkın düşmanlığını kazanmışlardır. Halk, kendisini daha beter ekonomik ve sosyal çıkmazlara iten bu yeni düzeni dinden ayrılmakla suçlamış ve başına gelen bütün felaketleri dinsizlikten bilmiştir.Öte yandan sağlam bir burjuva kültürünü oluşturmamış ve farklılaşmamış bir sosyal yapının otoriter kültürüne sahip olan Osmanlı İmparatorluğunda halk, tek yaygın

değer olan İslami değerlere sarılmış ve kurtuluş için ondan medet ummuştur.(Yücekök,1983)

1.6.4. Tutum Oluşturucu Öğeler

Tutumların, zihinsel, duygusal ve davranışsal olmak üzere üç oluşturucu ögesi vardır ve bu öğeler arasında genellikle örgütlenme, dolayısıyla da iç tutarlılık olduğu varsayılmaktadır.

Bu varsayımına göre, bireyin bir konu hakkında bildikleri(zihinsel öge), ona nasıl bir duyguyla yaklaşacağını,(olumlu, olumsuz, nötr) ve ona karşı nasıl bir tavır ortaya koyacağını(davranışsal öge) belirler.Bireyin, bir nesne,durum ya da kişi hakkında zihinsel,duygusal ve davranışsal anlamda ortaya koyduğu duruş onun tutumunu yansıtır.Bununla birlikte tutumlar, karmaşık bir yapıya sahiptir ve çeşitli bileşenlerden oluşur. “Tutumların üç bileşeni vardır: Merkezi bileşen, bir nesne ile ilgili görelî olarak devamlı bir duygudur.Bu nesne bir insan, bir grup(örneğin öğrenciler), bir kurum(banka veya ordu gibi) veya somut bir şey(din,eğitim gibi) olabilir.Çoğu davranışlarımız gibi, tutumlarımız da öğrenme yoluyla kazanılmıştır.Aslında tutumlar, bir bireyin kazanılmış kişilik özelliklerinin bir parçasıdır ve diğer kazanılmış kişilik özellikleri gibi klasik veya edimsel koşullanma yoluyla ya da modelin gözlenmesi ve taklit sayesinde öğrenilmiştir.

<http://portal.firat.edu.tr/Disaridan/TEMP/278/file/2009-/ILHAN%20CAPCIOGLU%20SOSYOPOLTK%20TUTUMLAR%20VE%20DNDARLIK.pdf>, s.153,erişim tarihi,28.05.2004)

İKİNCİ BÖLÜM

ALEVİLİK, ORTAYA ÇIKIŞI VE TARİHSEL SÜREÇ

2.1. Alevilik Nedir?

Aleviliğin genel hatlarını ve ne olduğunu irdelemeden önce Alevi kelimesinin ne anlama geldiğini belirtmekte fayda var. Bugün baktığımız zaman Alevi tanımlamalarıyla ilgili bir bilgi karmaşası olduğunu ve Alevi teriminin ne anlama geldiği konusunda bir fikir birliğine varılamamış olduğunu görmekteyiz. Alevi kelimesinin ne anlama geldiği ile ilgili çeşitli tanımlamalara aşağıda yer verilecektir. Genel olarak şunu söyleyebiliriz ki, diğer dinlerde olduğu gibi, İslamiyet’te de yorum farklılıkları mevcuttur. Alevilik de, bu yorum farklılığından ortaya çıkmıştır. Kutlu’ya göre insanlar arasındaki görüş farklılıkları ve ayrılıkları, tabii, psikolojik, tarihsel, dini ve sosyolojik bir vakadır. Her bir din, felsefe ve ideoloji, bu gerçekten nasibini almıştır. İslam tarihinde ortaya çıkan bu mezhepler, bir din farklılığı değil yaklaşım farklılığıdır. Bu farklılıklar mutlaklık iddiasında bulunmadıkça, kendisini İslam’ın temsilcisi olarak görmedikçe, başkalarını öteki olarak algılamadıkça birer zenginlik olarak kabul edilebilir. (Kutlu,2008:125) Alevilik de, kendine has ritüelleri olan bir İslam yorumudur, bu anlamda bir zenginliktir diyebiliriz.

Yukarıda da değinildiği gibi, İslam’ın bu çeşitli yaklaşımlarından bir tanesi de Aleviliktir. Alevilik, kelime olarak Arapçada, “Ali’ye mensup” “Ali’ye ait” anlamlarına gelir. Mezhepler tarihi ve tasavvuf edebiyatında ise, “Hz. Ali’yi sevmek, saymak ve ona bağlı olmak” anlamlarında kullanılmıştır. Bu bakımdan Hz. Ali’yi seven, sayan ve ona bağlı olan kimseye “Alevi” denir (Fırlı,1987:19). Lügat anlamı dışında Alevi tabiri, Hz. Ali’yi en üstün sahabe olarak gören ve Hz. Muhammed(s.a.v)’den sonra onun, Allah’ın ve Hz. Peygamber’in tayini ile imamlığa gelmesi gerektiğini kabul edenler için de “Şia” ile eş anlamlı olarak

kullanılmıştır. Böylece bu zümreler, Hz. Ali'ye mücerred sevgi ve bağlılığın ötesinde, onun ve soyunun adına ayrı bir fırkalaşma hareketinin siyasi mümessiliğini de üstlenmiş olmaktadırlar (Fığlalı,1987:19-20).

Aksüt'ün bu konuda görüşleri önemlidir. Aksüt'e göre "Alevi terimi son yıllarda özellikle Türkiye'de tartışma konusu olmuştur. Oysa terimin anlamı ve kökeni gayet açıktır. Alevi, "Ali'ye bağlı olan, Ali'yle ilgili" anlamında bir terimdir. Konuyu bazı örneklerle somutlaştırmak gerekirse; Musevi; Musa'ya bağlı olan, Musa'yla ilgili, İsevi; İsa'ya bağlı olan, İsa'yla ilgili, Bektaşî; Bektaş'a bağlı olan, Bektaş'la ilgili, Dünyevi; Dünya'ya bağlı olan, Dünya'yla ilgili demektir. Sözcüğün kökünün Ali'den Ale'ye dönüşümü Arapçanın bir gereğidir. Aynı kural gereği, Musa, Muse'ye; İsa, İse'ye; Dünya, Dünye'ye dönüşür. Ale'den sonra gelen vi aidiyet ekidir. Aslında bu ek "i" dir. Musa, İsa, Dünya sözcükleri ünlü harfle bittiğinden v harfi kaynaştırma olarak girmiştir. Aile- ailevi, Ahire-Uhrevi gibi terimlerde de aynı kaynaştırma vardır. (Aksüt,2009:13-20-21)

Aksüt'e göre, durum bu kadar açık olduğu halde, birçok araştırmada Alevi teriminin kökünün yalın anlamındaki 'alev' olduğu gibi birtakım görüşler ortaya atılmış ve ilginçtir ki, bu görüşler bazı okurlarda etkili olmuştur. Bu görüşe göre Alevi, 'alevci, alevli, alevden yana' demektir, hatta Alevilere Kızılbaş denmesi de alevin renginin kızıl olmasındandır." (Aksüt,2009:13-20-21) Alevilerin tarihsel süreç içerisindeki isimlerinin bir kısmı kendileri tarafından verilmişken bir kısmı da siyasi otoriteler tarafından verilmiştir. Kızılbaş kelimesi ya da Osmanlı Devleti döneminde bu topluluk için kullanılan Rafizi ya da Mülhid gibi isimlendirmeler buna örnek olarak gösterilebilir.

Melikoff konuyu şu şekilde açıklar: "Bektaşilik ve Alevilik –daha doğrusu Kızılbaşlık- aynı kökten gelen bir olgudur. İkisi, başlangıçta halk tarikatıydılar. Fakat zamanla bilhassa XVI. yüzyıldan itibaren bölünmeler oldu ve iki farklı topluluk oluştu. Bir yandan yerleşik olan, tekkeye bağlı ve az çok örgütlenmiş Bektaşiler, diğer yandan, köylerde veya kırlarda oturan ve en eski zamanlardan beri dinleri Batını olan Kızılbaş denilen toplumlar. " (Melikoff,1999:22)

Erk, "*Tarih Boyunca Alevilik*" adlı kitabında Kızılbaş kelimesinin kaynağını şu

şekilde açıklıyor; “Hz. Ali, Küfe’de İbn-i Mülcemin ani olarak vurduğu bir kılıç darbesiyle başından yaralanmıştı. Yarasına bezler sarılarak bimecal bir halde bulunan Hazreti Şahı velayeti yatağına yatırmışlardı. Yarasından akan kanlar başındaki bezleri kızıl bir taç haline getirmişti. Onu yatağında görenler başına sanki kırmızı bir taç giymiş zannederlerdi. Ölüm döşeğinde(Haydarı Kerrar) başında kırmızıya bulanmış, kızıl taç haline gelmiş bezler sarılı olduğu halde ruhunu teslim etmişti. Kanlı bezlerle kırmızı bir hale dönen başı öldükten sonra Aleviler arasında bir sembol olarak kullanılmış kırmızıya hürmet, başa kırmızı bez sarmak adeta bir adet haline gelmiştir.”(Erk,1954:37-38)

Danimarka Alevi Birlikleri Federasyonu, Aleviliğin eski Türk inançlarından etkilenmiş bir yorum olduğunu söyler ve Aleviliğin kökenlerini şöyle açıklar; “Alevi-Bektaşiliğin kökenleri, Anadolu’nun antik çağ, eski yunan doğa filozofları, Hitit ve Mezopotamya inançları, eski Türk inancı Şamanizm, eski İran inancı Mazdek, Mani, Zerdüştlük, Budizm, ayrıca Yahudi, Hristiyan ve İslami senkretik-gnostik yaklaşımlar gibi bir çok değişik inanç ve tasavvufi(felsefi) sufi düşüncenin kaynaşımından oluşup gelişen, Hak-Muhammed-Ali, Hünkar Bektaşî Veli, kamili insanlık yolu, kısaca hak yolu diye tanımlanan, insanı hak, ilmi yol, sevgiyi din olarak algılayan (insan merkezli) bir inanç öğreti ve yaşam biçimidir. Daha çok sözlü geleneğe dayanan ve Hakkı(tanrıyı) tüm varlıklara ve insana indirgeyen bir inançtır. Bu inanca mensup olanlar kendilerine Alevi-Bektaşî veya kısaca Alevi derler. (DABF,2008:6)

Bunun yanı sıra Esat Korkmaz felsefi boyutta Alevi Şeriatı şeklinde farklı bir yorum getirir ve şu şekilde tanımlar;

- Kutsal kökenin bir yansıması ya da tanrısal “öz”ün görünüşe çıkmış biçimi olarak algılanan görünür nesnel toplumsal dünya,
- Bu nesnel toplumsal dünyaya ilişkin insan kararları; insan aklının sonuçları
- Kaynağını bu nesnel- toplumsal dünyadan alan ve kolektif bir ürün durumunda bulunan gelenek-görenekler. (Korkmaz,1997:9)

Yukarıda da değindiğimiz gibi, Alevilik Hz. Ali’ye mensubiyet demektir. Alevilikte Hz. Ali’nin çok özel bir yeri vardır. Alevilik, “Aynayı tuttum yüzüme Ali

görüldü gözüme” gibi Hz. Ali’ye atfedilen, onlarca deyimle bir Ali kültü oluşturmuştur. Bu anlamda Şah Hatayi Divanı Alevi kültür ve inancını anlamak adına çok önemlidir. Bilindiği gibi Safevi Devleti kurucusu Şah Hatayi yani Şah İsmail(şiirlerini Hatay-i mahlasıyla yazmıştır) Anadolu Alevileri arasında devlet adamlığından çok şiirleriyle tanınır. Bugün özellikle de Anadolu Alevilerinin cem törenlerinde Hatayi’den nefesler okunur.

Yaradan be-kudret gök ile yeri
Melaik hem adem div ile peri
Erenler gözinin cihan serveri
Nebiler içinde odur bihteri
Ali’dir Ali’dir Ali’dir Ali

(Hatayi Divanı,2011:110)

Dede Hüseyin YALÇIN’a göre, Aleviliğin felsefî tasavvufunda; kültürel, yaşamsal, inançsal boyutunun yaşam biçimine dönüşüm süreci göz ardı edilmiştir. Bu boyutlarını ihmal edersek “Evrensel Alevi Kültür”ünü daraltmış oluruz ve Allah-Muhammed-Ali(Tanrı-İnsan-Evren) evrensel anlayışına kelepçe vurmuş oluruz. O nedenle Aleviler tasavvufi olarak madde ve manayı, hayatın belli safhasında, toplumsal yaşam süreci içinde ruh güzelliği ile doğada var olan belirti, sebep ve nedenlerini düşünür, yorumlayarak mantık süzgecinden geçirir. Müsbet ilimlerden ilahi ve ahlaki bilgileri akıl ve mantık süzgecinden geçirerek bulunduğu çağın koşullarına, yaşamına uyarlar. (Yalçın,2012:165-166)

Görüldüğü gibi Alevilik, üzerinde çeşitli tanımlamaları olan bir inançtır. Bu konuda akademik camiada da bir görüş birliği yoktur. Fakat şu bir gerçekliktir ki, Aleviliği salt kültür ya da bir yaşam biçimi olarak nitelendirmek çok eksik bir tanımlama oluşturur. Alevilikle ilgili birçok araştırma yapmış olan ve birçok kitabı bulunan Baki Öz’ün bu konudaki görüşleri önemlidir. Öz’e göre “Bütün dinler, mezhepler, tarikatlar bir toplumun ürünüdür ve şöyle veya böyle bir değerler sistemidir. Bir Müslümanlık, bir Hristiyanlık, bir Katoliklik, bir Nakşibendîlik ne kadar kültür kavramının içine giriyorsa Alevilik de o kadar girer. Ne eksik ne fazla, nasıl bir

Sünnilik, bir Zerdüştlük insanların duyuş ve düşüncelerinin sistemleşmesiyle oluşmuşsa, Alevilik de aynı süreçlerden geçmiş, benzer etkenlerle oluşmuş bir inanış sistemidir. Kültürün kapsadığı anlam açısından hiçbirisi farklı değildir. Aleviliğe "kültürdür" dememiz gerekiyorsa, Sünniliğe de, Kadiriliğe de dememiz gerekir. Belli ölçülerde bunların hepsi bir kültürdür. Ama bunun ötesinde belli ölçülerde bağımsız birer inanış sistemleridirler. (Öz,2001:20-21)

Aleviliğin tanımında olduğu gibi Türkiye’de yaşayan Alevilerin sayıları konusunda da tam bir fikir birliğine varılabilmiş değildir. Bazı araştırmacılar, Türkiye’de yaklaşık yirmi milyon civarında Alevi olduğunu iddia ederken, bazı araştırmacılara göre bu abartılı bir rakamdır. Örneğin Rıza Zelyut, Türkiye’de yaklaşık 20 milyon Alevi nüfusunun abartı sayılmaması gerektiğini söyler ve şöyle devam eder: “Besim Atalay’ın 1924’teki tespitlerine göre, o zamanki Alevi nüfusu 1.5 milyon civarındadır. Yüzyılın başlarında dedebabacı Bektaşî nüfusunun imparatorluk içindeki nüfusunun da 7. 5 milyon olduğu iddiaları vardır. Bu yüzden Türkiye’de bugün 20 milyon civarında Alevinin varlığı iddiası abartı sayılmamalıdır. (Zelyut,1999) Şener 1994 yılında yazdığı kitabında o zamanlar 60 milyon olan nüfusun üçte birinin Alevilerden oluştuğunu söylüyor ve şöyle devam ediyor. “Aleviliği etnik değil, dinsel azınlık olarak kabul etmek gerekir. İslamiyet içindeki sosyolojik ve toplumsal farklılıkları bir veya birkaç milliyete indirgemek olası değildir.”(Şener,1994:20)

Prof. Dr. Salim Cöhce ve Prof. Dr Şaban Kuzgun tarafından 1994-2000 yılları arasında yapılan ve kamuoyuna “MGK Onaylı Araştırma” olarak yansıyan bir araştırmaya göre, Alevilerin sayısı yaklaşık 10 milyon. Araştırmacılar, Türkiye’de yaşayan farklı dinlere, mezheplere mensup insanların il, ilçe, köy veya mahalle bazında sayılarını tespit eden çalışmalarının yüzde %88’ini tamamlayabildiklerini açıklamışlardı. Araştırma verilerine göre Alevi nüfusu 8 milyon 750 bin civarında. Araştırmacılar, 10 milyon rakamına araştırmanın tamamlanmış kısmını dikkate alarak ulaşmışlardır. 2005 yılı sonunda sonuçları *Haftalık* dergisinde de yayımlanan bu araştırmada, Türkiye nüfusunun %85’inin Sünni olduğu saptaması da yer aldı. (Solgun,2008:22)

2.2. Kavram Olarak Ehlibeyt

“Ehl-i Beyt” veya aynı anlamda kullanılan “Al-i Beyt”, kelime anlamı olarak ev halkı demektir. Kavram olarak burada kastedilen ev halkı, Peygamber Efendimizin(s.a.s) aile fertleridir. Onun eşleri, çocukları, Hz.Ali ve Hz.Fatıma (r.a) annemizin neslidir. Ehl-i Beyt sevgisi, Sünni ve Şia gruplarında ortaktır, İslam’ın tebliğinde, tatbikinde, Kur’an’da, Hadislerde bu böyledir. Dolayısıyla “Ehl-i Beyt taraftarı” deyiimi bir sınıflandırma oluşturmamaktadır.(Uluçay,1996:17)

Alevi-Bektaşilerde Ehl-i Beyt sevgisi önemli ve özel bir yer tutar, deyiş ve toplantılarda dile getirilir. Ev halkı anlamına gelen Ehl-i Beyt terimi Alevilerce sadece Hz. Muhammed, Hz. Ali, Hz. Fatıma ve oğulları Hasan ile Hüseyin için kullanılan beşli bir terimdir. Alevilikteki Ehl-i Beyt anlayışı, İslam’da bilinen Muhammed’in diğer eşleri ve ev halkını vs. kapsamaz. Zaman içerisinde 12 imamları da kapsayan geniş bir anlam kazanmıştır. Kuran’da Şura Suresi’nin yirmi üçüncü ayetinde Peygambere hitaben “Sevgili Resulüm Muhammed buyurdu ki: Ben bu tebliğime karşılık olarak Ehl-i Beyt’ime sevgiden başka bir ücret istemiyorum...” ifadesi yer almaktadır. Ehl-i Beyt, Peygamberin en yakınları ve soyunun devamcıları olmaları bakımından önem taşımaktadır. Ehl-i Beyt’in üstünlüklerini vurgulayan pek çok hadisi bulunmaktadır. Peygamberimiz (s.a.v) buyurdu: “Benden sonraki imamlar on iki kişidir ve hepsi de Kureyş’tendir.” Bir başka rivayette de “Hepsi de Haşimoğullarındandır” buyurmuştur.(Semavi,2011;86)

Allah Resulu (s.a.a) şöyle buyurmuştur: “Ben sizin aranızda iki ağır emanet bırakıyorum: Biri Allah’ın kitabı, diğeri de Ehlibeyt’imdir. Bunlara sarıldığınız sürece benden sonra asla sapmazsınız. Onlardan öne geçmeye çalışmayın, helak olursunuz; geri de kalmayın, yine helak olursunuz. Onlara bir şey öğretmeye de kalkışmayın. Zira onlar sizden daha bilgilidirler.”(1-Sahih-i Tirmizi, c.5, s.621, Hadis no:3786; Sahih-i Müslim, c.7, s.185-187; Hasais, Nesai, c.15, s.79, Mahmudi baskısı; Tabakat,İbn-i Sad, c.2, s.194; el-Mu’cemu’l-Kebir, c.3,s.63, Hadis no:2678 ve s.64,Hadis no:2681 ve s.65, Hadis no:2683; ed Dürü’l-Mensur, Suyuti, c.2, s.285(Al-i İmran suresi tefsiri); es Savaiku’l-Muhrika, İbn-i Hacer, s.126; en-Nihaye, İbn-i Esir,c.1.s.216, Mektebu’l-İslamiye baskısı aktaran Semavi,2011:138)

Özünde Ehlibeyt sevgisi Alevilikte ve Sünnilikte ortaktır. Her iki kesimde Ehlibeyte büyük bir saygı ve sevgi duyar. Hatta Osmanlı döneminde bu soydan gelenlere büyük bir hürmet gösterilmiş ve bunun için “Nakibu’l Eşreflik” kurumu kurulmuştur. Hz.Ali ve Hz. Peygamber soyundan, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin soyundan gelenlere büyük saygı gösterilmiş, hatta bu soydan gelenler vergiden muaf tutulmuş, devlet hizmetlerinde istihdam gibi çok önemli imtiyazlar tanınmıştır. (İpşirli,1999:50)

İlk olarak Abbasi Halifesi Mütevekkil zamanında oluşturulan bir kurum olan "Nakibü'l Eşraf'ın" başlıca görevi, Peygamber Hz. Muhammed'in soyundan geldiklerine ilişkin ellerinde belgeleri bulunan seyyid ve şeriflere tanınmış olan ayrıcalıkları korumaktır. Nakibü'l-eşraflar, eyalet, sancak ve diğer yerleşim birimlerindeki kaymakamlıkları vasıtasıyla bütün seyyid ve şeriflerin isimlerini kapsayan defterleri tutarlardı. Şecere-i Tayyibe denilen bu defterlerde Peygamber soyundan geldiklerini belgeleyenlerin soy kütükleriyle birlikte bulundukları şehir, siyadet veya şerafet silsilesi, evladı, ahval ve ahlakı, ikametgahı, görevi ve durumları kayıtlı idi.(Saraç,2011:53)

2.3. Alevi İnancında İnsan

Alevi inancında insan ögesi çok önemlidir ve inancın odak noktası insandır. Bütün çabalar insana yöneliktir. Alevi inancına göre insandaki en önemli vasıf aklını kullanabilme yetisidir. İnsan aklını kullanarak gerçeği aramalı ve ona ulaşmak için çaba sarf etmelidir. İnsan tanrının bir parçasıdır dolayısıyla insan tanrıya korkuyla değil, sevgiyle yaklaşır. Alevi öğretisine göre tanrıya ulaşmanın en iyi yolu, İnsan-ı Kamil (Olgun insan) olmaktır. İnsan-ı Kamil ise Tanrı'nın yeryüzünde yarattığı en şerefli varlıktır. Alevi pir ve uluları baskılardan dolayı, Tanrı, insan anlayış ve inançlarını çok çeşitli semboller altında sır içinde sır etmiştir.(DABF,2008:9) Alevi düşüncesine göre “insan” denilen yaratık, iki yarı özün oluşturduğu bir bütündür. Bu özlerden biri “gövde”, diğeri ise “can” dır. Gövde geçicidir ve toprak olacaktır. Can ise tanrısal kaynaktır. Can sözcüğü kimi kez, “sevgili”, “dost” “aranılan içten arkadaş”, “Tanrı”, “güzel her varlık” anlamında da kullanılmaktadır.(Eyüboğlu,1980:217) Alevilikte “insan” kavramı o denli yücelmiştir ki, insan “Tanrı'nın konuşan dili, söyleyen ağızıdır.” Alevilik, Tanrıyı insanda arayan bir

düşüncedir. Alevi felsefesini en sade anlatımıyla halk edebiyatının öncülerinden olan Yunus Emre'nin şiirlerinde görmek mümkündür. Yunus Emre'nin aşağıdaki dizeleri Alevi felsefesinin bir özeti niteliğindedir.

Bir kez gönül yıktın ise,
Bu kıldığın namaz değil.
Yetmiş iki millet dahi,
Elin yüzün yumaz değil.

Kaynak: www.yunusemresiirleri.blogstop.com erişim tarihi,26.04.2014)

Alevilik şekilciliğe tamamen karşı bir inançtır. Bu nedenle yukarıda da belirttiğimiz gibi Alevilikte en temel nokta biçim değil özdür. Her nereye dönülse tanrı oradadır. Alevi inancında Tanrı'ya ibadetin belli bir biçimi, şekli, zamanı, mekanı yoktur. Her yerde her zaman tanrı anılır, ondan yardım istenir. Yüce tanrının gerçek evi, ibadethaneler değil, kişinin gönlüdür. Bu nedenle insanın diğer insanlarla olan dostluğu, ziyaret ve muhabbet etmesi, Kabeyi ziyaret etmek karşılığı (Gönül Kabesi) olarak nitelendirilmektedir. Tasavvuf anlayışına göre doğada var olan her şey Tanrıyı oluşturur, her varlık tanrının bir parçasıdır. Alevi felsefesinde varlık yoktan var olamaz ve var olan hiçbir şey ebediyen yok edilemez. Alevi Bektaşilere göre insan kainatın aynası, tanrının yeryüzündeki görüntüsüdür. Bu söylemler, her şeyin bir olduğu, yani varlığın birliği (vahdet-i mevcut vücut) anlamına gelir.(DABF,2008:15) Aleviliğin ikrar inancının temeli eline, diline, beline sahip olmaktır. El, hırsızlıkları önlemeyi, bel, hakkı olmayan cinsellikleri yasaklamayı, dil, başkasını incitmemeyi, yalan söylememeyi amaçlar. Bunlar cemlerde dualarla, gülbanklarla, öğütlerle sürekli yinelenir. Birer eğitim hükmü olmuşlardır. Toplumun beynine işlenmeye çalışılır. Bunlara uymayanlar Alevi toplumunca “düşkün” sayılırlar. (Öz,1997:65)

Yukarıda da belirtildiği gibi, Aleviler Tanrı'ya korkuyla değil, sevgiyle yaklaşırlar. Aleviler'in Tanrı'ya olan bağlılığı biçimsel değildir, tasavvufi bir bağlılıktır. Tasavvuf anlayışına göre, doğada var olan her şey tanrıyı oluşturur, her varlık Tanrı'nın bir parçasıdır. Alevi Bektaşilere göre insan kâinatın aynası, tanrının yer yüzündeki görüntüsüdür. Bu söylemler her şeyin bir olduğu, yani varlığın birliği(vahdet-i

mevcut vücut) anlamına gelir.(www.iskenderuncemevi.com erişim tarihi, 09.05.2014)

Bugün bu toplulukları anlayabilmek adına, bu toplulukları tarihsel süreç içerisinde irdelemekte fayda var. Tarih bilimi; toplumların oluşma, gelişme, dağılma ve çözülme devrelerindeki somut toplumsal olay ve olguları ele alır. Onları zaman ve mekan içerisinde ayrı ayrı kalıplaştırıp inceler. Tarih, sadece geçmişini incelemekle yetinmez, bugünü de açıklar ve yarına ışık tutar. Bugün geçmiş zamanın sonucudur. Tarih sosyolojinin de yardımıyla dünü yarına bağlayan tek bilim olarak bilinmektedir(Tolan,1985). Bu anlamda Alevi inancının doğru bir şekilde ve tam olarak anlaşılabilmesi için tarihsel sürecin iyi bilinmesi ve tam olarak anlaşılması gerekmektedir.

2.4. Aleviliğin Oluşumuna Zemin Hazırlayan Olaylar

Din alanındaki çatışmaların en önemli sebeplerinden birisi İslam'ın erken dönemi ile ilgili bilgi boşluğudur. Mevcut çatışmaları besleyen farklı tarih algıları, uzlaşma kültürünün yaratılmasını engellemektedir. Alevi Bektaşî düşüncesinin de, tam olarak anlaşılması için İslam tarihindeki bazı bilgilerin tam ve eksiksiz olarak ortaya çıkarılması, toplumun bu doğrultuda bilgilendirilmesi gerekmektedir. Çünkü farklı anlaşılma biçimlerinin zenginlik olarak algılanabilmesi için, İslam ortak paydası bilincine, farklı düşünenlerin ötekileştirilmemesine ihtiyaç vardır.(İA,2013:5)

Gölpınarlı bu konuda şunları aktarır; “Hz. Peygamber’in vefatlarından sonra Ali’yi İmam, Peygamberlerin vasiysi ve halifesi tanıyan, O’na uyan Ashab-ı kiramla, O’ndan sonra oğlu İmam Hasan’a, kardeşleri İmam Hüseyin’e, onlardan sonra da Hüseyin’in soyundan gelen imamlara uyanlar, Kur’an-ı Mecid’in tefsir ve te’vilinde de onlara tabi olmuşlar, onların ve onlara uyanların rivayet ettikleri hadisleri kabul etmişler, hiçbir surette gerçek İslam yolundan sapmamışlardır. Fakat dini olduğu kadar siyasi bir mahiyet de taşıyan İmamet, yani Allah’ın emir ve iradesiyle ve Hz. Peygamber’in ümmete tebliğleriyle tahakkuk eden, ümmetin din ve dünya işlerinde idaresini ve sorumluluğunu temsil ediş, bu idare ve sorumluluğun mümessili, Şia arasında, zaman zaman bazı bölünmelerin meydana gelmesine sebep

olmuştur.(Tenkīyih'ul-Makaal'dan Aktaran, Gölpınarlı,1979:136)

Alevi terimi İslam kültür tarihinde Hz.Ali soyundan gelenler manasında, ayrıca siyasi, tasavvufi ve itikadi anlamda kullanılagelmiştir. Hz.Ali'nin soyundan gelenler, özellikle Hasan ve Hüseyin'in neslinden olanlar için “şerif, seyyid, emir” gibi lakaplar yanında Alevi nisbesi de kullanılmaya başlamış ve bu husus daha sonraki devirlerde de devam etmiştir.(İA,1976:2013) İslam siyasi tarihinde ise bu terim ilk defa hilafetle ilgili anlaşmazlıklar sırasında kullanılmaya başlamıştır.

Melikoff'a göre Alevilerin tarihteki adı Kızılbaş'tır. XV. ve XVI. yüzyıllarda, Kızılbaşlar, ilk Safeviler olan, Şeyh Cüneyd, Haydar ve Şah İsmail taraftarı Türkmen boylarıydılar. Kırmızı bir serpuş giyiyorlar, bunun için de onlara Kızılbaş deniyordu. Fakat Kızılbaş sözü, yüzyıllar içinde, küçültücü bir anlama kaymış ve Celali isyanları adı ile tanınan dini sosyal başkaldırma hareketleri dolayısıyla da, “dinsiz asi” anlamında kullanılmıştır. Kızılbaş deyiminin yerini Aleviye bırakmış olması bundandır.(Melikoff,1994:33)

Saraç, Alevilere Kızılbaş denmesinin nedeninin şöyle açıklıyor; “Safevilerin, birliği sağlamak ve 12 imamları, ama özellikle de Hz. Hüseyin'in Kerbela'daki akan kanını simgelemek için kırmızı renkte ve 12 dilimli olan bir başlık takmaya başlaması "Kızılbaş"(Farsçası: Sürh-ser) kavramını da öne çıkardı. Bu taca Şah Haydari döneminde takıldığı için aynı zamanda "Haydari Tacı" da denir. Osmanlı "Kızılbaş" kavramını, hem Safevi Devleti'ne, ama özellikle de devletin efsanevi lideri Şah İsmail'e yakınlık duyan Alevileri tanımlamak ve aşağılamak için özellikle kullanmıştır."Kızılbaş" kavramı bu dönemlerden itibaren Osmanlı belgelerinde "zındık"(rafizi, sapmış) anlamında kullanılmaya başlanmış ve devam etmiştir".(Saraç,2011:57)

Peki Alevilik ne zamandan beri vardır ve bu ayrılık ne zaman başlamıştır? Bu sorunun cevabını bulabilmek için İslamiyet'in yayıldığı ilk dönemlere yani Hz. Muhammed dönemine gitmek gerekiyor. Çünkü Aleviliğin oluşumu Hz. Muhammed'in vefatından hemen sonra gelişen olaylara dayanır. Yukarıda da

değindiğimiz gibi Alevi kelimesi, İslam tarihinde Hz. Muhammed'in amcasının oğlu, damadı ve 4. Halife olan Hz. Ali'nin soyuna mensubiyeti temsil eder. Aleviliğin başlangıç noktası Hz. Muhammed'in vefatına dayanır. Hz. Muhammed'in vefatından sonra kimin halife olacağı sorunu ortaya çıkmıştır. Hz. Ali taraftarlarına göre Hilafet Hz. Ali'nin hakkıydı ve Hz. Muhammed vefat etmeden önce defalarca, kendisinden sonra Hz. Ali'nin halife olacağını ima etmiş ve söylemiştir.

Yaman'a göre, Hz. Muhammed daha sağlığında birçok kez Hz. Ali'nin halefi olacağını vurgulamıştı. Hz. Muhammed'in soyu, kızı Hz. Fatıma'yı eş olarak verdiği Hz. Ali'den devam etmişti. Hz. Muhammed Mekke'ye Hicret ettiği zaman da ailesine ve işlerine bakmak üzere Hz. Ali'yi yerine bırakmıştı. Üstelik Peygamber Hz. Ali'nin katıldığı hemen hemen bütün savaşlarda onu komutan olarak atamıştır. (Yaman, <http://www.alevibektasi.org>, erişim tarihi, 16.12.2013)

Bilindiği üzere Hz. Muhammed Veda Haccı dönüşünde (632) Gadiru Hum adlı yerde beraberindeki müslümanlarla konaklayarak bir konuşma yapmış ve bu konuşmasında kendisinden sonra amcasının oğlu ve damadı Hz. Ali'nin müslümanlara önder yani halife tayin olduğunu ifade etmişti. Orada aralarında ikinci halife Ömer'in de bulunduğu müslümanlar bundan dolayı Hz. Ali'yi kutlamışlardı. (Yaman, <http://www.alevibektasi.org>, erişim tarihi, 16.12.2013)

Bunun yanı sıra Hz. Muhammed'in vefatından önce yazmak istediği fakat yazamadığı vasiyeti bu anlamda önemli bir olaydır. Yaman'a göre; ölmeden önce Hz. Muhammed "Bana bir kalem ve kağıt getirin size bir vasiyet yazdırayım ki, benden sonra ihtilafa düşmeyesiniz demiş ancak bu isteği yerine getirilmemiş ve Peygamber vasiyetini yazamadan vefat etmişti. Daha sonra Hz. Ali ve diğer aile üyeleri Peygamberin defin işleriyle uğraşırken, Ebu Bekir ve Ömer'in de aralarında bulunduğu ensar ve muhacirin ileri gelenleri iktidar kavgasına başlamışlardı bile. Bu iktidar mücadelesi Ebu Bekir'in halife olması ile sonuçlanmış, daha sonra sırasıyla Ömer ve Osman halife olmuşlardır. Sonuç olarak bu üç kişinin halifelikleri deyim yerindeyse Peygamberin Ehlibeytine rağmen gerçekleşmiş, bu nedenle yüzyıllardır tartışıla gelmiştir. Hz. Ali ve Hz. Fatıma bu halifelikleri onaylamamakla birlikte,

iktidar uğruna gerginlik yaratmaktan da kaçınmışlar, bu haksızlığı sineye çekmeyi uygun görmüşlerdir.(Yaman,<http://www.alevibektasi.org>, erişim tarihi,16.12.2013)

Hz. Ali, miladi takvime göre 21 Mart 598'de doğmuştur. 24.01.661 tarihinde ise İbn Mülcem adlı hain tarafından zehirli bir kılıçla şehit edilmiştir. Hz. Ali, İslam Peygamberi Hz. Muhammed'in amcasının oğludur. Hz. Peygamberin yanında, onun eğitimi ile büyümüştür. İslamiyet'i ilk kabul eden kişidir. Ayrıca Hz. Peygamberin damadıdır da, dolayısıyla Peygamber soyunun sürdürücüsüdür.(Kaptan,www.alevitentum.de, erişim tarihi:12.09.2013)

Alevilikte Hz.Ali'nin yeri çok özeldir. Bunu, Hz.Ali'ye verilen künyelerden rahatlıkla anlayabiliriz. Bunlardan bazıları Ebü Turab; (toprağın babası),Şah-ı Evliya; (Evliyaların en yücesi), Şah-ı Velayet; (Veliliğin en yücesi),Şah-ı Merdan; (Yiğitlerin en yücesi),Emir-ül Müminin(Müminlerin emiri ve önderi), Aliyyel Mürteza(Seçkinlerin en yücesi), Haydarı Kerrar (Döne döne savaşan Allahın Arslanı, Kur'an-ı Natık; (Konuşan Kur'an), Bab'ül-İlim(İlimin kapısı), Şir-i Yezdan: Tanrı'nın Arslanı gibi künye ve lakaplarla da anılır. (www.hakder.nl, erişim tarihi, 10.01.2014)

Bütün dinler, mezhepler, tarikatlar bir gelenekler yumağıdır. Bütün dinlerin, mezheplerin, tarikatların ve inanç sistemlerinin birer düşünceleri, felsefeleri vardır. İslamlığın, Hıristiyanlığın, Yahudiliğin, Maniheizmin, Protestanlığın, Sünniliğin, Nakşibendiliğin düşüncesi, görüşü, dünya anlayışı kısaca felsefesi vardır. Alevilik de bu bağlamdadır. Onun da kendine özgü bir düşüncesi, felsefesi vardır. Aksi durumda Alevilik olmazdı. Aynı şey öteki din ve inanışlar için de geçerlidir. Doğallıkla Alevilik tıpkı ötekiler gibi bir "kültürdür", "felsefedir", ama öncelikle bir inanç, bir inanıştır. "Alevilik bir kültürdür, felsefedir, yaşama biçimidir" denilse bile bu yargıların içerisinde inanç esastır ve ağırlıktadır. İnancı çıkardığınızda bu sistem çöker. Salt "kültür", salt "felsefe", salt "yaşama biçimi" Aleviliği ayakta tutamaz. Tanımı da olmaz. Aleviliği "kültür" ve "felsefe" olarak görmek belki tümünden yanlış değildir ama, belli sorunları ve eksiklikleri de birlikte getirir.(Öz,2001:21)

Alevilik, İslam'ın katı kurallarını dışlar. Bu yanıyla bir İslam mezhebi olan Sünnilikten ayrılır. İslamlık; Maverâünnehir, Horasan ve Türkistan bölgesinde ortaya çıkan tasavvufî rahatlatılarak benimsenir. Bu, Türk-Türkmenlerin İslamlık

anlayışları ve İslamlığı benimsemiş biçimleridir. Alevilik, İslamlığın içerisinde kendisini görmesine karşın, tapınçta (ibadet) Sünni İslamlıktan tümüyle ayrılır. Kendi tarihsel kültüründen öğeler katarak bir tapınç biçimi oluşturur. İslamlığın inanç anlayışına da Aleviliğin eleştirisi vardır. Kuran’a inanmakla birlikte hadislerin çoğunun Emeviler döneminde uydurulduğunu, Emevi yönetimine dinsel temel hazırlamak amacıyla düzenlendiğine inanırlar. Kurana paralellik taşımayan hiçbir hadisi geçerli görmezler.(Öz,1997:105)

2.4.1.Gadir Hum Biatı

Peygamber ölümüne yaklaştığı son döneminde Mekke’ye Veda Haccı diye bildiğimiz kutsal gezisini yaptı. Sayıları yüz kırk bine varan Müslümanla birlikte Medine’ye dönerlerken Gadir-i Hum adlı vaha yerinde Maide suresinin 67. Ayeti indi. Bu ayette “Ey Peygamber, Rabbinden sonra indirileni tebliğ et. Eğer bunu yapmazsan, onun elçiliğini yapmamış olursun. Allah seni insanlardan korur. Doğrusu Allah kafirlere yol göstermez” denmekteydi.(Maide,67) Bu ilahi emir üzerine Peygamber ileriye gidenlerin geri dönmelerini, geride kalanların gelip yetişmelerini istedi. Vaha yerinde bulunan ağaçların altında çadır kuruldu. Halk bir araya gelince oraya deve hamutlarından üç basamak bir mimber yapıldı.(Bender,2003:13)

Hava çok sıcaktı. Halk giydikleri elbiselerin bir bölümünü başlarına, bir bölümünü de ayaklarının altına sermişti. Namaz kılındı. Peygamber deve hamutlarından yapılan mimbere çıktı. “Ey insanlar, dedi. Allah bana ömrümün sona erdiğini, yakında davetine uyacağımı, varlık yurdundan göçeceğimi bildirdi. Karşılıklı sorumluluklarımız var. Ne dersiniz?” Topluluk “Sana emredileni bizlere tebliğ ettin. Savaştın. Öğüt verdin. Biz bütün bunlara tanıklık ederiz” diye yanıt verdiler. Peygamber, heyecan ve coşku içinde dalgalanan topluluğa tekrar seslendi: “Ey Müslümanlar, Allahın varlığına, birliğine, Muhammed’in O’nun kulu ve habercisi olduğuna, cennetin, cehennemin,ölüm ile ölümden sonra dirilmenin gerçek olduğuna, kıyametin kopacağına tanıklık eder misiniz?” Topluluk “Evet ederiz” deyince Peygamber “Tanrım bu sözlere tanık ol” dedikten sonra halka şunları söyledi:“Ey insanlar, ahrete göçmekte hepinizden öndeyim. Orada benimle buluştuğunuzda sizden değeri dünyanın hiçbir şeyiyle ölçülemeyecek kadar büyük olan iki şey

soracağım. Bunlardan ilki Allah'ın kitabıdır. İkincisi ise benim ehlibeytim” dedi. Sözlerini şöyle sürdürdü: “Ben inanan her erkek ve kadının mevlası mıyım?” İnsanlar “Evet ya Resulallah” dediler.(Bender,2003:14)

Topluluğun tek yürek halinde açıkladığı bu onamadan sonra Peygamber yanına çağırıldığı İmam Ali'yi sağ yanına alarak elini tutup kaldırdı. Her ikisinin de koltuk altları görüldü. “Ben kimin Mevlasıysam Ali de onun Mevlasıdır” dedi. “Ona dost olana dost ol, ona düşman olana düşman ol, Ona yardım edene yardım et; Onu horlayanı horla; nerede olursa olsun, gerçeği onunla beraber kıl.” (Bender,2003:14) Bu konuşmadan sonra Maide Suresinin 3.ayeti indi:“Bugün sizin dininizi ikmal ettim. Üzerinize olan nimetimi tamamladım. Size din olarak İslamiyeti seçtim ve bundan hoşnut oldum”.Bu ayetin inişinden hemen sonra, Hz. Ebubekir ve Hz.Ömer coşku içinde Ali'yi kutladılar. Bunlardan Ömer “Kutlu olsun. Sana ne mutlu ey Ebu-Taliboğlu” dedi, “Bugün benim ve her erkek ve kadın müminlerin Mevlası oldun.” (Bender,2003:14)

Peygamber kendi ölümünden sonra yerine İmam Ali'nin geçeceğini Tanrı emri olarak açıklamıştı. Ayrıca orada bulunan tüm müminlere ve kendi hanımlarına Ali'ye biat etmelerini söyledi. Böylece İslamiyet tüm kuralları ile tamamlanıyor ve onun özünü açıklama görevi ilk İmam olarak Ali'ye verilmiş oluyordu.(Bender,2003:14)

Bu meşhur hadiseye(Gadir-i Hum) biatı deniliyor. Bunu kabul edenler bu günü bir bayram günü saymaktadırlar. Çünkü bu günde dinin ikmali yüce Allah'ın nimetinin tamamlanması ve Müslümanlığın bir din olarak kabul edildiği bir gün olduğuna dair Kuran-ı Kerim'in tasdiki ile ispatlanmıştır. Eskiocak'a göre işte bu ehemmiyetli hadiseye inanan Müslümanlar Hz.Ali'ye tabi olduklarından dolayı Alevilik ile adlandırılmışlardır.(Eskiocak,2001:72)

Bir Arap Alevi Alimi olan Eskiocak şöyle devam ediyor, “Hz. Ali bu makama yani halifelğe layık değil ise acaba kim olabilirdi ve bunu kendisinden başka kim hak ediyor idi? Hz. Muhammed ilk doğduğundan beri Hz.Ali'nin dedesi Abdulmuttalip'in evinde ve ondan sonra ve babası Ebu Talip'in evinde aynı evde

büyümüşlerdi. Hz.Muhammed'in bütün zor durumlarını onunla paylaşmış ve ona en büyük yardımı ve katkıyı sağlamış oluyordu. Hz. Muhammed'in Hadisi Şeriflerinde de bunu kanıtlamış olup "Ben ilmin şehriyim Ali onun kapısıdır" deyiminden ve Kur'an-ı Kerim'in ayetlerine dayanarak onun bir gerçek olduğunu anlamış oluyoruz.(Eskiocak,2001:71)

Alevilere göre Ali, daha yastayken Emevi ailesi, Peygamber ailesinden hiç kimsenin bulunmadığı bir kurulda tarihe –Sakife Olayı- diye geçmiştir bu, Ebu Bekir'i halife tayin etti. (Sertel,2005:27)Halife seçimi işine Hz.Ali ve Haşimiler katılamamıştı. Daha doğrusu Hz.Ali ve Haşimiler, Peygamberin cenaze işleriyle meşgulken diğerleri cenaze törenini terk ederek seçim yapmışlardı. O nedenle de Hz.Ali, seçilen halifeye biat etmedi, yani seçimi kabul ettiğini, onun emrine girdiğini açıklamadı. Ali aradan 6 ay gibi bir zaman geçtikten sonra Ebu Bekir'e kerhen biat etti.(Beyaz,2003:110,Akt.Sertel,2005:27)

Görüyoruz ki Gadir-i Hum biatı Aleviliğin oluşmasında çok önemli bir hadise olarak ortaya çıkmıştır. Aleviler, Gadir-i Hum biatına dayanarak, halifeliğin Hz. Ali'nin hakkı olduğunu savunmuşlar ve bu olay günümüze kadar devam eden ayrılığa ve Aleviliğin ayrı bir İslam yorumu olarak ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

Aleviler, Hz. Muhammed'in Hz.Ali'ye Gadir Hum biatında yapmış olduğu tebliği bir vasiyet olarak kabul etmektedirler. Böylece Aleviler Hz.Ali'nin meşru olan birinci halife olduğuna inandıklarından dolayı kendilerine Alevi denmiştir. İkincisi de Ehlibeyt'in ve yandaşlarının hazır bulunmadıkları bir seçimde seçilmiş olan birinci halifenin halifeliğini kabul etmediklerinden dolayı Rafizi yani reddedici adı ile de adlandırılmışlardır.(Eskiocak,2001:77)

2.4.2.Kerbela Olayı

Kerbela, günümüzde Irak sınırları içerisinde yer alan kentin adıdır. Kerbela'yı önemli kılan; Hz. Muhammed'in torunu, Hz. Ali'nin oğlu üçüncü İmam, İmam Hüseyin'in 680'de Emevi halifesi Muaviye'nin oğlu Yezid'in askerleri tarafından Kerbela'da

şehit edilmesidir. Bu insanlık dışı katliam tarihe "Kerbela Olayı" olarak geçmiştir. Kerbela olayı Müslümanlar arasında büyük bir infial yaratmış ve tarihe damgasını vurmuş bir olaydır. Aslında Gadir-i Hum biatıyla başlamış olan ayrılık, Kerbela olayıyla tamamıyla su yüzüne çıkmıştır.

Hz.Ali'nin öldürülmesinden sonra Ebu Süfyan'ın oğlu Muaviye kendini halife ilan etmiştir. Kendisi öldükten sonra da yerine oğlunu atamıştır. Bu kişiler için Halifelik bir iktidar aracıydı. Bu sırada zaten, Hz.Hasan da karısı Cude'ye zehirletilerek öldürülmüştü. Yezid, kendi iktidarı için İmam Hüseyin'i tehlikeli görmüştür. Bu sırada Kufe halkı da baskılardan bıkmış ve İmam Hüseyin'e mektuplar gönderiyorlardı. Bunun üzerine İmam Hüseyin ailesi ve yakın çevresiyle birlikte Kufe'ye doğru yola çıktı. Yetmiş iki kişiydiler. Yezid durumu haber alınca binlerce kişiden oluşan ordusunu topladı ve Kerbela'ya doğru yola çıktı. Yezid'in komutanları, İmam Hüseyin'den Yezid'e biat etmesini istediler. Fakat Hz.Hüseyin biat etmedi. Kerbela denen yerde tarihin en acımasız ve adaletsiz savaşı yaşandı.

Hz. Hüseyin, Hicretin altmış birinci yılında, Muharrem ayının onunda, Cuma günü öğleden sonra şehit edildi.(Mus'abüzzübeyri_Nesebü Kurayş,40,akt. Köksal,178). Soyundan küçük çocuğu Ali Zeynülabidin dışında kimse kalmadı. Şehit düşmesi 10 Muharrem Hicri 61 yılında, Aşura günü oldu. Ve bu İslam'ın başına gelen en büyük musibet olmuştur.(Et-Tavil,2012:88)

Ehlibeyt'ten şehit düşenlerin başları kesilmiş ve para armağanı alacak komutanlara dağıtılmıştır. İmam Hüseyin ve akrabalarının cesetleri çölde bırakılmıştır. Kadınlar ve çocuklar ganimet develerle Şam'a gönderilmişlerdir. Kerbela şehitleri düşman çekilip gittikten sonra Ehlibeyti sevenlerce gömülmüştür. Ehlibeyt'e reva görülen bu vahşiyane cinayet İslam alemini karıştırmıştır. Kufe halkı arasında da büyük pişmanlık duygusu egemen oldu. Hüseyin'e biat edip de onu Kufe'ye davet ettikten sonra yalnız bırakanlar, hem üzüntü hem de telaş içindeydiler. 4 Ocak 685 tarihinde Hüseyin'e ve Ehlibeyte gönül veren bir topluluk Süleyman b.Surad'ın sancağı altında toplandı. Ubeydullah b.Ziyad on iki bin kişilik bir orduyla bu hareketi yok etmek için üzerlerine yürüdü. Tarihte Tevvabun adı verilen bu başkaldırma başarılı olamadı. 93

yaşındaki Süleyman b. Surad'ın öldürülmesiyle isyancılar dağılmak zorunda kaldılar.(Bender,2003:52)

Bu yenilgiden sonra yeni bir başkaldırma olayı daha yaşandı. İsyanı El Muhtar B.Ebi Ubeyd adındaki lider düzenledi ve başarıya götürdü.685 yılının Rebyülevvel 13 Çarşamba günü patlayan bu başkaldırma sonunda Ehlibeyti tutan ve sevenler Kufe'yi ele geçirdiler. Bu kentte çok güçlenen muhtar, Hüseyin'in başını kesmek isteyen ve eli titrediği için bunu beceremeyen Havli B.Yezid olmak üzere bu olaya karışmış olan herkesi yakalatıp öldürttü. Hüseyin ve yanındakilerin Fırat'tan su içmelerine engel olan süvari birliği komutanı Amr B.Haccac, Muhtar'dan kaçarken çölde susuzluktan öldü. Hüseyin'i acımasızca şehit eden Şimr B. Zilcevşen, Hüseyin'in çekilip gitme dileğini red eden ve çarpışmalarda ilk oku atıp çarpışmayı yöneten Sa'd İbn Vakkas'ın oğlu ömer de öldürülenler arasındaydı. Böylece cezalarını dünyada iken çekmiş oldular. Aleviler ve Bektaşiler Peygamber soyuna yapılan bu zulmü hiçbir zaman unutmamışlardır. Şehit olanlara saygılarını ifade etmek için Tanrı indinde kabul olması dileğiyle muharrem ayında oruç tutarlar.(Bender,2003:53)

Daha önce Hz.Ömer, Hz.Osman ve Hz.Ali de öldürülmüştü. Cemel ve Sıffin olaylarında kalabalık topluluklar öldürüldü. Ama hiçbiri Emevi Sultanı Yezid b. Muaviye'ye karşı huruç edenler diye bilinen ve sayıları yetmişe varan o muhterem ailenin reisi Hüseyin'in şehit edilmesi kadar Müslümanlar üzerinde derin bir etki bırakmamıştır.(Et Tavi,2012:91)

Hız. Hüseyin, Alevilerin direniş sembolü oldu ve Aleviler ve özellikle Anadolu Alevileri Muharrem ayında on iki gün oruç tutarak bu olayı ve Hız. Hüseyin'i inanç ve ibadetlerinin bir parçası haline getirdiler. Burada yedi ulu Alevi ozanından biri olan Pir Sultan Abdal'dan ve Şah Hatayi'den birer örnek görelim:

Pir Sultan Abdal'ım ellerim bağılı
Yezidin elinden ciğerim dağılı
Muhammed torunu Ali'nin oğlu
Su içmeyip şehit olan Hüseyin

Hasan'ın aşkına kııldım zarı
Şah Hüseyin yolumuzun serveri
Alemin carisin cenabı varı
Bizi dergâhından mahrum eyleme
Pir Sultan Abdal

Bugün matem günü geldi
Ah Hüseyin ü vah Hüseyin
Senin derdin bağrım deldi
Ah Hüseyin vah Hüseyin

Bir su verin masum cana
Yezid içti kana kana
Fatıma ana yana yana
Ah Hüseyin vah Hüseyin (Hatayi Divanı:2011:356)

Hz. Hüseyin'in aile fertleriyle birlikte feci şekilde şehit edilmesi üzerine, o güne kadar sadece siyasi bir mahiyet taşıyan Hz.Ali taraftarlığı, artık giderek dini hüviyete bürünmüş ve bir mezhep karakterini kazanmaya başlamıştır.(Sofuoğlu ve İlhan,2006:75)

İmam Hüseyin sadece yaşantısıyla değil, şahadetiyle bütün insanlığa bir mesaj vermiştir. İmam Hüseyin bir semboldür. Yiğitliğin, fedakarlığın, mazlum olmanın sembolüdür. İmam Hüseyin, verdiği mesajda sonu ne olursa olsun asla ama asla Yezid'e, dolayısıyla zalime ve onun zulmüne boyun eğmeyeceğini bütün dünyaya şahadetiyle kanıtlamıştır.(www.alevitentum.de erişim tarihi, 26.05.2014)

2.5. Alevilikte İnanç Sistemleri

Alevilikte genel olarak Hak, Muhammed Ali inancı hakimdir. Yani Allahın varlığına, birliğine, Hz. Peygamber'in onun elçisi, Hz.Ali'nin Peygamberin vasisi olduğuna

inanırlar. Yukarıda da değindiğimiz gibi, Aleviliği Sünnilikten ayıran en önemli özellik, Hz. Peygamberden sonra Hilafetin Hz. İmam Ali'nin hakkı olduğuna ve bu hakkın ona verilmediğine dair inançtır. Alevi inancına göre esas olan İmamlıktır. İmamlık, Tanrı'dan ve Hz.Muhammed'den sonra gelen en önemli makamdır. İmamlık seçimle değil Tanrı buyruğuyla olur ve Hz.Muhammed soyundan gelen birine verilmesi şarttır. Ali'nin imamlığı da Allah tarafından verilmiştir. İmamlık babadan oğula geçer, seçimle değil, soy ile ilgilidir. İmam, yeryüzünde Tanrı'nın temsilcisidir.

Bazı kaynaklarda Alevi grupların Hulül inancına sahip olduğuna dair açıklamalar yer almaktadır. Hulül inancı Allah'ın bir insan bedeninde vücut bulması anlamına gelir. Fakat İslam Dininde hulül düşüncesi kesin bir şekilde reddedilmiştir. Kuran-ı Kerim İhlas Suresinde; “De ki; O, Allah Birdir, Allah, Sameddir. O doğmamış ve doğurulmamıştır. Hiçbir şey ona denk ve benzer değildir.” (Kuran-Kerim,İhlas) Buna göre Allahın bir insan bedeninde yer alması mümkün değildir. Alevilikte de böyle bir inanç yer almaz.

Anadolu Aleviliğinde ve Arap Aleviliğinde ibadetlerin yerine getiriliş şekilleri birbirinden farklıdır. Bu ibadet şekillerinde ayrı ayrı ikinci ve üçüncü bölümlerde yer verilecektir. Bilindiği gibi, Alevi inancında İmamet Hz. Ali ile başlamış ve onun çocukları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in soyundan devam etmiştir. Fakat Hz. Hüseyin'den sonraki imamların hiçbiri eceliyle ölmemiş, hepsi öldürülmüşlerdir. Anadolu Aleviliği de Nusayrilerde olduğu gibi on iki imamı benimser. İmamlar, tüm günahlardan arınmış temiz ve pak kişilerdir. Burada Alevilikte çok önemli bir yer tutan on iki imamların hayatlarına kısaca değinmekte fayda var.

2.6.On İki İmamlar

Birinci İmam Hz.Ali

Müminlerin Efendisi Hz.Ali 63 yıl yaşamıştır. Hicretin 40.senesinde (m.661) hayata gözlerini kapamıştır. Resulullah(s.a) ile birlikte Mekke'de 23 yıl geçirmiştir. Bunun

13 yılı, Risalet Dönemini kapsar. Hz. Muhammed ise Medine’de on yıl ikamet etmiştir. Hz.Muhammed’in (s.a) vefatından sonra iki yıl ve birkaç ay süren Ebu Bekir dönemini, ardından dokuz yıl ve birkaç ay süren Ömer dönemini ve ardından on iki yıl süren Osman dönemini görmüştür. Kendisinin (a.s) hilafeti yaklaşık beş yıl sürmüştür. Buna göre Hz.Ali, Hz.Muhammed’den sonra otuz yıl yaşamıştır. Hz. Ali, Abdurrahman b.Milcem el-Muradi’nin kılıç darbesiyle Ramazan ayının on dokuzuna rastlayan Cuma gecesi şehit olmuştur.(El-Hasibi,47,tarih belirtilmemiş)

İkinci İmam Hz. Hasan

Hz.Hasan(a.s) 47 sene yaşamıştır. Dedesi Resulullah(s.a) ile Medine’de yedi yıl geçirmiştir. Babası Müminlerin Efendisinden(a.s) sonra on yıl yaşamıştır. Hz.Hasan(a.s) hicri 50 senesinin sonlarında karısı Ca’de bt. Muhammed b.Eş’as el-Kindi’nin eliyle zehirlenerek şehit edilmiştir. Muaviye, Ca’de’ye bu işi yapması karşılığında 10 bin dirhem ve Küfe dolaylarındaki Süra yöresinde 10 köy vermiştir. Hz.Hasan, Medine’deki Baki mezarlığına defnedilmiştir.(El Hasibi,48,tarih belirtilmemiş)

Üçüncü İmam Hz. Hüseyin

Hz. Hüseyin 57 sene yaşamıştır. Hicri 61 senesinde (m.680), Aşura gününde, yani Muharrem ayının 10’una rastlayan Cumartesi günü şehit olmuştur. Hz.Hüseyin, Yezid b.Muaviye’nin emriyle Ubeydullah b.Ziyad, Amr b.Sa’d ve Şimr b.Zilcevşen tarafından mübarek bölgede, oturmaya elverişli pınarlı tepede, yani Kerbela’da şehit edilmiştir.(El-Hasibi,134)

Dördüncü İmam: İmam Zeynelabidin

İmam Zeynelabidin, Kerbela faciasında kadınlara ait çadır içinde hasta yatarken düşman komutanı Şimr tarafından yakalanmıştır. Ancak halası Zeynep’in müdahalesi

ile ölümden kurtulmuştur. Büyük bir kerametle onun kurtulacağını hisseden İmam Hüseyin kendisine imamlığa ait kutsal emanetleri şehit düşeceği gün teslim etmiştir. Ondan sonra da bu emanetler, sırasıyla imamlar arasında devredilmiştir.(Bender,2003:54)

Annesi İran hükümdarı Yazdgerd'in kızı Şehr-i Banu'dur. İmam Zeynelabidin 7 Ocak 659 tarihinde Medine'de dünyaya geldi. 57 yıl 7 ay yaşadı. On bir erkek dört kız çocuğu oldu.Sahifetül Kamile ve Risaletül Hukuk adlı iki eser yazmıştır. Emevi hükümdarı Abdülmelik tarafından zehirleterek öldürülmüştür. Şehit edildiği tarih 6 Ekim 713'tür.(Bender,2003:54)

Beşinci İmam: Muhammed B. Aliyy'il-Bakır

676 yılında Medine'de dünyaya gelmiştir. Emevilerin çöküş döneminde zehirlenerek şehit edilmiştir. Künyesi Ebu Cafer'dir. Lakapları; Baki, Şakir, Hadi ve en meşhur olanı Bakır'dır.(Toker,2002:343-344)

Altıncı İmam: Cafer'üs Sadık

699 yılında Medine'de dünyaya gelmiştir. Babası İmam Bakır ve annesi ise Muhammed bin Ebubekir'in torunu Ümmü Ferve'dir. Cafer'üs Sadık'ın imamlığı Emevilerin yıkılış ve Abbasilerin kuruluş dönemine rastlar.(Bender,2003:57)

İmam Cafer'üs Sadık 2 Eylül 799 günü Abbasi Hükümdarı Mansur tarafından zehirle şehit edilmiştir.66 yıl 6 ay 11 gün yaşamıştır.

Eserleri:

- 1-Ehvaz Valisi Necaşi'ye yazdıkları risale
- 2-Dini konuları içeren Risaleleri
- 3-“Tevhid'ül-mufaddal” adlı risale
- 4-Ashabına yazdığı risale
- 5-Reiy ve Kıyas erbabına risaleleri
- 6-Ganimetlere dair risale
- 7-Abdullah B. Cendüb'e vasiyetleri
- 8-Ebu Cafer N'man 'il-Ahvel'e vasiyetleri

- 9-Nesr'üd-Dürer adlı risale
- 10-Ehlibeyte muhabbet, tevhid, iman, İslam, küfür ve fıska dair sözleri
- 11-Geçime, Kazanca dair sorulara yanıtları
- 12-Rızık elde etmek için çalışmaya dair ve Sufiliği kınayan risalesi
- 13-İnsanın yaratılışına dair risalesi
- 14-Kısa ve hıkemi sözleri
- 15-Cabir B.Hayyan-ı Kufi'den rivayet edilen risale(Bender,2003:58)

Yedinci İmam Musa'l Kazım

İmam Caferü's Sadık'ın oğludur. 9 Kasım 745 tarihinde Ebva'da dünyaya gelmiştir.2 Eylül 799 tarihinde Abbasi hükümdarı Harun tarafından zehirle şehit edilmiştir.53 yıl,9 ay, 23 gün yaşamıştır. On sekizi erkek, on sekizi kız olmak üzere otuz altı evladı olmuştur. Ömrü Abbasi hükümdarları Mansur, Mansur'un oğulları Mehdi, Musa ve Mehdi'nin oğlu Harun-u Reşid zamanında geçmiştir.(Bender,2003:59)

Sekizinci İmam: Ali bin Musa'r Rıza

İmam Rıza 770 yılında Medine'de dünyaya gelmiştir. Annesi, Tahire Hanımdır. Ölüm tarihi ise: 25 Ağustos 818'dir.Abbasi hükümdarı Memun tarafından zehirle şehit edilmiştir. Dokuz oğlu ve iki kızı dünyaya gelmiştir. İmam Musa'l Kazım'ın ölümünden kısa bir süre sonra bir azınlık çıkarak imamın ölmediğini ve "Mehdi" olarak tekrar döneceğini öne sürdülerse de bu azınlık bir zaman sonra dağılıp kaybolmuştur ve yeni İmam Rıza'nın resmi sıfatı tanınmıştır. Demek oluyor ki, imamlardan birisinin görünmez yani Mehdi olacağı düşüncesi daha bugünlerde bir inanç olarak belleklere yerleşmişti.(Bender,2003:59)

Eserleri: Şer'i kurallara ait Risale, Şer'i hikmetlere dair risale, Hükümdar Memun'a yazdığı din hakkındaki risale, sağlık hakkında risale, Fıkhi ur-rıza ve Sahifet'ür rıza.
(Bender,2003:59)

Dokuzuncu imam: Muhammed Taki

16 Haziran 811 de Medine’de doğmuştur. Babası Er-Rıza ve annesi Sebike hanımdır. Eşi peygamberin karısı Mariye’nin soyundandır. Vefatı 2 Aralık 835’tir. 24 yıl 5 ay 16 gün yaşamıştır. Dört oğlu ve dört kızı dünyaya gelmiştir. (Bender, 2003: 62)

Onuncu İmam: Ali-El Naki

İmam Ali El-Naki 9 Eylül 829 yılında Medine’nin Surya köyünde dünyaya gelmiştir. Bu köy İmam Musa’l Kazım tarafından kurulmuştu. Annesi Seyide Ümüm Fazl Hanımdır. 38 yıl 9 ay 20 gün yaşamıştır ve 29 Haziran 868 günü Abbasi hükümdarı Mutemid tarafından zehirle şehit edilmiştir. Mezarı Suriye’nin Samarra kentindedir. Dört erkek evladı bir de kızı olmuştur. Eserleri: Cebr ve tavfiz ehline risale, Kadı Yahya’nın sorularına cevaplar, dini hükümlere ait sözler’den ibarettir. (Bender, 2003: 65)

On Birinci İmam: Hasan ül Askeri

İmam Hasan ül Askeri 2 Aralık 846 tarihinde Medine’de dünyaya geldi. Babası Ali El-Naki annesi ise Hudeys ya da Şusen Hanımdır. Selil, Gazale adlarını da taşıyan bu hanım bir cariye idi. Abbasi hükümdarı Mu’temid tarafından zehirle şehit edilmiştir. Öldürüldüğü tarih: 1 Şubat 874’dür. 27 yıl, 1 ay ve 29 gün yaşamıştır. Çocuğu İmam Muhammed Mehdi olup diğer evlatları bilinmiyor. Eserleri şunlardır: Tefsir, İsmail Nişaburi’ye mektuplar, helal ve harama ait risale, kısa sözleri ve mektupları. (Bender, 2003: 69)

On İkinci İmam: Mehdi

Son İmam Mehdi, 30 Temmuz 869 tarihinde Samarra kentinde dünyaya gelmiştir. Babası el Asker annesi Bizans prensesi Nergis ya da Nercis’dir. Yani tam kan Arap değildir. Lakapları “Sahibüz Zeman”, “Sahib’üd Dar” “Gulam” ve “Recul” olarak da anılır. Babası El-Asker öldüğünde Mehdi beş yaşlarındaydı. Onu sadece çok

yakınlarının bazen aniden gördükleri ve karşılaşmanın çok kısa sürdüğü söylenir .(Bender,2003:71)

Hakkında daha fazla tarihi malumata sahip bulunmadığımız Muhammed b. El-Hasan İmamiyye Şiası'nın inancına göre babası el-Askeri'nin vefatından sonra evlerindeki Serdab(evin bodrumu)a girerek gözden kaybolmuştur. Bu kayboluş, biraz önce zikrettiğimiz kısa süreli kayboluşun başlangıcıdır ve 69 yıl sürmüştür. Daha sonra uzun süreli kaybolması başlamış ve bu süre halen devam etmektedir. Yani Muhammed el-Mehdi, halen sağdır.(Sofuoğlu ve İlhan,2006:58-59)

Bu inanca göre kötülöklere, karanlıklara, haksızlıklara, adaletsizliklere, eziyet ve işkenceye, güçlü kişilerin yaptıkları zulümlere karşı dünyayı düzeltmek için Mehdi gökten tekrar inip gelecektir. Mehdi son gelişinde dünyada yedi yıl kalacaktır. İslam tarihinde “mehdi” inancı yüzünden pek çok kişi başkaldırmalar yapmış ve kendilerinin “Mehdi” olduklarını öne sürmüşlerse de bir sonuç alamamışlardır. Ama onların başarısız girişimleri tarihin seyrini büyük çapta ve etkili bir şekilde değiştirmiştir. Ayrıca “Mehdi”lik kurumu Alevilik, Bektaşılık ve Şiilik gibi tarikatları da çok diri ve canlı tutmuştur.(Bender,2003:72)

Şeriat yolunu Muhammed açtı

Tarikat gülünü Şah Ali seçti

Şu dünyadan niçe yüz bin er geçti

Anlar ittifakta Mehdi yoldadır (Hatayi Divanı,2011:325)

On iki İmamın Ali başta olmak üzere tamamına yakınının şehit edilmeleri özellikle Kerbela'da Hüseyin'le birlikte tüm yakınlarının -Zeynel Abidin dışında- katledilmeleri büyük bir acıma duygusu yaratmıştır. O günün koşullarında Emeviler'e karşı çıkmış gösterilen Ehlibeyt'in bir muhalefet cephesi oluşturduğu sanılarak Alevilere kendi inançlarını Araplar arasındaki bu siyasi ayrışmanın temelinde oturtmuşlar, Ehlibeyt'e yandaş olarak var olmanın ve inançlarını yaymanın yollarını aramışlardır. Arap İslam dünyasında işte bu tarihi bölünme yaşanmamış olsaydı, Aleviliğin kökleşmesi ve yayılması belki de çok daha zor, çok daha kanlı olurdu.(Bender,2003:90)

Bunun yanı sıra 41/661 yılında Küfe valisi Muğire b. Şu'be'nin zamanında “*Hutbelerde Ali'ye sövme, onu kötüleme, Osman'a rahmet ve mağfiret dileme, Ali'nin taraftarlarını ayıplama ve onlara karşı sert davranma*” hareketleri gerçekleşmesi arzu edilen birliğe vurulan en büyük darbelerden birisi olmuştur. Çünkü her Cuma hutbesinde ihmal edilmeyen Hz. Ali ve taraftarlarını kötüleme, Hz.Osman'ın katillerinin lanetleme işine Hz. Ali taraftarlarından Hucr b. Adiyy ve bazı arkadaşlarının tepki göstererek karşı çıkmaları siyasi havanın her geçen gün gerginleşmesine yol açmış ve neticede Hucr ile arkadaşları öldürülmüştür. Mevcut iktidarın taraflı ve baskıcı tutumu gittikçe gelişen bir muhalefetin oluşmasına sebep olmuştur. (Sofuoğlu ve İlhan,2006:74)

Her imama açılan bir kapı vardı. Bunun adına “BAB” deniyordu. O imamın bilgi ve ahlaki yapısına vakıf olan insanlardı. Hz.Muhammed'in “bab”ı, Hz.Ali idi. Bu da onun bir ünlü hadisinden de anlaşılır: “Ben ilim şehriyim, Ali onun kapısıdır.” Bu hadis onlarca belki de yüzlerce kitapta yazılıdır.

İşte 12 imam, Babları ve yaşadıkları yıllar:

1- Hz. Ali	Salman el Farisi	598-661
2- Hasan el Mücteba	Kays bin Varaka	623-670
3- Hüseyin eş-Şehid	Rüşeyd el-Heceri	625-680
4- Ali Zeynel Abidin	Abdullah el-Galib el-Kebili	655-713
5- Muhammed el-Bakır	Yahya bin Muammer	676-736
6- Cafer es-Sadık	Cabir bin Yezid el Cu'fi	699-765
7- Musa el-Kazım	Muhammed bin ebi Zeyneb	745-799
8- Ali el-Rıza	El-Müfeddal bin Ömer	771-818
9- Muhammed el-Cevvad	Muhammed bin Mufaddal	811-835
10- Ali el-Hadi	Ömer bin el-Furat el-Katib	829-868
11- Hasan el-Askeri	Muhammed bin Nusayr	846-874

Yukarıda değindiğimiz gibi Selman-ı Farisi, Hz.Ali'nin Babıdır. Bu nedenle Alevilikte özel bir yere sahiptir. Selman-ı Farisi aslen Acem ve İsfahanlıdır. Bir Yahudinin kölesi iken Medine'de Hz.Muhammed ile tanışmış ve hemen Müslüman olmuştur. Hendek Savaşında hendek kazılması fikri onundur. Sonraki savaşıllara da katılmıştır. Hz. Ebubekir halife olunca ona biat etmemiştir. Hz. Ebubekir'e biat konusunda "yaptınız ama yapamadınız" dediğı söylenir. Hz. Ömer döneminde İran'ın fethinde kendisinden yararlanılmıştır. Tümka, Selman-ı Farisi'yi anlatmak için şu iki hadis yeter demiştir: "Salman, bizim Ehl-i Beyt'tendir." "Cennet dört kişiyi özlemiştir: Ali, Mıkdat, Ammar, Selman" (Tümka,2004:69)

2.7.Tarihsel Süreç İçerisinde Alevilik

Emeviler dönemi, Aleviler için olumsuz bir dönemin başlangıcı olmuştur ve bu dönem hilafet tartışmaları ve kargaşayla geçmiştir. Bu durum Abbasiler döneminde de devam etmiştir.

Selçuklu saltanatı döneminde en dikkat çekici olay "Babailer Ayaklanması"dır. Anadolu'da Selçuklu saltanatına bir başkaldırı niteliğinde olan "Babai İsyanı"nın önderi Baba İshak adlı bir Alevi dervişidir.(Şener,1996:23) Baba İshak Müslümandır ve aynı zamanda din bilginidir. Baba İshak'ın kurduğı tekkenin Anadolu'da kurulup yayılan ilk Alevi tekkesi olduğu söylenir. Babailerin tanrı anlayışı, İslamiyeti yorumlayışı Sünni geleneğe göre oldukça farklıdır.(a.g.e:24) Babai İsyanı çok geniş bir kitlenin desteğini almıştır. Selçuklu ordusu birçok defa isyancıların üstüne gider, ama her seferinde başarısız olur. Sonunda 1240 yılında, isyanın başlamasından yaklaşık bir yıl sonra Baba İshak, Amasya'da yakalanıp idam edilir.(a.g.e:25)

Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı Devleti'nin tarihsel parçalanmasının bir ürünüdür, bir sonucudur. Osmanlı, dağılma sürecine girdiğinde geçmişte Osmanlı'dan sayılan bir dizi ulusal renk egemen yapıdan ayrılıp kendi ulusal devletlerini kurdular. Ama, Türkiye Cumhuriyeti bünyesi içinde bu tarihsel zorunluluktan dolayı birlikte kalan bir dizi azınlık ve milliyetleri de saymak mümkündür. Çünkü Anadolu, Osmanlı ile başlayıp, Osmanlı ile bitebilecek bir birleşim değildi. Anadolu'nun tarihi, insanlık

tarihi kadar geçmişı olan bir olgudur. Bu tarihi, sosyal, ekonomik, siyasal, kültürel farklılıkları, çeşitlilikleri bir anda kesip atmak yok saymak mümkün değildir. Anadolu uygarlıklarının saptanabileceğı kadarı ile 10.000 yıllık bir geçmişı vardır. Bu tarihi süreç içinde Osmanlı Olayı daha dün denecek kadar yeni bir olaydır ve Osmanlı bir “uluslar ve dinler mozağı” idi.(Şener,1994:19)

Osmanlı Devleti’nin yıkılıp, yerine Cumhuriyet yönetiminin kurulması Aleviler için çok önemli bir gelişmeydi. Osmanlı’da din toplumsal ve siyasal hayatın en önemli belirleyicisiydi. Osmanlı bu sistemde sünni müslümanları ve gayrimüslimleri yasal olarak tanımış, İslam’ın diğer yorumlarını tamamıyla dışlamıştır. Bu da doğal olarak Alevilerin devlet ile ilişkilerinin olumsuz bir hal almasına sebep olmuştur. Fakat Kuruluş Döneminde durum farklıydı. Osmanlı Devleti kurulduğu dönemde İslamiyet’in katı olmayan yorumlarına açıktı. Özellikle Orta Asya’dan getirmiş oldukları, gelenekler ve inançlarla İslamiyet’in katı unsurlarını yumuşatmış olan Türkmenlerin yoğun varlığı ve devlet tarafından bunlara herhangi bir baskıda bulunulmaması, Osmanlı-Türkmen ilişkilerinin sıcaklığını yansıtır. Osmanlı’da Sünniliğın devlet yönetiminde resmi inanç ve mezhep olarak kabulü İmparatorluk olduktan sonradır.(Öz, www.cemvakfi.org, erişim tarihi,15.01.2014)

Osmanlı Devletinde “millet sistemi” vardı. Osmanlı Devletinin, egemenliğı altındaki toplulukları, din ya da mezhep esasına göre örgütleyerek yönetmesine “millet sistemi” denilmektedir.(Eryılmaz,1990:17) Osmanlı toprakları içinde yaşayan gayrimüslimler, dini bağla bir cemaatin üyesi idiler. Her gayrimüslim cemaat, bağımsız bir dini zümre ya da “millet” olarak kabul edilmişti. Bu cemaatlerin liderleri, padişahla gayrimüslim tebaa arasında resmi ara mercii rolünü oynuyordu.(Eryılmaz,1990:38)

Her cemaat kendi mezhebine göre dini ibadet ve ayinlerini tam bir serbesti içinde yapabiliyordu. Devlet, gayrimüslimlerin ibadetleri konusunda son derece hoşgörölü davranmıştır. Durumu fermanlarla tayin ve tespit edilen ibadet yerlerinin, bütünüyle dokunulmazlığı bulunmaktadır. Osmanlı Devleti, bu ibadet yerlerinin iç teşkilatına kesinlikle karışmamış; ibadet yerlerinin idaresini bütünüyle cemaat teşkilatlarına

bırakmıştır.(Eryılmaz,2007:39) Massicard bu durumu şöyle açıklar; “Bu çok dinli imparatorluğun siyasi sistemi farklılık üzerine kuruludur. 19.yy’da gayrimüslim uyrukları bir örgütlenme içine sokmak amacıyla millet kurumlaştırılır. Bunlar iktidarın dışında tutulan, geniş bir özerkliği bulunan dini cemaatlerdir. Özellikle İslam tarafından “kitap ehli” olarak kabul edilen dini topluluklar, yani Yahudiler ve Hristyanlar –farklı mezhepleri ve kiliseleriyle birlikte Hristyanlık- milletler halinde örgütlenir.(Massicard,2007:39)Ama “sapkınlar” bu çerçevenin dışında kalır. İslam açısından meşru değildirler ve farklılıkları ne tanınır ne de kurumlaştırılır. Zaten eşitsiz olan bir sistemin içinde bu heterodoks topluluklar en marjinalleştirilmiş konumda bulunurlar –ne egemen grubun üyesidirler ne de millet statüsüne korunmaktadırlar.(Massicard,2007:39)

Ortaylı bunu şöyle açıklıyor. “Ehl-i Kitap” veya “Zımmi” statüsü altında İslam’ın bir bakıma tanıdığı farklı inanç toplulukları; özel statü, özel idari mali düzenlemelerle idare edilirdi. Ruhani sınıfları ve yöneticileri belliydi. İnançları açıktı ve sadece dini değil, dünyevi işleri de ruhani liderlerine bırakılmıştı. Dolayısıyla Musevilikte ruhban sınıfı yoksa da din görevlileri belli bir hiyerarşi ile cemaat reisi statüsünü almıştır ve hatta akideye ilişkin meselelerde de bunlar yetkili makamıdır. Bu statüdeki dini görevlilerin etkisi, Sabbatai Zvi olayında görülmüştür. Müslüman tebaa için ise böyle bir teşkilattan söz edilemez. İslam, devletin kendisi idi. Ehl-i Sünnet dışındaki zümrelerin bu şekilde örgütlenmesi ve idari bir hiyerarşi içinde liderlerini tayin söz konusu değildi. Var olan liderler de fiiliyatta (Dürzi ve Yezidi şeyhleri) idare tarafından muhatap alınsalar bile, bir millet teşkilatının başı(etnarh) olarak tanınmazlardı.(Ortaylı,1999:38) Bu durum Arap Alevileri için de geçerliydi. Mertcan bu konuya şöyle değinir: Osmanlı egemenliği altında bulunan Arap Alevilerin önemli bir kısmı Suriye coğrafyasında yaşamaktaydı.(Mertcan,2013:65) “Osmanlı’nın uzun oluşan, homojen birimler halinde ulaşılması güç doruklarda yerleşmiş, asırlarca, oldukça güç koşullar içinde, yarı-otonom halde varlık yokluk mücadelesi vermişlerdir”(Mertcan,2013:51).

Osmanlı yönetimi altında uzun yüzyıllar geçiren Arap Alevilerinin bu süreçte gerek

sosyo-ekonomik gerekse hukuki siyasi açıdan oldukça kötü koşullar içerisinde yaşadıkları anlaşılmaktadır. 19. yüzyılın sonlarına, özellikle Abdülhamid dönemindeki Arap Alevilere ilişkin yaklaşımdaki dönüşüme kadar, Tanzimat devri de dahil olmak üzere, devlet Arap Alevilerin karşısına asayişini sağlamak ve vergileri tahsil etmek üzere katı yüzüyle çıkmıştır.(Mertcan,2013:80-81)

Pir Ali isimli bir Alevi şairin şu dizeleri bu dönemde Alevilerin devletle olan ilişkilerinin iyi olmadığını bir kanıtı niteliğinde.

Sanma ki Osmanlı yanına kalır

Tanrı'nın aslanı Şahoğlu gelir

Darb ile tahtını elinden alır

Harebende erkan sürülse gerek

http://www.guvencabdal.com/pir_ali-t17239.0.html;wap2=(erişim

tarihi:11.05.2014)

Kimi araştırmacılara göre Osmanlı hoşgörüsü bir rivayetten ibaretti. Yıldırıma göre, Osmanlı tarihçileri, Osmanlıların farklı din ve inançtakilere karşı hoşgörüyle yaklaştığını, zamanın diğer devletleri ile karşılaştırıldığında bunun ulaşılması imkansız bir erdem olduğunu rivayet etmişlerdir. Yıldırım şöyle devam eder; “Olayın asıl önemli yanı ise ileri sürülen tüm bu hoşgörü rivayetlerinin gayrimüslimlere ilişkin oluşudur. İslamiyet içindeki inanç farklılıkları karşısında Osmanlı Hanedanının tavrı ne olmuştur, bu noktada resmi tarihin koyu bir sessizliğe büründüğünü ileri sürer.(Yıldırım,2013:12-13)

Yıldırım şöyle devam eder: Osmanlı resmi hoşgörüsü imparatorluğa dahil edilen toprakların “haraca bağlanması” ve fakat o topraklar üzerinde yerleşik toplumsal sisteme dokunulmama şeklinde gerçekleşir. Üretim tarzı ve ilişkiler haraç söz konusu oldu mu olduğu gibi bırakılmakta hoşgörünün bedeli istenmektedir. Bu tutumla bir yandan o topraklardaki insanlardan haraç, angarya ve diğer vergiler/resimler toplanmakta diğer yandan da o toprakların idarecisi saraya bağlanarak kolay

hükmetme olanakları sağlanmaktadır.(Yıldırım,2013:14)

Şeriata karşı geniş köylü yığınları benimsemiş oldukları Batıni inancının gereklerini ancak çok gizli koşullar altında yerine getirmişlerdir. Resmi anlayışı tercih etmeyen bu insanların mekanı yollardan uzak, şehirlerin dışında ulaşılması çok güç olan kuytular, dağ başları, yaylalar olmuştur. Rafizi, Işık, Haydari, Kalenderi, Babai, Bedreddini, Bektaşî, Abdal, Kızılbaş, Türkmen vb. adlarla anılan bu Batıni topluluklar çeşitli zamanlarda Osmanlı engizisyonunun hedefi olmuşlardır.(Yıldırım,2013:29)

Fakat baktığımız zaman Aleviler Osmanlı'nın kuruluş aşamasında önemli rol oynamış bir topluluktur. Osmanlı Devleti'nin kuruluş aşamasında belli başlı tarikatlar etkili olmuştur. Bunların en önemlisi Ahilik teşkilatıydı. İkinci bu konuda şunları söyler: “Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda, Anadolu'da faaliyet gösteren tarikatların etkisini biliyoruz. Özellikle Ahi, Babai ve Mevlevi zümreler bu konuda önemli rol oynamışlardır. Bunun farkında olan Osmanlı yönetimi de derviş ve sufilere yardım etmiş ve bunlar için zaviyeler açtırmıştır. Bundan dolayı tarikatlar, Osmanlı ülkesinde çok müsait bir faaliyet alanı bulmuşlardır. Hatta bütün Osmanlı padişahlarının birer tarikata mensup olduğu da ifade edilmiştir”.(Ekinci,2010:41)

Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarında Ahilik teşkilatı, önemli bir rol üstlenmiştir. 13. yüzyıldan 20. Yüzyıla değin Anadolu'da yaşamış olan esnaf ve zanaatkarların oluşturduğu birliklere ahi birlikleri bu birliklerin yöneticilerine Ahi, bu birliklerde gelişen düşünce ve ahlak sistemine de Ahilik diyoruz.(Arı,2008:40) İlk Osmanlı Padişahlarından Osman Bey, Orhan Bey ve 1.Murat doğrudan Ahi'dirler. Ahilik kuruluşu içerisindedirler. Murat Bey, Ahilik örgütünde “reis” konumundadır. Bilindiği gibi Ahilik, Aleviliğin kentsel yaşamda örgütlenmiş koludur. İlkelerini, tümüyle Alevi Bektaşiliğin inanç temellerinden alır.(Öz,1997:21)Ahiliğin Türkleşme ve İslamlaşmada, toplum ahlakı ve dayanışma duygusunun gelişmesinde hoşgörü ve kardeşlik kültürünün oluşmasında, toplumsal hukuk düzeninin kurulmasında, üretimin denetlenmesinde, ticaret ve tarımın koordinasyonunda, sendikal faaliyetler üzerinde ve siyasal örgütlenmenin oluşumunda büyük etkisi ve önemi

vardır.(Niray,2002:2)

Ahilik, 13.yüzyıldan 20. Yüzyıla kadar Anadolu'da yaşamış esnaf ve zanaatkarların oluşturduğu birliklerdir. Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Döneminde Ahilik teşkilatı önemli rol oynamıştır. Sencer Divitçioğlu bu konuda şunu söylemektedir : “Ahi zümresinin fevkalade nüfuzundan dolayı, Osman Gazi'nin beyliğe getirilmesinde alınan karar bile onlara danışılmadan alınmamıştır.(Divitçioğlu,1981:62) Bunun yanı sıra Kuruluş Döneminde ölen hükümdarın (Bey'in) yerine kimin seçileceği konusunda kararı diğer devlet adamlarıyla birlikte Ahi ileri gelenleri verirlerdi. Orhan Bey'i beylik makamına Ahiler getirmişlerdi.(Ateş,1982:153)

Büyük bir Alevi teşkilatı olan Ahiliğin, Osmanlı devletinin kuruluşunda ne derece rol oynadıklarını Fuat Köprülü şöyle saptıyor: “Osman'ın kayınbabası Şeyh Edebali, Osman'ın birçok silah arkadaşları, hatta Orhan'ın kardeşi Alaattin Paşa bu teşkilata mensuptur. İlk hükümdarlar, Osmanlı Devleti'ni kurmak için bu kuvvetli dini zümreyi büyük bir yardımcı olarak kullanmışlardır.(Aşıkpaşaoğlu tarihi1992:17akt,Öz,1999:146)

Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarında ılımlı olan ilişkiler zamanla zayıflamıştır ve tarihe damgasını vuran belirli olaylar gerçekleşmiştir. Bu kırılma noktalarından bir tanesi ve şüphesiz en önemlisi Çaldıran Savaşı'dır. Alevilik, İslam'ın katı kurallarını dışlar. Bu yanıyla bir İslam mezhebi olan Sünnilikten ayrılır. İslamlık; Maverünnehir, Horasan ve Türkistan bölgesinde ortaya çıkan tasavvufla rahatlatılarak benimsenir. Bu, Türk-Türkmenler'in İslamlık anlayışları ve İslamlığı benimsemiş biçimleridir. Alevilik, İslamlığın içerisinde kendisini görmesine karşın, tapınçta (ibadet) Sünni İslamlıktan tümüyle ayrılır. Kendi tarihsel kültüründen öğeler katarak bir tapınç biçimi oluşturur. İslamlığın inanç anlayışına da Aleviliğin eleştirisi vardır. Kuran'a inanmakla birlikte, hadislerin çoğunun Emeviler döneminde uydurulduğunu, Emevi yönetimine dinsel temel hazırlamak amacıyla düzenlendiğine inanırlar. Kurana paralellik taşımayan hiçbir hadisi geçerli görmezler.(Öz,1997:105)

Batılıların Küçük Asya adını verdikleri Anadolu, tarihin hemen her devrinde, İran

sahasında kurulan devletlerin ilgi alanına girmiş; bu nedenle Anadolu'ya hakim olan siyasi güçle, İran devletleri arasında bir takım problemler yaşanmıştır. XVI. yüzyıl başlarından itibaren vuku bulan Osmanlı-Safevi çekişmesinin merkezi de Anadolu olmuş; bu iki sahada kurulan devletler arasındaki nüfuz mücadelesi, bazen sert bazen de yumuşak biçimde günümüze kadar sürüp gelmiştir.(Küçükdağ,2010:31)

Çaldıran Savaşı Aleviler için en önemli kırılma noktalarından bir tanesidir. XVI. yüzyıl başlarında, Şah İsmail(Ö. 930/1524)'in önderliğinde İran'da ortaya çıkan Safevi Devleti bu adı, altıncı batında dedesi olan Şeyh Safiüddin (1252-1334)'in kurduğu Safeviye Tarikatı'ndan almıştır.(Küçükdağ,2010:31) 1501'de Türkmenlerin ağırlıkta olduğu Safevi Devleti kuruldu. Erdebil'de kurulmuş Safevi Tarikatı'ndan adını alan Safevi Devleti, Alevi Kızılbaş inancını öne çıkaran ilk devlettir. Göçebe Türkmenler Osmanlı'da bulamadıklarını Safevi Devleti'nde bulurlar. Yalnızca göçebe Türkmenler değil, Dersim coğrafyasının tümü ve "gayri sünni" olan Kürtler de... İlk yıllarında klasik Ortadoks Şiiliğinin değil, doğrudan Aleviliğin öne çıktığı Safevi Devleti Anadolu Alevileri için bir çekim merkezi olur. Geldikleri yer Erdebil'dir ve "güneşin doğduğu yer" de oralardadır.(Saraç,2011:11)

I.Selim'le Osmanlı-İran ilişkilerinin en bunalımlı dönemi başlar. Bunun birçok nedeni vardır. Osmanlı Devleti Sünni, İran'daki Safevi Devleti Şiidir. Osmanlı'ya bağlı Anadolu Halkı genellikle Türkmen kökenli olup Alevidirler ve Anadolu'dan İran'a kitle göçü başlar. I.Selim doğuya egemen olmak, İslam ülkelerini eline geçirmek; Asya'dan gelen Safevi topraklarından geçen İpek Yolu'na, Suriye ticaretine; Mısırı alarak verimli Mısır topraklarına, Doğu Akdeniz ticaretine ve altına; Hicaz'ı alarak da Kızıldeniz ticaret yoluna ulaşmak istiyordu.(Öz,2003:162)

15. yüzyılın hemen sonlarında ve 16. yüzyılın hemen başında bu durumda dramatik bir değişiklik meydana gelir. Anadolu Türkmenleri arasında büyük bir saygınlığı olan Erdebil Ocağı'ndan Şah İsmail, bu saygınlığın da büyük katkısıyla 1501 yılında İran'da Safevi Hanedanını kurar ve ilk hükümdarı olur. Cami minarelerinden Fatimilerden beri ilk kez okunan Aliyyun Veliyullah ekine sahip ezan, adeta peşi sıra gelecek dramatik gelişmelerin habercisidir. Anadolu boşalmaya başlar ve tabii

Osmanlı da tebaasını kaybetmeye. “Şaha Gidelim” nidası, o tarihlerde aynı zamanda doğrudan bir siyasi tercihin sloganı haline gelir. Anadolu’da peşi sıra ayaklanmalar belirir. Ege gibi, Akdeniz gibi İran’a nispeten uzak yerlerden dahi büyük göç hareketleri başlar(Çamuroğlu,2008:17)

Aslında Kızılbaş teriminin ortaya çıkışı 16.yy’a rastlar.16. yüzyılda ortaya çıkan Safevi Devleti yandaşlarını ifade eder. Safevi Devletinin ortaya çıktığı dönemlerde zaten Osmanlı Devletinde bir istikrarsızlık hakimdir. Sultan 2.Beyazıd’ın(1482-1512) oğulları arasındaki taht kavgasıyla da aynı döneme rastgelir ve kimileri de asilerin saflarına katılır. Osmanlı iktidarı ayaklanmaların hakkından gelmekte zorlanmaktadır. Silah altına aldığı Anadolu birlikleri kimi zaman düşman tarafına geçmekte, zaten Safevi ordusunun neredeyse tamamı Anadolulu savaşçılarından oluşmaktadır.(Massicard,2007:31) İran’da ortaya çıkan bu Şii devlete karşı, Osmanlı Devleti Sünni ideolojinin hakim olduğu bir sistemi benimser ve zaten Kızılbaşlarla olumlu olmayan ilişkiler, bir kutuplaşmaya dönüşür.

Osmanlı ülkelerinde nüfusun sonradan Sünni-Alevi şeklinde ifade edilecek olan dengesi hızla bozulur. Ortaya çıkan dinsel görünümlü sosyal alternatif, Osmanlı Devleti’ni köklü dinsel değişikliklere gitmeye zorlayacaktır. Rakibin dinsel gücü, ancak dinsel bir karşı hamleyle karşılanabilir ve girişilecek mücadele cihat, rakip ise “kafirden de beter” yüklemesi yapılan Rafizi terimleriyle tanımlanır. Şeyhülislam Ebussuud Efendinin İslam tarihinin yüz karası olarak nitelenebilecek fetvaları bu dönemde gelir. Bu fetvalar, aynı zamanda Anadolu İslamı’nda günümüze kadar sürecek olan kırılmanın resmi ifadeleridir.(Çamuroğlu,2008:18)

Osmanlı egemenliğine karşı ortaya çıkan Safevi tehlikesinin önüne geçmek için Yavuz Sultan Selim’in tahta oturunca ilk işi Şah İsmail’in üzerine yürümek olmuştur. Çaldıran Savaşı’nda Şah İsmail’in yenilgiye uğratılması, Safevi Devleti için bir dönüm noktasıdır.

Bu dönemde Alevilerin “katli vaciptir” diye fetvalar yayınlanır. Bunlardan en

meşhuru Sarı Görez olarak bilinen Müftü Hamza'nın fetvasıdır. Şah İsmail'in Çaldıran'da yenilmesinin ardından Osmanlı imparatorluğundaki "Kızılbaş Sorunu" şiddetini yitirir. Öğretileri fetvalarla vurulan, karizmatik bir önderden, dış destekten ve gerektiğinde sığınabilecekleri bir topraktan yoksun kalan Anadolu Kızılbaşları, 1580'den sonra artık pek isyan etmezler. O andan itibaren imparatorluk açısından ancak sınırlı bir tehlike oluşturmaktadırlar. Osmanlı Devleti de 16. Yüzyılın sonundan itibaren üzerlerindeki baskıyı azaltır. İran'la temas içindeki tüm sapkınların tutuklanması ve idam edilmesi yönündeki fermanlar yerlerini yavaş yavaş münferit ve yerel olayları hedef alan fermanlara bırakırlar.(Massicard,2007:33)

XVIII. yy'ın başında Osmanlı Hanedanı bir çöküş dönemine girmiş bulunuyordu. Hanedan için çöküşün sorumlusu askeri alanda Yeniçeri Ocağı olarak görülüyordu. İç ve dış "güvenlik" güvensizlik noktasına gelmişken sorumlu olarak belirlenen Yeniçeri Ocağı için de bir tasfiye sürecine girilmişti. Ne var ki III. Selim dönemini de kapsayan bu tasfiye girişimleri Yeniçeri direnişiyle karşılaşarak geri dönmüştü.(Yıldırım,2013:232)

XVI. yüzyıl sonrası "Sünnilik" Osmanlı'nın resmi ideolojisi haline dönüşüp XVII. yüzyılın sonlarından itibaren Nakşilik haki tarikat olarak iktidarı ele geçirince yeni bir dönemin de kapısı aralanır. Bütün kapıkulluklarına rağmen Osmanlı'ya yar olmayan Yeniçerilerin tasfiye edilmesi ve Bektaşî Babalarıyla birlikte binlercesinin katledilmesi resmi tarihe "Vaka-i Hayriye" Hayırlı olay olarak geçmesi asla tesadüf değil uzun yıllara yayılan bir planlamanın neticesidir.(Saraç,2011:11)

Tarihe Vakay-ı Hayriye olarak geçmiş olan bu olay, bazı bilim adamları tarafından Vakay-ı Şerriye olarak adlandırılmıştır. Çünkü bunlara göre, böyle bir olay Vakay-i Hayriye değil de olsa olsa bir "şer" olay (vakay-i şerriye) olur.(Bkz,Çamuroğlu,1991:87)

II. Abdülhamit, birçok ilk gibi buraya da bir imza koyar ve Aleviliğin bir devlet sorunu olduğunu, bu sorunun şöyle ya da böyle ama barışçı yoldan çözülmesi gerektiğini kavrayarak konuyla ilgili bir heyet kurulmasını emreder. Daha sonra

İttihat-Terakki Fırkası, Baha Sait Bey aracılığıyla bir ön araştırma yaptırır. Siyasi olarak ise iç platformlarda İttihat-Terakki, ulemaya karşı bir ittifak gücü aramaktadır. Hacı Bektaş kasabası ziyaretleri bu dönemde gelenekselleşir. Birinci Dünya Savaşı yılları artık Alevilerin her alanda görüldüğü yıllardır. Cepheler, İstanbul, müttefik esir kampları ve siyasal, kültürel örgütler Alevilerle tanışırlar.(Çamuroğlu,1998:136)

Vatan kavramı Alevilerle Sünnileri bir kez daha kaynaştırmaya başlar. Kurtuluş Savaşı bu kaynaşmayı doruğa çıkarır. Atatürk Hacı Bektaş kasabasını ziyaret eder, destek alır. Maraş, Fransız ve Ermenilere karşı kahramanlaşırken şehir içinde çarpışanlara en büyük destek Fransız ikmal yollarını kesen Alevilerden gelir. (Çamuroğlu,1998:136)

Bu nedenle Cumhuriyet Dönemi tarihsel süreçle kıyaslandığında, Alevilerin nispeten kendilerini daha rahat ve özgür hissettikleri bir dönemdir. Aleviler bu sebepten dolayı, Mustafa Kemal Atatürk'e büyük bir şükran ve minnet duyarlar. Bugün cem evlerinde veya Alevi türbelerinde, Hz.Ali portresiyle beraber mutlaka Atatürk'ün portresini de görürsünüz. Bu da Atatürk'e olan derin saygıyı ve bağlılığı göstermektedir. Bunun yanı sıra evlerde Hz.Ali'nin resminin yanında Atatürk'ün resmini ve Türk Bayrağını görmemiz mümkündür. Şener bu konuya şöyle değiniyor: “Cumhuriyet yönetimi onları anlamaya ve kazanmaya çalışan, onları insan yerine koyan ilk rejimdir. Bu rejim din ve düşüncelerinden dolayı onlara baskı yapmıyor, dinsel inançlarında onları kısmen özgür bırakıyordu. Alevilerin Atatürk'ün de Bektaşî olduğuna inanmalarında bütün bu gelişmelerin kuşkusuz büyük payı vardır.(Şener,1997:42)

Bir Arap Alevi Alimi olan Nasreddin Eskiocak, “*Gerçek İnsanlık ve Din*” isimli kitabında, Aleviler'in huzur ve refah içerisinde yaşayıp bunu uzun süredir devam ettirmelerinin nedenini, Atatürk'ün kurmuş olduğu Cumhuriyet ve getirmiş olduğu Laiklik ilkesine dayandırır.(Eskiocak,2001:79) Eskiocak şöyle devam eder: “Ulu Önder Atatürk tüm Türkiye Cumhuriyeti'nin halkına sağlamış olduğu faydadan inkar edilemeyecek kadar göz önündedir. Vatanını ve milletini seven her Türk ferdi bunu

itiraf etmek mecburiyetindedir. Ulu önderimiz Atatürk ve onunla birlikte bu vatan uğruna canlarını feda eden şehitlerin ruhları şad olsun. Laiklik ilkesi İslam dinine ve asrın medeniyetine, birliğe beraberliğe ve gerçeğe en uygun prensiptir. Dünya siyasetinin muvaffakiyeti de ancak bununla hasıl olabilir. Yüce Allah'ın dini emirleri de buna uygun gelmektedir. Her insan yalnız kendi noksanlarından ve günahlarından sorumludur. Bu zamanlarda hiçbir kimse ne resul ne de nezirdir, nefsini ıslah etmekle meşgul olan bir kimse elalem onun eziyetlerinden ve şerrinden uzak kalacaklardır.”(Eskiocak,2001:79)

Cumhuriyet Döneminde kendilerini daha iyi ifade etme olanağı bulmuş olsalar da, bu dönemde Alevilerin siyaset sahnesinde etkin olmadıklarını görüyoruz. Saraç bu durumu şöyle açıklar: “Kurtuluş Savaşı bitip, Cumhuriyet ilan edilince Aleviler adeta buharlaşıyorlar. Örneğin 1921'deki 1.meclis'te doğrudan Alevi kimlikleri ile bilinen 10 milletvekili varken, 1923'teki 2.meclis'te Alevi kimliği ile bilinen bir tek milletvekili yoktur.”(Saraç,2011:13)

Massicard bu dönemle ilgili şunları aktarır: “Osmanlı İmparatorluğu döneminde İslam'dan dışlanan, dolayısıyla gayrimeşru görülen Alevilik, Cumhuriyet Devrinde örtük bir biçimde yeniden İslam bünyesine taşınmıştır. Bazı kültürel boyutları meşru kılınırken, bazı dini boyutları da modern olarak değerlendirilmiştir. Buna karşılık heteredoksluğu ve Safevilere yönelik göndermeleri gibi kimi yanları da görmezden gelinmiştir. Son olarak cemaat boyutu da etkisizleştirilmiştir. Merkez tarafından öne çıkartılan bu model muhtemelen tam anlamıyla yaygınlaştırılmamıştır; bununla birlikte bu kimlik inşa çabalarının kültürel malzemesi artık siyasallaştırılmış durumdadır.(Massicard,2007:45)

Eylül 1925 tarihinde çıkarılan bir kanunla, Türkiye sınırları içerisinde faaliyet gösteren Bektaşilik, Nakşilik, Kadirilik, Rûfâilîk, Tîcanîlik ve benzeri tarikatların faaliyetleri durdurulmuş ve onlara ait “tekke ve zaviyeler” kapatılmıştır. Bu tarihten itibaren söz konusu mistik akımlar, faaliyetlerini yer altından sürdürmüşlerdir. Bektaşilik, Osmanlı döneminde yasaklanmadan önce, tıpkı diğer tarikatlar gibi tekke ve zaviyeler de faaliyet göstermekteydi ve bütün tarikatlar şeyhülislamlığa

bağlıydı.(Kutlu,2008:77)

Zelyut’a göre, tekke ve zaviyelerin kapatılmasıyla, Alevilerin ve Bektaşilerin geleneksel eğitim kuruluşlarının kapısına kilit vurulmuş oldu. Çünkü sivil kuruluş olan Alevi Bektaşi dergah ve tekkeleri, dönemlerinin sosyoloji teoloji üniversiteleri gibiydiler.(Zelyut,1999:92)

2.8.Alevilik ve Sol İdeoloji

Türkiye’de Alevilikle ilgili en yaygın düşüncelerden bir tanesi de Aleviliğin sol ideoloji ile bütünleştiği ve Aleviler’in genellikle sol ideolojiye yakın olduğu yolundaki görüşlerdir. Tarihsel sürece baktığımız zaman, bu sonuca varmak pek de zor değil. Çamuroğlu’nun da belirttiği gibi, Alevi nüfusumuzun büyük çoğunluğunun gözünde sağ ve sağın önderleri, resmi İslamla hatta bazı durumlarda Muaviye ve Yezidle özdeşleştirilebilirken, daha küçük ve nüfusça az olan sağ kesim Aleviler ise, geçmişte Alevilerin başına gelen tüm musibetlerin bu birtakım solculardan kaynaklandığını söyleyebilmektedirler.(Çamuroğlu,2008:70)

Dierl’e göre Bugün Alevi toplumunda dört politik akımı gözlemek mümkündür:

1. Eski Bektaşi Dedeliği; kendini sosyal demokrat olarak tanımlayan bu kesim kırsal bölgelerde kök salmıştır.
2. Sosyalist-Laik-Kemalist çizgi; genel olarak işçiler, memurlar ve öğrenciler arasında yaygındır.
3. Liberal-Kemalist çizgi; genel olarak Alevi orta sınıfı içinde yaygındır.
4. Markssit çizgi; genel olarak gençler, öğrenciler ve işçiler arasında yaygındır.(Dierl,1991:69)

Aleviler, genellikle kırsal bölgelerde yaşayan, tarihi boyunca istisnai örnekler dışında “egemen olmayan” kendisini metazori yöntemlerle yaygınlaştırmak, iktidarlaştırmak çabasında olmayan bir inanç grubudur. Bunun yanı sıra uzun yıllar baskı altında bulunan bir inanç olduğunu da önemli bir olgu olarak hatırdan tutmak gerekir. Bu nedenle daha çok Anadolu’ya özgü bir realite olarak Alevilik, her bölgenin

koşullarına, inanç ve ritüellerine göre şekillenmiştir.(Solgun,2008:34)

Aleviler, tarihsel süreç içerisinde yaşamış oldukları zorluklar ve ezilmişlikten dolayı, Milli mücadeleyi, Atatürk devrimlerini ve özellikle de laiklik ilkesini fazlasıyla desteklemişlerdir. Bu dönemden sonra siyaset sahnesinde çok etkin olmamakla beraber, önceki dönemlere göre, nispeten kendilerini daha iyi ifade etme ve varlıklarını ortaya koyabilme fırsatını bulmuşlardır. Fakat Alevilerin vermiş olduğu bu destek, Aleviler adına her zaman olumlu bir karşılık yaratmamıştır. Zelyut'a göre Aleviler tek parti döneminde umduklarını bulamayınca 1950'lerde DP'ye yüklendiler ama bu partinin Sünniliğe sıkı vurgu yapması üzerine CHP'ye ve 1960'lardan itibaren de sola yöneldiler. Alevilerin geleneksel muhalefet tavırları ve tepkicilikleri, solun hedefi ile uyum içinde görünüyordu. Bu yüzden dinsel yönü gizlenmiş, siyasal yönü öne çıkarılmış bir Alevilik anlayışı filizlenmeye başladı. Türkiye solu, Aleviliğin kavramlarını ve terimlerini, cemaat içiçelikten çıkartıp, globalleştiriyordu.(Zelyut,1999:91)

1950'li yıllara kadar Alevilik, çoğunlukla kırsal kesimlerde yaşayan, toplumsal ve siyasal etkisi çok az olan bir inancın adıydı.1950'lerden itibaren kentleşme sürecinin hızlanmasıyla birlikte Aleviler de bundan büyük ölçüde etkilenmiş ve köyden kente doğru bir göç süreci başlamıştır. Kente adapte olmaya çalışan bu insanlar, dini ritüellerini yerine getirmekte zorlanmışlardır. Bu arada şehirlerin çevresinde Alevi gettoları oluşmuştur.1950'lerde hızlanan şehirlere göç olayı, köy Aleviliğinin yanı sıra karşımıza “Şehir Aleviliği” dediğimiz bir durum yaratmıştır.(Zelyut,1999:93)

Kapitalist gelişmeyle birlikte Alevilerin büyük kitlesinin artık şehirlerde yaşadığı ve “şehirleşme” ile birlikte geçmişin içe kapalı yaşam tarzından uzaklaştıkları ve yoğun bir sınıfsal ayrışma süreci yaşadıkları bir gerçektir. İstanbul'da büyük bir holdingin sahibi olan bir Aleviyle, Çorum'da küçük bir toprak parçasında tarımla uğraşan bir Alevi köylünün taleplerinin aynı olması şüphesiz ki söz konusu değildir. Keza bir Alevi işçinin de bu her iki kesimle taleplerinin örtüşmesi mümkün değildir. Bu farklılaşma ve kentleşme Alevileri farklı partilere yöneltebiliyor. Artık geçmişte olduğu gibi belirli merkezlerde toplanmış ve blok olarak kullanılan Alevi oylarından bahsetmek mümkün değil. Bu yüzden değişik sınıf ve katmanlar içerisindeki

Alevilerin siyasal tercihlerinin aynı doğrultuda olmayacağını kestirmek zor olmayacaktır. Ancak yine de, “şeriat” korkusu ile yönlendirilen Alevilerin, geniş kesimleri itibarıyla burjuvalar arasındaki cepheleşmede statükocu milliyetçi kesimlerin tarafında yer aldığını da ifade etmek gerekiyor. (http://marksist.net/selim_fuat/aleviler_ve_secimler.html, erişim tarihi, 14.02.2014)

Aynı yıllar Türkiye’den önce Batı Almanya’ya daha sonra Belçika, Hollanda ve diğer Batı Avrupa ülkelerine işçi göçünün başladığı yıllardır. Bu göçe ilk katılan kitle ise daha çok Alevi köylüleridir. 1960’larda Avrupa’ya giden köylüler, 1970’lerde yaptıkları küçük tasarruflarla Türkiye’de müteşebbis olmaya başladılar.(Şener,1997:44)

Bu dönemden itibaren de yavaş yavaş siyasal varlıklarını ortaya koyma çabası içine girmişlerdir. Fakat, Massicard’ın da belirttiği gibi, Aleviler, siyasal bir örgütlülük içine girseler bile, bunu çoğunlukla Alevi olarak değil de, daha genel çerçevelerde – örneğin sol akımlar içinde- yapmaktadırlar. Oysa Kürt milliyetçiliği uluslararası bir boyut kazanmış ve medyatikleşmiştir. Bununla birlikte 1980’lerin sonundan bu yana ortaya çıkan bir kimlik hareketi Türkiye’de ve aynı zamanda Batı Avrupa’daki göçmen topluluğu içinde Aleviliğin varlığını ileri sürmekte ve bu kimliğin tanınmasını talep etmektedir. Bu hareket Aleviliği ilk kez çoğunlukla dikkat çekici bir biçimde sergileyerek, onu çevreleyen görünmezliğe ve gizeme en azından kısmen son vermiştir.(Massicard,2007:18)

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, çok partili hayata geçiş sürecinde Alevilerin her zaman CHP’ye destek verdikleri yönündeki yaygın kanının aksine, 1950’deki ilk çok partili seçimde, Aleviler çoğunlukla DP’ye(Demokrat Parti) oy vermişlerdir. Zelyut’a göre, Aleviler tek parti döneminde umduklarını bulamayınca 1950’lerde DP’ye yüklendiler ama bu partinin Sünniliğe sıkı vurgu yapması üzerine CHP’ye ve 1960’lardan itibaren de sola yöneldiler.(Zelyut,1999)

1960 askeri darbesi ikinci bir siyasal dönüm noktasıdır. Subayların toplumsal reformlar getirme ve o zamana kadar tabu kabul edilen konularda tartışma başlatma yönündeki iradeleri yeni bir entelektüel ortam yaratır. O güne dek yeraltında kalmış çeşitli akımlar, medyanın da gelişmesinden yararlanarak boy gösterirler. “Alevi Meselesi” de bu bağlamda yetkili makamların inisiyatifiyle ilk kez kamusal alana çıkar.(Massicard,2007:55)

Öte yandan 1961 Anayasasının yürürlüğe girmesinden sonra oluşan özgürlük ortamında ortaya çıkan aşırı sol, kendi ideolojisini ezilen fakir kırsal Alevi kesiminin Babailer isyanından beri süregelen tarihi tepkisinin doğal bir ürünü olarak göstermiştir. Alevi camiasının sosyal ve siyasal gücünü yanına almak ve Alevi gençlerin direnişçi özelliklerinden yararlanmak amacıyla da, Alevi tarihini yeniden yazmış, Aleviliği Marksçı şablonlara dökmüş; Alisiz, velisiz, sevgisiz, ayrımcı, bölücü Alevilikler yaratmıştır.(Seydi,2011:130)

1963 yılında Cemal Gürsel, bazı Alevi ileri gelenlerinden, Diyanet İşleri bünyesinde ülkedeki tüm mezhepleri temsil etmeyi amaçlayan bir “mezhepler bürosu” kurulması konusundaki görüşlerini bildirmelerini istemiştir. Dinci ve sağcı basın derhal hükümete ve Alevilere saldırıya geçerek, Alevilerin bir mezhep olmadıklarını ve Türkiye’de Şii bulunmadığını ileri sürer. Buna tepki olarak Ankara’da elli kadar Alevi öğrenci bir bildiri yayınlar. Bu bildiri, “Alevi” terimini açıkça kullanan ilk belgedir. Medyada geniş yer bulan, birçok köşe yazarı tarafından desteklenen bu bildiriyi başka açıklamalar da izleyecek, böylece kamusal tartışma ortamı doğacaktır.(Massicard,2007:55)

Aleviler, sola kaydıkça sol da onlarla özdeşleşir.1960’ların ortalarından itibaren, dinsiz ve yabancı bir ideoloji olarak kabul edilen komünizm korkusunun istila ettiği bir ülkede, kamuoyunun önemli bir kesimi sol ile Aleviliği aynı şey olarak kabul eder. Dolayısıyla gayrimüslim ve zındık diye damgalanmış bu topluluk, söz konusu tehdidi temsil edebilir. Simgesel bir birleştirme gerçekleşir, gerek siyasal kutuplaşma gerekse ideolojik çekişme bunu destekler.(Massicard,2007:61)

Alevi Bektaşiler Demokrat Parti döneminde (1950-60) zaman zaman sıkıntılar yaşar, inançlarına kısıtlamalar getirilir. 1953 Aralık ayında müritleriyle dinsel ayin yaptığı gerekçesiyle Sırrı Baba yargılanır ve sonradan sınır dışına çıkarılır. Bu yıllar aynı zamanda Alevi halkın kentlere göç yıllarıdır. 1960'lerden itibaren yeni anayasanın getirdiği demokratik hava içerisinde Alevi-Bektaşî gençliği toparlanır. Üniversitedeki Alevi gençliği 1963'de bildiriler yayınlar. "Cem" ve "Ehlibeyt" dergileri yayınlanır. 1964'de Hacıbektaş'taki dergah, "Hacı Bektaş Veli Kültür ve Turizm Derneği" yoluyla açılır ve törenlere başlar. 17 Ekim 1966'da "Türkiye Birlik Partisi" kurulur ve parlamentoya üye sokar.(Öz,1997:23)

2.8.1. Türkiye Birlik Partisi

Türkiye Birlik Partisi (TBP), 1973'e değin Birlik Partisi, 1966-1981 arasında etkinlikte bulunan siyasi partidir. Alevi kökenli bir grup siyaset adamınca 17 Ekim 1966'da Birlik Partisi(BP) adıyla kurulmuştur ve genel başkanlığına Emekli Tuğgeneral Hasan Tahsin Berkman getirilmiştir. Partinin amblemi Ali bin Ebu Talib'i simgeleyen bir aslanla, onun çevresinde 12 imamı temsil eden 12 yıldızdan oluşuyordu. (www.secim-sonuclari.com/erişim tarihi, 05.05.2014)

Şekil 1: Türkiye Birlik Partisi Amblemi

Kısaltma: TBP

Kurucu : Hasan Tahsin BERKMAN

Kuruluş Tarihi: 17 Ekim 1966

Kapanış Tarihi: 16 Ekim 1981

Kaynak: <http://tr.wikipedia.org/>, erişim tarihi, 08.05.2014

Türkiye Birlik Partisi ilk bölünmeyi 1967’de yaşamıştır ve Sadettin Süatataç ekibi ayrılarak Sivas’ta Demokrat Birlik Partisi’ni kurmuştur.İkinci genel başkan Millet Partisi’nden transfer edilen Hüseyin Balan’dı.(www.psakd.org erişim tarihi,11.05.2014)

Parti ikinci büyük bölünmeyi, Çorum Milletvekili Ali Naki Ulusoy, Amasya Milletvekili Kazım Ulusoy, Tokat Milletvekili Yusuf Ulusoy, Ankara Milletvekili Hüseyin Balan ve Sivas Milletvekili Hüseyin Çınar’ın Adalet Partisi bütçesine beyaz oy vermesiyle yaşamıştır.5 milletvekilinin ihraç edilmesiyle partinin geleneksel Alevilerle bağı kopmuştur ve parti tamamen Mustafa Timisi önderliğindeki sol eğilimli gençlerin eline geçmiştir. Alevilerin ilk siyasal Denemesi, (ATA,www.psakd.org erişim tarihi,11.05.2014)

Bu parti Diyanet’in laikliğe ve diyanetin anayasa metninden çıkarılması için Anayasa Mahkemesine dava açmıştır. Partinin gerekçeleri diğer sol ve sağ partilerin bugüne kadar gündeme almadığı, din alanında sivilleşme adına öncü bir adımdır. Fakat Anayasa Mahkemesi 1972 yılında verdiği kararda, diyanetin bir din kurumu değil idari bir kurum olduğunu, İslam’ın sosyal ve siyasi öğretisi nedeniyle Türkiye’deki dini oluşumlar, camiler ve tarikatlerin diyanet tarafından denetlenmesi gerektiğini, bunun Türkiye laikliği için zorunlu olduğunu, dolayısıyla din ve vicdan özgürlüğü konusunda Türkiye’nin evrensel uygulamalarla kıyaslanamayacak şekilde yaptırımlar düzenlemesine yönelik geniş bir alana sahip olduğunu içeren boyutlu bir karar vermiştir. (www.secim-sonuclari.com/erişim tarihi, 05.05.2014)

Tablo 1: TBP Yıllara Göre Aldığı Oy ve Milletvekili Sayıları:

Türkiye Birlik Partisi Yıllara Göre Aldığı Oy ve Milletvekili Sayıları;					
Yıl	Parti Adı	Oy Oranı	Toplam Oy	Grafik	Milletvekili Sayısı
1977	TBP	%0	58,540	%0	0
1973	TBP	%1	121,759	%1	1(Mustafa TİMİSİ)

Kaynak: www.secim-sonuclari.com erişim tarihi, 05.05.2014

12 Eylül 1980 öncesi dönemde sol eğilimli toplumsal muhalefet hareketlerinin içinde yer alan Alevi aydınlar ve gençler, siyasetin meşru kanallarının tıkanmasından sonra kendi inanç kimliklerine dönme ve bunu geliştirerek ve bu alt kimlik üzerinden siyasete katılma yolunu seçmişlerdir. Bu yıllarda giderek sayıları artan Alevi örgüt ve derneklerinin de katkılarıyla yürütülen toplantılar ve çıkarılan dergiler, yayınlanan telif ya da çeviri kitaplar Türk kamuoyunda neredeyse bir Alevi aydınlanması olarak algılanmıştır.(Güleç,2006:9)

1980 Askeri darbesinden en çok etkilenen kesimlerden biri de Alevilerdi. Askeri Cunta, Alevi örgütlerini de dağıtmıştır. Hacı Bektaş Veli Kültür ve Turizm Derneği kapatılmıştır, komünizm ve bölücülükle suçlanan kadroları yargılanmıştır.(Massicard,2007:70)

1980’ler öncelikle Alevilerin birçok alanda marjinalleştikleri bir dönemdir. Devlet doktrini yeniden Türklük ve Sünnilik çevresinde odaklanmıştır. Sağcı entelektüeller tarafından 1970’lerin başında sosyalizme karşı koymak üzere geliştirilen Türk-İslam sentezi o sırada yarı-resmi bir görünüm almıştır. Bu görüş, milli kültürün uyumlu bir bütün oluşturan Türklüğe ve İslam’a dayandığını ileri sürüyordu. İslam’ın da milliyetçilik ilkesi içine katılması aracılığıyla, bu ideolojinin halkı bir araya toplayacağı ve ideolojik hizipleşmelerin yeniden yaşanmayacağı hesaplanmıştı. Ama bu resmi öğretim hem Kürtleri hem de Alevileri dışlamıştır.(Massicard,2007:71)

1980’lerin sonlarından itibaren İslamcılığın yükselişiyle birlikte bu yükseliş Alevilerce varlıklarına yönelik bir tehlike olarak algılanmış, bu gelişmeye bir tepki olarak da Aleviler, hızla dernekler ve vakıflar kurarak siyasal bir birlik yaratma çabası içinde olmuşlardır. Yükselen İslam’ın Sünnilik olarak algılanması, iki kesim arasında tarihsel, toplumsal ve dinsel düzeyde oluşmuş ve Alevilik-Sünnilik biçiminde beliren antagonist yapı, Alevilerin örgütlülük ve kimlik bazında kendisini bu yükselişe karşı bir tepki olarak kurmasına yol açmıştır.(Güler,2008:21)

1980 darbesi, “bölücü hareketler”e, özellikle de radikal Marksist harekete olduğu kadar, “laikliğe yönelik saldırılar”a ve Kürt miliyetçi örgütlenmesine de son vermeyi amaçlıyordu. Bununla birlikte türdeş bir toplum yaratma yönündeki bu çabalar sonuç vermemiştir.1990'lara geçilirken, yapay bir tek tipliği dayatmanın hiç verimli olmayıp tam aksi yönde sonuç verdiği kanısına varan bazı yetkili makamlar, ülkenin çeşitliliğini istemeden de olsa kabul etmeye başladılar. Özal, Türkçe dışındaki dillerin kullanılmasını yasaklayan kanunu, 1991'de yürürlükten kaldırır.(Massicard,2007:75)

1978 yılında Kahramanmaraş olayları, 1980 yılında Çorum olayları, 1993 yılında Sivas olayları, 1995 yılında Gazi ve Mustafa Kemal Mahallesi olayları, Alevilerin daha çok örgütlenmeye başlamasına neden olan olaylardır. Bülent Ecevit 7 Eylül 1991 günü, İstanbul-Kartal'da Alevilerle ilgili şunları söylemiştir. “Hıra Dağı'nda Hazreti Muhammed'i koruyan güvercinle Hacı Bektaş Veli'nin Horosan'dan getirttiği güvercin Türkiye'de buluştu.” Dedi. Fakat Aleviler, Bülent Ecevit'in iktidar olduğu bir dönemin olduğunu unutmadılar ve o dönemi çok iyi de anmıyorlar. Maraş olayları ne talihsizliktir ki, Ecevit'in başbakan olduğu, partisinin iktidar olduğu bir dönemde gerçekleşmişti. Bu olayda acaba Bülent Ecevit ve hükümetinin hiç mi kusur yoktu. Alevi halkta bunu unutmamış olacak ki, Hacıbektaş törenlerinde Ecevit'in Hacı Bektaş Veli Dergahı'nın önünde halka hitaben yaptığı konuşma sırasında halk şu anlamlı ve düşündürücü sloganı atmıştır “Kıbrıs'ın fatihi, Maraş'ın Katili...” (Şener,1994:48)

Temmuz 1993 yılında meydana gelen, Sivas olayları da büyük bir infiale yol açmıştır. Sağcı ve İslamcı çevreler Aziz Nesin'i olayları kışkırtmakla suçlarken, Kemalist entelijensiya ve solun büyük bir kesimi bu olayları laikliğin ve modernitenin “gerici ve yobaz barbarlık” tarafından çökertilmesinin öncü işaretleri olarak değerlendirmiştir. Aleviler ise olayları Alevi karşıtı bir katliam olarak yorumlamışlardır.(Massicard,2007:85)

Temmuz 1993'te Sivas'ta bir Alevi şenliğine katılanlardan 37 kişinin öldürülmesinde İslamcılarının oynadığı rol, sunucu Güner Ümit'in bir televizyon kanalı olan Star

TV’de yarışmacılardan birini “mum söndü” yapmakla suçlaması, Alevilerde Sünniliğin kolektif belleğinde kendilerine yönelik olarak oluşturulmuş ahlaksızlık, sapkınlık suçlamalarının ve karalamalarının silinmemiş olduğu bilincinin uyanmasına neden olmuştur.(Güler,2008:21)

1993 Sivas hadisesinden sonra Aleviler, daha çok kimliklerini ortaya koymaya başlamışlardır ve devlet karşısında farklı bir etnik dini grup olduklarına giderek daha fazla vurgu yapmaya başlamışlardır. Bu yeni Alevi kimliğinin ortaya konulması hadisesi iyi bilinen Ailelerin ve sülalelerin şecereleleri ve tarihte meydana gelmiş bir dizi zulüm görme olaylarının güncelleştirilmesi göz önüne alındığında farklı bir karaktere sahip olduğu görülmektedir.(Yavuz,1999:82)

1980’li yılların sonlarıyla birlikte Türkiye’nin Alevilerinde bir hareketlenme olduğunu görmekteyiz. Alevilikle ilgili yazılan kitaplar, makaleler, televizyon yayınları çoğalmış, Alevilerin de kendilerini ifade etmek adına yaptıkları yayınlarda da bir artış görülmüştür.

Kent koşullarında Alevi cemaati, kolektif kimliğin oluşturulmasına yönelik bu sürece eşlik eden yükselen siyasal talepleriyle ya da kimlik sorununun siyasallaştırılması ve olumlanması tartışmalarıyla da bu dönemde kamuoyunda yoğunlaşan bir ilginin kaynağı olmuştur.1990’lı yıllarla birlikte geleneksel dini ve toplumsal yapıları çözülmüş, erimiş Alevilik etrafında beliren tartışmalar, Aleviliğin yeniden nasıl inşa edileceği, modern ya da modern ötesi olarak adlandırılan dönemde nasıl bir kimlikle temsil edileceği, Alevi kimliğinin ne olacağı ve bu kimliğin siyasallaştırılması sorunları etrafında belirmiştir.(Güler,2008:20)

2003 yılında iktidara gelen AKP Hükümeti’nin Alevilerle ilişkileri yine çok sıcak bir çizgi izlemedi ve AK Partinin ilişki kurmakta en çok zorlandığı grup şüphesiz Alevilerdi. Çünkü Aleviler, AK Parti iktidarını kendi varlıkları için bir tehdit olarak görmüşlerdir. AK Parti iktidarı döneminde, Alevilerle ilgili en önemli adım şüphesiz Alevi Çalıştaylarıdır. Bu çalıştaylar önemli adımlar olmakla birlikte, henüz net sonuçlar yaratmadıkları ortadadır. Alevi çalıştayların da görüşülen temel konuların başında, okullarda din derslerinin zorunlu olmaktan çıkarılması, Alevi köylerine cami

yapılmaması, Madımak otelinin müze yapılması, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kaldırılması veya Alevilerin de temsil edileceği bir yapıya kavuşması, cem evlerinin yasal statüye kavuşması ve dedelere maaş bağlanması gibi konular gelmektedir.2014 yılı itibariyle bu açılımların Aleviler adına somut karşılıklar yaratmadığı ortadadır.

2013 yılı Haziran ayında Taksim Gezi Parkı'nda başlayan ve kitlesel olarak Türkiye'nin birçok iline yayılan ayaklanmalar yani gezi olayları siyasi ve toplumsal hayata damgasını vurmuş ve olaylar sırasında ölen vatandaşların Alevi kimliğine sahip olması bir kez daha gözleri Aleviler ve Alevi sorunu üzerine çevirmiş ve bazı kesimler tarafından bunun Alevi ayaklanması olduğu şeklinde yorumlar yapılmıştır. Nitekim Alçı, 1 Aralık 2013 tarihli köşe yazısında, “ Türkiye değişirken mağduriyetlerini koruyan tek kesim kitle halinde Aleviler kaldı. O nedenle mutsuzlar. Gezi olaylarında kitlesel olarak sokaklara çıkmaları bu yüzden...” diyerek gezi olaylarında siyasal iktidara karşı memnuniyetsizliğini ifade etmiştir.

<http://www.milliyet.com.tr/aleviler-ve-gezi/gundem/ydetay/1800555/default.html>

Görüyoruz ki AKP hükümetinin gerçekleştirmiş olduğu Alevi açılımı ve çalıştaylar kalıcı sonuçlar üretememiştir. Bu durumda hükümetin kalıcı çözümler üretmesi gerekmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAP ALEVİLİĞİ (NUSAYRİLİK)'NİN GENEL ÖZELLİKLERİ VE TARİHSEL KÖKENLERİ

3.1. Arap Aleviliği (Nusayrilik)

Arap Aleviliği son dönemlerde özellikle Suriye’de patlak veren iç savaşla birlikte dikkatleri üzerine çekmiştir. Bugün, yapılan literatür taraması sonucunda, Arap Alevilerinin tarihi ve sosyal yapısıyla ilgili yeterli kaynağın olmadığı görülmüştür. Bu da kuvvetle muhtemel toplumun dışı kapalı bir yapıya sahip olmasından kaynaklanmaktadır.

Genellikle Arap Aleviliği olarak bilinen Nusayrilik, Türkiye’de Hatay, Adana ve Mersin illerinde yoğun olarak, dünya’da Suriye, Lübnan ve küçük bir grup Irak’ta yaşayan gruplardır. Nusayri ismi genel olarak çok bilinmez, çünkü topluluk kendini genelde Alevi olarak tanımlamayı tercih etmiştir. Nusayri kelimesinin anlamlarına aşağıda yer vereceğiz. Arap Alevileri (Nusayriler) “Fellah” olarak da bilinir. Fellah esasen Arapçada çiftçi demektir. Bu insanlar yüzyıllarca çiftçilikle uğraştıklarından dolayı bu ismi almışlardır. Fakat “Fellah” kelimesi zamanla aşağılama ifadesi olarak kullanılmıştır. Doğal olarak topluluk kendini “Fellah” olarak tanımlamamaktadır. Bunun yanı sıra bu toplum ağaların yanında maraba olarak da çalıştığı için “Arap uşağı” da denmiştir.

Uludağ’ ın da belirttiği gibi, Anadolu’da çeşitli bölgelerde ve çeşitli zaman dilimleri içinde Kızılbaşlar’a daha başka isimler de verilmiştir. Akdeniz ve Ege bölgesinde orman ve ağaç işleriyle uğraştıkları için: “Tahtacılar” “Çepniler” (Oğuzların bir kolu, Sünni Çepniler de var). “Sıraçlar”(Tokat, Sivas’ta), “Sırtu sarılar” vs. gibi isimler verilmiştir.(Uludağ,513)

Osmanlı İmparatorluğu’nun dağılmasıyla birlikte milli hareketler ve yerel devletler ortaya çıkmış ve azınlık gruplarına bunlar arasında adapte olabilecekleri yeni üniteler seçme şansı vermiştir. Nusayri cemaati kendisini üç siyasi oluşum içerisinde

bulmuştur: Suriye, Lübnan ve –özellikle de 1939 yılında Fransa ve Türkiye arasında Hatay’ın Türkiye Cumhuriyeti’nin tekrar bir parçası olması için yapılan anlaşmadan sonra- Türkiye. Bazı Hatay Nusayrilerinin sınırı geçerek Nusayri Dağı’nda yaşayan dindaşlarının yanına gitmeyi tercih etmelerine rağmen bölgede çok az Nusayri ikamet etmektedir.(Firro,1999:210)

Arap Alevileri, kendini çok fazla ifade edememiş, tarihsel nedenlerden dolayı dışa kapanmış, sır ilkesinin hakim olduğu bir toplumdur. Tıpkı diğer Anadolu Alevileri gibi bu topluluk da birçok yargılamaya maruz kalmıştır. Kimi araştırmacılar, bu topluluğun Eti Türkü olduğunu ileri sürmüş, kimileri bu topluluğa haçlı kalıntısı demiş, kimileri Nusayriliği tamamiyle İslam’ın dışında, aşırı bir Batını fırka olarak görmüş, kimileri Nusayriliğin Nasrani kelimesinden türediğini ileri sürmüş ve bunların Hristiyan olduklarını kanıtlamaya çalışmıştır. Örneğin Ergin Sertel “*Dini ve Etnik Kimlikleriyle Nusayriler*” adlı kitabında, Nusayriliğin Nasranilerden yani Arap Hristiyanlardan geldiğini, Nasrani (İsa’nın çocukluğunun geçtiği kasaba) de Nazarie kelimesinin küçültme kalıbı olduğunu söylemektedir. Yazar bu fikrin Arap Alevilerince benimsenmediğini de açıklar.(Sertel,2005:13) Nasrani Hristiyan anlamına gelmektedir.(www.tdk.gov.tr, erişim tarihi, 14.01.2013) Fakat bu topluluğun İslam çizgisi içerisinde Batını yorumuna dayanan bir fırka olduğu düşünüldüğünde Nusayriliğin Nasrani kelimesiyle ilişkili olmadığını kavramak zor değildir.

Ali Tayyar Önder’e göre Nusayriler aslında Arap değil, esasen Türkmendirler. Ancak bu topluluk Irak ve Suriye’de anadillerini unutmuş, sonradan Abbasiler tarafından Bizans’a karşı bir güç olarak Anadolu’ya yerleştirilmiş olan Nusayrileri çevre halk ve Devlet Arap olarak görmüş, aslen Horasan Türkmeni bu topluluğu adeta Araplığa itmiştir. Bu yanlış bu gün de devam etmektedir.(Önder,2007:121)

Et-Tavil, Nusayra Dağlarında yaşayan Alevilere Nusayriler dendiğini söyler ve şöyle devam eder: “Kimi fakihler Nusayra Dağı halkının güneşe, aya, yıldızlara, taşlara, ağaçlara taptığını söyledi! Dört bin yıldır yaşadığı dağda isyanı şiar edindiğini, Fenikelilerden beri yağmalama, öldürme, başkasının malını helal görme ve uygar dünyaya başkaldırma özelliklerini değiştirmediklerini söylediler. Kimileri de Fenikelilerin de öncesine, yani Tufan öncesine dayanan tanrıları olduğunu düşündü.”(Et-Tavil,2012:305) Et-Tavil şöyle devam ediyor. “Kimileri Nusayriler

adının Seyyid Ebu Şuayb Muhammed b. Nusayr el-Basri en-Numeyri'ye nisbetle verildiğini sanır. Oysa doğrusu, bu adın dağın adından türetildiğidir. Dünya Savaşı'ndan sonra bu topluluğa eski adı olan Aleviler adı verildi. Bu ad gasp edilmiş haklarından onlara ilk geri verileni olmuştur.”(Et-Tavil,2012:306-307)

Bir Türkoloji profesörü olan Hasan Reşit Tankut, bu konuda oldukça farklı bir yaklaşım öne sürer ve Nusayriler'in aslında Eti Türkü olduğunu söyler. Tankut'a göre Nusayriler, adlarını Muhammed bin Nusayr'ın adından aldıkları Deylemli Türklerden kurulmuştu. Esasta Şii olan bu ordu derhal Nusayriliğe intibak ediverdi. Başlarında Muizzuddevle, oğlu Bahtiyar, yeğeni Abdududdevle Hüsrev vardı.(Rızbaş el Türki), (Ebu Mansur İnal el Türki) en çok gayret gösterenlerdir.(Tankut,1938:24)

Hüseyin Mualla Nusayrilerin kesinlikle Arap soyundan geldiğini söyler ve şöyle devam eder: “Arap Alevilerin Arap kökenli olduklarının en büyük kanıtı Tenuhi, Gassani, Hazreci, Kindi, Tai ve Taglibi gibi köklü Arap kabilelerinin isimleriyle sonlanan nesepleridir. Alevilerin 1936 yılında Kırdaha beldesinde yapmış oldukları kongrede aldıkları ve hem Fransız Dışişleri Bakanlığına hem de Suriye temsilci heyetine ilettikleri kararları içeren tarihi belge, bu konuyla ilgili önemli bilgiler içerir. Bu tarihi belgede yer alan bir paragraf, Alevilerin soyları ile ilgili şu açıklamaya yer verir:

“Alevilerin soy bakımından Arap olmayan kavimlere dayandıkları iddiası karşısında bilimsel bir tartışmaya girmiyor, onur ve haysiyetimizi korumak maksadıyla susmayı tercih ediyoruz. Şu açık bir gerçektir ki Aleviler, Alevi dağlarına, Aleviliğin ve aynı zamanda Araplığın anavatanı olan Irak'tan göç etmişlerdir. Her türlü akli ve nakli kanıt, Alevilerin halis bir Arap soyundan geldiklerine işaret eder. Gelenek ve göreneklerimiz, ahlak anlayışımız, soysal yaşantımız, dilimiz, eğilimlerimiz, kültürümüz, nesilden nesile aktardığımız halk söylencelerimiz gibi sayısız faktör, Arap kökenli olduğumuzun en büyük kanıtıdır. Övünçle belirtmemiz gereken bir diğer nokta da şudur ki Aleviler, Irak topraklarında İmam-Ali'yi destekleyen Arap kabilelerinin torunlarıdır”.(www.huseyinmualla.com erişim tarihi,15.05.2014)

İslam Ansiklopedisinde yer alan bilgilere değinmekte yarar var. İslam Ansiklopedisi, Nusayriliği şu şekilde tanımlar; “Hz.Ali’ye ilahlık isnat eden, Batını bir fırka. Batını karakteri dolayısıyla ismi, tarihi ve inanç yapısı hakkında önemli bilgi eksiklikleri bulunmaktadır. Fırkanın Hz. Ali’nin hizmetçisi Nusayr’a yahut fırka mensuplarının yoğun olarak bulunduğu Lazkiye bölgesindeki Nusayriye dağlarına nispetle bu ismi aldığı isabetli görünmemektedir. Zira Hz. Ali’nin bu adla anılan bir hizmetçisi olmadığı gibi söz konusu dağların eski dönemlerde bu şekilde isimlendirildiğine dair bilgi bulunmamaktadır.(İA,2007:270-271)

Nusayrilerle ilgili bir diğer tanımlama Massignon tarafından yapılmıştır. Massignon Nusayrilikle ilgili temelde beş kaynak öne sürmüştür.

- Massignon’a göre; kimileri, Nusayri adı tahkir amacıyla “Nasrani adınının küçültme kalıbı olabilir.(Nasrani Hristyan demektir. Sünniler Alevileri Hristyan ya da Yahudi olmakla suçlardı.)

- Irak Kufe’deki Nasuraya köyü
- Nazerini kelimesinin bozması olabilir. (bu sözcük Latince’dir ve Haçlılar tarafından oradaki dağa bu isim verildi aynı zamanda Suriye’de küçük bir eyaletin ismidir.)

- Uydurma Şii şehitlerinden biri olan Nuşayr isminden geliyor olabilir.

Bu konudaki en doğru yaklaşım Nusayriliğin Muhammed Bin Nusayr isminden geldiği yaklaşımıdır. 873 yılında vefat eden bu kişi, Ehlibeytin 11.imamı Hasan-El Askeri’nin öğrencisi ve hemen hemen meclisinden eksik olmayan sadık bir müridiydi. Muhammed Bin Nusayr aslında bir mezhep kurucusu değildir. O, İmam Hasan El Askeri’nin talebesiydi. Muhammed Bin Nusayr, Hasan El Askeri’nin ölümünden sonra, ehlibeytin adap ve kültürüne göre talebeler yetiştirmiştir. Bu talebelerin sayısının çok fazla olduğu bilinir ama elli bir tanesi çok özeldir. On yedi tanesi Iraklı, on yedi tanesi Suriyeli ve on yedi tanesi ise diğer yerlerdendir. Nusayrılık bu elli bir müridin Nusayriliği yaymasıyla yaygınlaşmıştır.(www.alevi-fuaf.com erişim tarihi,12.10.2013)

Muhammed b.Nusayr'ın ölümünden sonra fırkanın başına, Muhammed b. Cündeb, onun ardından Ebü Muhammed Abdullah b. Muhammed el-Cenan el Cünbülani geçmiştir. Cünbülani, Irak-ı Acem'in Cünbula şehrinde yaşadığı için Cünbülaniyye adıyla anılan bir tarikat kurmuş, böylece fırkaya tasavvufi bir boyut kazandırmıştır. Hareketin yayılması için bazı bölgelere seyahat eden Cünbülani, Mısır'da bulunduğu sırada Ebu Abdullah Hüseyin b. Hamdan el-Hasibi'yi etkileyerek tarikatına girmesini sağlamıştır.(İA,2007:271)

Hasan El Askeri'nin talebelerinin talebelerinden olan Hüseyin Bin Hamdan el-Hasibi ise o bilgi ve törelerin geniş bir ortama yayarak, mezhebe benzer bir toplumun tablosunu çizmiştir. Yukarıda da belirttiğimiz gibi, Irak'ta, Suriye'de ve diğer yerlerde 50'den fazla talebeleri olmuştur. Bunların içinde büyük adamlar, hükümdarlar, emir ve valiler vardı. Büveyh ve Hamdani devletlerinin büyükleri ona talebelik yapmıştı. Mesela, Seyfüddeve, Muizzid devle, Rüküd devle, Adudü Devle gibi tarihe tarih katan önemli kişiler gibi.(Reyhani,1997:32)

Tümkiye, Haşimiler dışında ilk Alevilerin Iraklı olduğunu söylemiş ve şöyle devam etmiştir. “Zira Hz. Ali ve oğullarına sahip çıkan ilk coğrafi yapı orasıdır. Ancak Suriye, Horasan ve bugünkü Lübnan taraflarında da Alevi mevcuttu. Hatta Mısır'da varlığı kabul edilebilir. Kesin olan şu ki, ad olarak Nusayri-Alevilik Irak'ta başlamış oldu. Irak'ta dini liderlik yapan Nusayri Alevi büyükleri ise şunlardır: Muhammed bin Nusayr, Muhammed bin Cündup, Muhammed el Cenani el-Cünbulani ve Hüseyin bin Hamdan el-Hasibi.(Tümkiye,2004:124) Buna karşın Aleviler zamanla Irak'ı boşaltmış ve bu cemaat gittikçe Suriye sahillerine kayarak orada yoğunlaşmıştır. Zamanla sadece Lazkiye yörelerine değil, Hatay, Adana ve Mersin illerine yayılmıştır. Yani Halep'te bile yüz binlerce Aleviden iz kalmamıştır.(Reyhani,1997:35)

Bu dönemde (Hasibi dönemi) yapılan göçler sonucu Nusayri-Aleviler iki kola ayrılmışlardır. Bir kol Irak'ta kalmıştır ve sonradan Moğollar tarafından darmadağın edilmiştir. Bu kolun adı “Cisri” idi. Diğer kol ise, Suriye'de idi. Dini liderliğini de Muhammed bin Ali el-Cilli yapmıştır. Bu zat Hasibi'nin öğrencisi idi. Muhammed

bin Ali el-Cilli'nin ölümünden sonra, liderliği Ebu Said el-Me'mun Sürur bin Kasım et Tabarani yapmıştır. Ebu Said'in 1035 yılında ölümüyle Nusayri Aleviler lidersiz kalmışlardır. O günden bugüne yerel şeyhler, dini lider olarak görev yapmışlardır. Genel anlamda bir liderleri olmamıştır.(Tümkiye,2004:121)

Horasan, Deylem, Irak, Lübnan ve Suriye'de taraftar bulup genişlemeleri ise, Hüseyin bin Hamdan el-Hasibi döneminde olmuştur. Bu dönemde, Suriye'ye göç yapılacak ve büyük bir Alevi çoğunluğunun Suriye'de, özellikle Halep ve Lazkiye dolaylarında yoğunlaşması sağlanacaktır. Hatay ve Adana'ya ilk geliş 900'lü yılların başı olmasına rağmen, Haçlı seferleri dolayısıyla çoğu, Haçlılarca yok edilmiştir.(Tümkiye,2004:121) Irak'ta kurulmasına rağmen, V. Yüzyılın ortalarından itibaren daha çok Suriye ile Adana-Mersin yöresinde tutunabilmiş olan fırka, kabileler arası mücadeleler yanında ve bölgedeki siyasi dalgalanmalara paralel olarak varlığını sürdürmüştür. Söz konusu bölgeler, XI. Yüzyılın sonları ile XII. Yüzyılın başlarında Haçlı seferlerine maruz kaldığında, halk göçler, ekonomik sıkıntılar ve sefaletlerle dolu bir hayat geçirmiştir.(İA,2007:271)

Mercidabık Savaşı(922/1516) sonrasında Nusayriler, Osmanlı idaresine girmiş, uzun süre Halep'te mahalli şeyhlerin denetiminde serbest bir hayat yaşamıştır. Mısırlı İbrahim Paşa'nın Osmanlı yönetimine karşı giriştiği harekatta (1839) büyük kayıplar vermelerine rağmen, devlete sadık kalan toplum, modernleşme sürecine giren Osmanlı yönetimince siyasi teşkilatlarının kaldırılması üzerine ayaklanmış, bu isyan Tahir Paşa tarafından bastırılmıştır.(İA,2007:271) Anlaşıldığı üzere Osmanlı döneminde Nusayrilerin devlet ile olan ilişkilerinin kötü bir seyir izlediğini görüyoruz. Ortaylı'ya göre Osmanlı idaresi Aleviliği bir inanç grubu, hele bir "millet" olarak görmemiştir. Geçmiş asırdaki idare ile Alevi köy toplulukları arasındaki soğukluk veya idarenin onlara gösterdiği tolerans etraflı bölgesel araştırmalara konu olmaktan çok bir edebiyat ve abartma mevzuudur.(Ortaylı,1999:42)

Bab-ı Ali, görmezlikten geldiği bu gibi Rafizi (heterodox) gruplarla ilginç ilişkiler yürütmüştür. Bunlar 19. asırda Suriye'de, Lazkiye ve Antakya'daki Nusayriler(veya

Alevi de deniyor) geniş ve dağınık olarak Anadolu ve Rumeli'deki Türk Alevi topluluklardır. Bab-ı Ali, Nusayriler'i sadece sapkın(heretique) olarak görmemiş; ama bu zümreden gayr-i müslimler gibi cizye almamış ve onları resmen bir gayr-i müslim(Milet) topluluk olarak da görmemiştir. Şayet bunlar, Sünni oldukları veya bu görüşü kabul ettiklerini söylerse, Yezidiler'in aksine tashih-i itikad (inancın düzeltilmesi) deyimini kullanılmıştır.(Ortaylı,1999:40)

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, bu topluluk Türkiye'nin Hatay, Adana, Mersin bölgelerinde yoğun olarak yaşamaktadır. Nusayrilerin konuştukları dil şu şekildedir: Suriye/Lübnan Arapça konuşmaktadır. Türkiye'deki Nusayriler hem Arapça hem de Türkçe konuşmaktadırlar.1939'da Hatay'ın Türkiye topraklarına katılmasından sonra yazım ve konuşma dilleri Türkçe olmuştur; ama yerel olarak da Arapça okunup yazılmaktadır.

Alevi bir grup olarak Nusayriler, Anadolu Alevilerine göre daha kapalı bir toplumdur ve gizlilik ilkesi önceki dönemlere nazaran etkisini kaybetmeye başlamış olmakla beraber halen devam etmektedir. Bugün Anadolu Cem törenleri halka açık yapılmakla birlikte Nusayri ibadetlerine grup dışından kimse alınmaz. Fakat bugün ibadetlerinde okunan dualar, sır olmaktan çıkmış ve bunlar Türkçeye çevrilmiştir. Sanal ortamında rahatlıkla Nusayri namazının Arapça ve Türkçesine ulaşmak mümkündür.

Bugün Suriye'de çeşitli bölgelerde, Hatay, Tarsus, Adana, Fırat boyları ve Lübnan'da yaygın olarak yerleşmiş bulunan Nusayrilerin sayısı bir kısım araştırmacıya göre yaklaşık 325-400 bin civarındadır.(L.Massignon, "Nusayriler" maddesi,İ.A) Bir kısım araştırmacılara göre yalnızca Hatay Bölgesi'nde 1973 yılı itibariyle yaklaşık yüz kırk dokuz bin Nusayri bulunmaktadır.(Turan,1973:21,Akt,İA)

DİE'nin 1996 verilerine göre Nusayri nüfusunun Hatay'ın genel nüfusuna oranı %28,94'tür. Samandağ merkezi ve kırsal yerleşiminde bu oran %90 civarındadır.(Sertel,2005:179)Antakya merkezde ise Nusayrilerin ikamet ettikleri beldelerde benzeşik nüfusta oldukları görülmektedir. Nusayriler, Samandağ merkezinde Arap Hristiyan(Ortodoks), Ermeni Hristiyan (Gregoryan) ve Türklerle beraber yaşamaktadır.

Suriye’den sonra en fazla Lübnan’da varlıklarını sürdürmektedirler. Nusayrilerin Lübnan’ın tarihi cemaatleri(communités historiques)’nden sayılmadığı için en son 1932 ‘de yapılan Lübnan nüfus sayımında Akkalı Nusayriler Müslüman olarak kaydedilmişlerdir. Ancak 1989 Taif Antlaşmasından sonra Nusayriler Lübnan’ın dini siyasal sisteminde temsil edilmeye başlamışlardır. Kaba bir tahmine göre Akka’da 15 ila 20.000 Nusayri yaşamaktadır. Cemaatin çoğunluğu yani bir buçuk milyondan fazlası Suriye’de, bunların da %75 ila 85 arası Nusayri Dağı’nda (Cebelü’n-Nusayriyye veya Cebelü’l-Aleviyyin), geri kalanlar ise Şam, Hama ve Lazkiye ile diğer şehirlerde yaşamaktadırlar.(Firro,1999:210)

3.1.1. Arap Aleviliğinin İnanç Esasları

Hız. Ali’nin ve ehlibeytin kutsallaştırılması, Hızır inancının ve türbe inancının güçlülüğü bu inancın en belirgin özelliklerindendir. Tümkeya’nın da belirttiği gibi Nusayrilerde Allah inancı, Hız.Ali’nin şu sözlerinde yatar: “O, O’dur. O’nu ancak O bilir. Tanrı her türlü sıfattan münezzehtir.”(Tümkeya,2004:222)

İnan Keser Nusayri inancıyla ilgili şunları belirtir: “Nusayri inancına göre Ali, Allah’ın cisimleşmesinden başka bir şey değildir. Bu özelliği nedeniyle ki Nusayriler Kuran-Kerim’de yer alan Allah’ın sıfatlarının tamamını Ali b. Ebu Talip için kullanırlar. Hemen hemen bütün dinlerde dini inançların özetini içeren söz dizileri mevcuttur. Örneğin Müslümanların “la ilahe il Allah” sözleri veya Hristyanların “baba, oğul ve kutsal ruh adına” sözleri gibi. (Keser)Aynı şekilde Nusayrilerin kullandıkları belirli şهادet sözleri mevcuttur ve bu sözler Nusayri inancının bir özeti niteliğindedir. Nusayriler aynı inanç nedeniyle şهادet getirirken de “la ilahe il Ali” yani “Ali’den başka ilah yoktur” diyerek şهادet getirirler. Fakat Nusayri alimleri ve din önderlerinin kanaati bu şekilde değildir. Nitekim bir din alimi olan 1932 doğumlu Yusuf Rahmioğlu’na bu soruyu yönelttiğimizde bize, şهادetin “La ilahe İl Allah Muhammeden Rasullullah” şeklinde olduğunu aktarmış ve nitekim Nusayri toplumunda bugüne kadar “la ilahe il Ali” şeklinde şهادet getirenlere rastlanmamıştır.

Nusayriler de diğer Müslüman topluluklar gibi Kuran-ı Kerim'e inanırlar. Ayrıca Kuran-ı Kerim'in değiştirilmemiş olduğuna inanırlar. Bunu da Kuranı Kerim ayetlerine dayandırır. Ancak Kuran-ı Kerim'e bakış açısındaki en önemli farklılık, Kuran-ı Kerim'deki ayetlerin sadece zahiri yani görünen anlamlarının değil, aynı zamanda görünmeyen, gizli anlamlarının olduğuna da inanırlar. Buna Batini yorum denir. Bu anlamda Batini düşüncenin ne olduğuna değinmekte yarar var.

3.1.1.1.Batini Düşünce

Arap Alevilerinin en belirgin özelliklerinden bir tanesi de, İslamiyet'in Batini bir kolu olmaları ve Batini yoruma değer vermeleridir. İslam dünyasında uzun bir zaman adından söz ettiren konulardan biri kuşkusuz Batniliktir. Gizli olan şeylerin iç yüzünü bilenler için kullanılan Batnilik, her zahirin bir batını olduğu ve Kuran'daki her ayetin de bir yorumu bulunduğunu ileri sürerek bunun da, ancak Tanrı ile aralarında gizli ve özel bir bağ bulunan masum imamın bildiğine inanan grupları ifade etmek için kullanılmıştır.(Arpa ve Ertaş, www.hbvdergisi.gazi.edu.tr erişim tarihi, 07.01.2014) Bu anlamda Nusayriliğin İslamiyetin Batini bir yorumu olduğunu söyleyebiliriz.

Batnilik bir inanç olarak, peygamberin ölümünden sonra ortaya çıkmış, zamanla gelişmiş ve yayılmıştır. VII. yüzyıldan sonra yavaş yavaş bir mezhep niteliği kazanmıştır. Batnilik, kısa süre içinde İran, Doğu Anadolu, Suriye, Irak ülkelerinde yayılmış, hızla gelişmiş, birçok siyasi olayların, kargaşalıkların doğmasına yol açmıştır.(DTA,75)

Batnilik, genellikle yoruma değer verir. Allah ve peygambere aşırı ölçüde bağlılık gösterir. Allah'ın bir insanda görünüş alanına çıktığına inanır. Ahirete inanmaz, ruhların gövdeden gövdeye geçişini (tenasüh) benimser. Bütün din buyruklarının, yasakların, evrenin düzenini sağlamak için konduğunu ileri sürer. (DTA,1976:75)

Batıniliğe göre gerçek bir müminin, gerçek bir Müslümanın görünüşe göre değil, öze, içten olana (batını olana) göre davranması gerekir. Ku’ran’ın gerçek anlamını bilen, kavrayan, özüne (batınına inen, Allah’ın buyruklarını, insanlara bildirdiklerini içten anlayan bir kimsenin, görünüşe göre davranması, eylemde bulunması gerekmez. Bu olgunluğa ulaşan bir kimse için ibadet, ibadetle ilgili görevler pek de gerekli değildir. Böyle bir kimse tanrının istediği, iyi saydığı olgunluğa, yüceliğe ulaşmıştır. Bütün ibadet türleri, şariat kuralları, görünüşe(zahir) göre davrananlar, Kur’an’ın batınını (özünü) kavrayacak güçte, olgunlukta olmayanlar içindir.(DTA,1976:75)

Temiz bunu şöyle açıklar: “Kuran’ın herkesçe anlaşılabilen anlamının yanında, herkesin kavrayamayacağı “iç” anlamları vardır. Bu anlamlarının anlaşılabilmesi için yorum yapabilecek Hz.Ali ve Fatıma soyundan gelen bir imama gereksinim vardır. Bu imam, sözcüklerin gizli anlamlarını ortaya çıkartarak yeniden anlamlandırarak ya da harflerin sayısal değerini kullanarak bir sonuca varır. Bu yolla ulaşılan gerçek, kişiyi dine uygun bir yaşam sürdürmesi için aydınlatır. Gizli anlamları bulunan kişi için dinin zahiri yönüyle bağlayıcı ve şekillendirici kuralları geçerli sayılmaz. Böylece ibadetin de biçimsel olarak yerine getirilmesine gerek yoktur.(Temiz,1997:142)

İslamın ana ilkeleri ve onların ruhu yönünde olan farklı anlayış ve görüşler dinin kabul ettiği görüşler çerçevesine girerler. Bu konuda bir örnek verelim; Hendek savaşında Hz. Peygamber Müslümanlara ihanette bulunup anlaşmayı bozan Yahudi Kurayzaoğulları ile savaşmak üzere yola çıktığında, ikinci namazının Kurayzaoğullarında kılınacağını söylemişti. Müslümanların bir kısmı, Hz. Peygamber’in bu buyruğu acele etmek ve çabuk olmak amacıyla verdiğini, bunun için namazı vaktinde kılmalarının gerektiğini ileri sürerek namazlarını Kurayzaoğullarına gitmeden yolda kılmışlar, diğer bazı Müslümanlar da, Hz.Peygamber’in her dediği din ve şeriattır, o nasıl demişse öyle yaparız, diyerek ikinci namazını akşam olduktan sonra vardıkları Kurayzaoğullarında kılmışlardı. Durumu Hz. Peygamber’e anlattıklarında O, her iki görüş sahibine de bir şey

söylememişti.(İmta el-Esma Makrızı, 1/242 vd.) Bu Hz. Peygamber zamanında da kendi sözünün değişik şekilde yorumlanmasının ve bunun sakıncalı olmadığı en güzel örneklerinden biridir. Yukarıda belirtildiği gibi, bu yorumlarda kötü niyet ve amaçtan sapma da yoktur.(DTA,71-72)

Baki Öz, “*Alevilik Tarihinden İzler*” adlı kitabında Orhan Hançerlioğlu’ndan şu bilgileri aktarır. Hz.Muhammed’e göre; Kur’an’ın dışsal ve açık anlamının ötesinde, bir de içsel(batın) ve gizli anlamı vardır. Bu yollu hadisler mutasavvıflara çıkış kapısı olur. O’nun bu yaklaşımını, inanç ve düşüncede O’na en bağlı olan Hz.Ali paylaşır. “Ben, her akşam Peygamberin evine giderim. Sırlardan(giz) söz ederdik. Peygamber, birçok ayetleri bana yazdırır, gizli anlamlarını da açıklardı...” (Hançerlioğlu,1969:18,Akt,Öz,1997:73)

Nusayriliğin kendine has bir ibadet anlayışı vardır. Namaz için özel bir mekana ya da camiye ihtiyaç duyulmaz. “*Tarihü’l-Aleviyyin*” isimli kitabıyla, Arap Alevi tarihini önemli ölçüde aydınlatmış olan Muhammed Emin Galib et-Tavil bu konuda şunları belirtir; “Peygamber döneminde Müslümanların kullandığı mabetlerin minaresi yoktu, süsü, şatafatı, kubbesi yoktu(ilk kubbe Hicretin 72. Yılında Emevi halifesi Abdülmelik b. Mervan tarafından Mescidüssahra’ya yapıldı), hoparlörü yoktu, Türkiye Cumhuriyeti Diyanet Başkanlığı ya da Suudilerin atadığı, Ali’ye ve Alevi inançlarına ters gelen vaazlar verecek vaizler yoktu.(Et-Tavil,2012)

Arap Alevilerinde namaz toplu olarak veya ferdi olarak kılınabilir. Namazda gizlilik esastır ve kadınlar, namaza kabul edilmez. Nusayrilik, gizliliği benimseyen bir fırka olduğundan bütün öğretileri sır olarak adlandırılır ve bunları kadınlara ve topluluğun dışından olan insanlara anlatmak haram ve günah sayılır.

Ayrıca Hz.Ali’nin Bab’ı, Selman’dan sonra beş Eytam vardır. Bunlar, Bab’ın manevi çocukları olup, Bab tarafından yaratılmışlardır. Babın yarattığı bu beş Eytam ve her birinin vazifeleri şunlardır:

1. Mikdad b.el-Esved: Tabiat olayları ve zelzeleyi yürütür.
2. Ebu Zerri’l-Gifari: Yıldızların hareketini idare eder.

3. Abdullah b.Revaha: Canlıların hayatlarını idare eder.
4. Osman b. Maz'um: Rızık ve hastalıklarla uğraşır.
5. Kanber b. Kadan ed-Devri: Ruhları cesetlere gönderir.

Bu beş Eytam, aynı zamanda beş büyük yıldızdır. Ayrıca beş vakit namazın kendilerine tahsis edildiği beş de “Masum” vardır:

- 1) Muhammed(öğle namazı)
- 2) Fatıma(Fatır) (İkinci Namazı)
- 3) Hasan(Akşam namazı)
- 4) Hüseyin(Yatsı namazı)
- 5) Muhsin(Sabah namazı) (Hz.Ali ve Fatıma'nın çok küçük yaşta ölen veya doğumdan düşen oğlu) (Fığlalı:1987:160)

Arap Alevileri genel olarak Haydariler ve Kilaziler olmak üzere iki kola ayrılmıştır. Kilazilerin çoğu güneyde, Haydarilerin de çoğu güneyde olunca Kilazilere el Kıbliyye(Kibleliler,Güneyliler), Haydarilere de eş-Şimaliyye (Şimaliler, Kuzeyliler) dendi. Bu bölünme sözde bir bölünmeden ibarettir ve şeyhlerin tartışmalarıyla sınırlıdır.(Et-Tavil,2012:374)

Nusayri Alevilerin Türkiye’de çoğunluğunu oluşturan Haydari kolunun şeyhleri, “şeyh” olacak kişinin zorunlu olmadıkça sakalını kesmesini yasaklamalarının yanı sıra tütün ve sigara içmeyi de şiddetle yasaklamışlardır. Bu yasak herkes içindir.(örneğin sigara içicisini kurban ve adakların kesimine, buradan dağıtılan herise, çorba vb. aşların yapım aşamasına yaklaştırmamaya özen gösterirler) ama yaptırım daha çok kendilerine yani şeyhlere yöneliktir. Öyle ki bir Hayderi şeyhi asla sigara içemez, olur da içmeye kalkarsa, şeyhlik ve imamlık yapamaz olur.(Et Tavil,2012)

Nusayriler zaman zaman Hz.Ali’yi Allah olarak görmekle itham edilmiş bu nedenle aşırı bir fırka olarak görülmüştür. Elbette ki işin özü bu değildir. Nusayrilikte Allah, Muhammed, Ali üçlemesi önemlidir. Nusayri Alevilerin, Hz.Muhammed’den beri var

oldukları bir gerçektir. Öncüleri sayılan isimler, Hz.Muhammed’in sahabelerindendir. Öyleyse, İslam tarihi aynı zamanda Nusayri-Alevilerin de tarihidir. Nusayri değini sonradan almış olmalarına rağmen o yıllarda ortaya çıkmamışlardır. Muhammed bin Nusayr, kendi görüşlerini yaymamış, on birinci imamdan aldığı bilgiler, zaten imamın çevresinde olanlara sunulmuştur. Bu bilgiler, diğer imamın bilgisiyle çelişmediği için doğru olarak kabul görmüştür.(Tümkaya,2004:30)

Etnik toplulukların bir yönü de kendilerine ait bir devletlerinin olmamasıdır. Nitekim bir devlete sahip olan etnik topluluğun, artık –siyasi bir kavram olan- “ulus” kategorisine sığmamış sayılabileceği düşünülebilir. Etnik topluluk ise, daha geniş olan ulusun “içinde” yer alan ve taşıdıkları kültürel özellikleri nedeniyle çoğunluktan ayrılan bir azınlık statüsünde bulunabilir. Bu düzeyde azınlık gruba karşı önyargılar, dışlayıcı tutumlar, ayrımcılık ve çoğunlukla asimilasyon çabalarıyla birlikte “dinsiz, sapık, hırsız” gibi suçlama ve karalamalar görülebilir. Azınlık grup ise içe kapanmayı, topluluk içi dayanışma kurumlarını oluşturmayı ya da varsa bunları sağlamlaştırmayı; coğrafi olarak ulaşılması güç yerlerde yaşamayı ya da kentlerde gettolar oluşturmayı; daha da ileri giderek grup dışı evlilikleri yasaklamaya varan kültürel örüntüler oluşturmayı seçebilir.(Okan,2004:27-28)

İslam Ansiklopedisinde bu konuda şu ibareler geçmektedir: Tarih boyunca aile, soy, aşiret ve daha büyük aşiretler (Hayyatiyye, Kelbiyye, Mehalibe, Haddadin) şeklinde ve kapalı bir hayat yaşayan Nusayriler, Suriye ve Türkiye’de milli devlete adapte olmakta zorluk çekmemişlerdir. Ancak modern hayat karşısında diğer Batını topluluklarda olduğu gibi özellikle şehirlerde geleneğe bağlılık ciddi derecede zayıflamış, ayrıca yaygın İslami anlayışa yahut İsnâaşeriyye Şiiliği’ne belli ölçüde de olsa yaklaşanlar görülmüştür. (İ A,2007:272)

Arap Alevileri, diğer Anadolu Alevileri gibi genel olarak camiye gitmezler. Namazlarını türbelerde veya evlerde, dini bayram günlerinde cemaat halinde, diğer günlerde ferdi olarak kırlarlar. Camiye gitmemelerinin esas sebebi Hz. Ali’nin camiye giderken evinin önünde öldürülmüş olması değil, Emeviler Döneminde, camilerde Hz.Ali’ye ve Ehlibeyt’e sövülmesi ve lanet edilmesidir. Aleviler bu dönemden sonra

camilere gitmemişler ve bu gelenek günümüze kadar devam etmiştir.

3.1.1.2.Tenasüh ve Ahiret İnancı

Nusayrilik'in bir diğer özelliği de tenasüh inancıdır. Tenasüh inancından dolayı bölgede çok sayıda reenkarnasyon öyküsüyle karşılaşmakta, bazı insanlar önceki hayatlarından söz etmektedirler.

Reenkarnasyon; tenasüh, yeniden doğuş, dirilme, ruh göçü anlamına gelen bir sözcüktür. Antik Yunan'da *metempsychose*, İngilizcede *transmigration*, Osmanlıca'da *tecessümü mükerrer* sözcükleriyle ifade edilir. Bu inanış Atik Yunan'da ruhun dönüşümü, Hint dininde kötülük yapan insanların ölümünden sonra hayvan biçiminde doğacağı, Mısır'da ise ölen insanların ödül ve cezalara göre yeniden dirileceği biçimindeydi. Özetle tenasüh inancının Atik Çağ'dan günümüze kadar birçok kültürde farklı şekillerde ortaya çıktığı görülmektedir. Hintlerde mistik, Antik Yunan'da felsefi, İran'da inanç şekline bürünmüştü. Zerdüşter ve Mazdeklerde aynı şekilde yandaş bulan tenasüh, Müslümanlığa Şii-Alevi fırkalarla girmiş ve günümüze kadar devam etmiştir.(Sertel,2005:99)

Arap Alevilerinde ve Anadolu Alevilerinde de tenasüh inancı yaygındır. Ölümünden sonra kişinin yeniden dünyaya geleceğine ve bir önceki hayatında yaptığı amellere göre insan ya da hayvan olarak doğacağına inanırlar. Prof. Dr. İrene Melikoff “*Alevilik Bektaşilik Söyleşileri*” adlı kitapta reenkarnasyonla ilgili şunları yazar: “Bu inanış İslamiyet-Hıristiyanlık ve Yahudilik-müstesna hemen hemen tüm dinlerde var. Eski Yunanlılar ve Romalılar buna inanıyorlardı. Örneğin Eflatun'un “Phedon” unda Sokrat öldükten sonra dirilmeden bahsediyor. Budizm, Maniheizm, Hindistan dinlerinde ve Eski İran Dinlerinde “reincarnation” inanışı vardır. Bu inanış doğaya tabii bir inanıştır. Zaman, doğaya göre bir çevredir. Geceden sonra gün, kıştan sonra bahar, ölümünden sonra diriliş geliyor. Ebedi dönüştür bu.(Melikoff,1997:128-129)

Arap Alevileri Tarihi'nin yazarı, Muhammed Emin Galib et-Tavil, tenasüh inancını şu olaya dayandırır: Bedr Savaşı Ebu Sufyan ve adamları için bir yenilgiyle sonuçlandı. Müslümanlardan kurtarabildikleri mallarıyla yetinerek evlerine döndüler.

Döndükten sonra bu malları, karıyla birlikte elli bin dinardı, Muhammedilerle yapılacak savaşa ayırdılar. Derken iki yüz atlı, iki bin yaya ve altı yüz zırhlıyla Müslümanlarla savaşmak üzere yola çıktılar. İki topluluk arasında savaş koptu. Müslümanlar başlangıçta üstün taraftı ama Peygamber'in talimatlarına uymayınca bozguna uğradılar, Ebu Sufyan tarafı onları yenilgiye uğrattı. Bu savaşta büyük Alevi atalarından biri olan Ebu Cabir öldürüldü ve ruhu rabbinden savaşmak için ikinci kez bedenine gönderilmesini diledi. Ona Allah'ın yaratma geleneğine aykırı olmasından ötürü bunun olanaksızlığı bildirildi ve "Allah yolunda öldürülenleri sakın öldüler sanma, tersine onlar rablerinin yanında rızıklandırılan dirilerdir"(3:169) ayet-i şerifesi indirildi. Bu ayetin inişine Aleviler sevindi. Bu yüzden kabirleri çok ziyaret ederler, ölenlerin başka hayatları olduğuna, ruhların rızıklandırılarak diri kaldığına inanırlar!(Et-Tavil,2012:32-33) Et-Tavil bu inanışın sadece Alevilere özgü olmadığını da ekler.

Hüseyin Mualla reenkarnasyonla ilgili Kuran-ı Kerim ayetlerinden kanıtlar gösterir ve şöyle devam eder: Reenkarnasyonla ilgili kanıtlar sadece Kur'an'da yer almamaktadır. Aynı şekilde Tevrat'ta, Tomas'ın İncil'inde ve Barnaba İncil'inde(şu anki mevcut İncil'e göre çok daha sahih bir İncil'dir, zira Hz.İsa'yı(s.a.) bir Peygamber ve Hz.Muhammed'i(s.a.v) "Ahmed" ismiyle ondan sonra gelecek olan Peygamber olarak tanıtmaktadır) birçok kanıt bulunmaktadır.(www.huseyinmualla.com erişim tarihi,25.09.2013)

Mualla şöyle devam eder: Bu Doğu inancı Batı dünyasında da hızla taraftar bulmaktadır. Yakın bir tarihte Fransız "*La Nouvel observatuer*" Dergisi'nin yayınladığı anket sonucuna göre Avrupa'da her beş kişiden biri yeniden doğduğuna ya da doğacağına inanıyor. Polonyalılar %32 ile birinci sırada. İngiltere ve Fransa %24, İtalya ve Almanya ise % 19. Ayrıca Amerika'da Reenkarnasyona inananların %25'i düzenli olarak kiliseye gidiyor, %26'sı koyu Protestan, %28'i koyu Katolik.(www.huseyinmualla.com erişim tarihi, 25.09.2013)

3.1.1.3.Arap Alevilerinde Dine Giriş Törenleri

Nusayrilikte mezhebe giriş belli aşamalar sonucunda gerçekleşmektedir. Nusayrilikte mezhebe kabul edilebilmek için Nusayri anne babadan doğmuş olmak gerekir. Nusayri olmayanların mezhebe girişi imkânsızdır. Bu konuda katı bir tutuma sahip oldukları görülür. Mezhebe kabul edilecek kişinin belirli bir yaş ve olgunlukta olması gerekir. Mezhebe giriş üç aşamalıdır.

Nusayrilikte kadınlara sadece temel zahiri bilgiler öğretilir ve kadınlar cemaat namazına alınmaz. Kadınlar, namazı ferdi olarak kılar. Nusayrilerde ibadet yerleri ziyaretlerdir ve ziyaretler çok önemlidir. Ziyaretlerde özel günlerin dışında kadınlar ve erkekler birlikte dua ederler ve Kuran-ı Kerim okurlar. Özel günlerde yani bayramlarda erkekler cemaat halinde namaz kılarlar. Ziyaret yerleri beyaza boyanır. Kapılar, yeşile boyanır. Ziyaretlerde Hz.Muhammed, Hz.Ali ve on iki imamların resimleri bulunur. Bir çok ziyarette Atatürk'ün resimlerinin de olduğu görülür.

3.1.1.4.Arap Alevilerinde Önemli Dini Bayramlar

Arap Alevilerinde dini bayramlar çok önemli ve özellikli bir yere sahiptir. Her ailenin geleneksel olarak her yıl kurban kestiği (ki bunların çoğu anne babadan kalmadır) bir bayramı vardır. Durumu iyi olanlar da yoksul olanlar bu görevi ifa ederler. Bu özel günlerde kurban kesilir, namaz kılınır, akrabalara, komşulara, yoksullara yemek dağıtılır. İhtiyaç sahiplerine zekât verilir. Bu bayramların en önemlisi Ramazan(Fatr), Kurban(el Adha) ve Gadir(Hz.Ali'nin imam tayin edildiği gün) bayramıdır. Gadir Hum olayına yukarıda değinmiştik. Bu bayramda hiçbir Arap Alevisi çalışmaz. Esnaf kepenklerini kapatır. Bu günde para kazanmanın haram olduğuna inanılır. Kentte bazı Sünni ve diğer cemaatlerden insanların da, Alevi komşularına saygıdan dolayı kepenk kapattıkları görülür. Bayramlarda cemaat halinde namaz kılınır ve bu bayramlara özgü hirise denen bir çorba hem cemaate, hem de akraba, konu, komşu ve yoksullara dağıtılır.

3.1.2. Arap Alevilerinde Aile Yapısı ve Sosyal Yaşam

Genel olarak baktığımız zaman çekirdek aile yapısının hakim olduğunu görmekteyiz. Ailede ataerkil bir düzen vardır. Bazı ailelerde aile büyükleriyle aynı çatı altında yaşandığı görülür. Bugün nispeten azalmış olmakla beraber aile büyükleriyle yaşama geleneği önceki dönemlerde oldukça yaygındı.

Nusayriler, Devlet kademelerinde çok fazla yer alamamışlardır. Bu nedenle genellikle ticaret ya da tarımla uğraşmışlardır. Son yirmi yıldır Devlet Memurluğuna girişte sınav sisteminin getirilmesinden dolayı devlet memurluğuna girebilen Arap Alevilerinin sayısında artış görmekteyiz. Bunun yanı sıra çalışmak için yurt dışına ve özellikle Arap ülkelerine giden aile bireyleri çok fazladır. Diyebiliriz ki her ailede mutlaka ya baba ya da erkek çocuk en az bir kişi Arap ülkelerinde çalışmıştır ya da çalışıyordur. Bunlar yurt dışında genellikle berber, tamirci, lokanta işletmeciliği, şoförlük gibi meslekleri icra etmektedirler.

Son yıllarda eğitim seviyesi oldukça yükselmiştir. Eğitime genel olarak çok önem verilir. Bazen sadece çocukları okuyabilsin diye ailede babanın yıllarca yurt dışında çalıştığı görülür. Eğitimde kız erkek farkı gözetilmez ve hepsi eğitim konusunda desteklenir.

Suriye, Lübnan ve Irak Nusayrileri Arapça konuşmaktadır. Türkiye’deki Nusayriler hem Arapça hem de Türkçe konuşmaktadırlar. 1939 yılında Hatay’ın Anavatana katılmasından sonra yazım ve konuşma dili Türkçe olsa da bugün yerel halk arasında Arapça okuma ve yazma da yaygındır.

Arap Alevileri kendi ritüellerini ve ibadet anlayışlarını başka toplumlara dayatmaya ve başka toplumları etkileyip Nusayri yapmaya çalışmazlar. Hatay yöresinde yaygın bir Arap Atasözü vardır; “Allah herkese kendi dininde yardımcı olsun”.

Alevi erkek çocukları genellikle 1-7 yaş arasında sünnet edilir. Sünnet günü yakın çevre davet edilir. Kuran-ı Kerim ve dualar okunur. Arap Alevilerinde sazlı sözlü

sünnet düğünlerine pek rastlanmaz.

Yemek kültürü oldukça zengin ve gelişmiştir. Bugün Hatay'da yemekleriyle ünlü restoran, lokanta gibi yerlerin büyük bir çoğunluğu Arap Alevileri tarafından işletilen mekanlardır.

Bazı kaynaklarda yer alan Arap Alevilerinin, kadınları, şeytanların günahlarından yaratıldıklarına ve bu nedenle kadınların ruhları olmadığına dair inancın aksine, Arap Alevi toplumu kadınlara çok değer verir. Yani böyle bir inancın gerçeklik payı yoktur. Bunu Hz. Fatıma'ya verdikleri değerden de anlayabiliriz.

Genel olarak tek eşlilik esastır. Kızlar rızası olmadan evlendirilmez. Grup dışı evliliklere kapalıdır ve bu konuda oldukça katıdır. Hatta bu nedenle geçmişte akraba evlilikleri oldukça yaygındı. Fakat son dönemlerde akraba evliliğinden meydana gelen sakat doğumlardan dolayı, bu gelenek yavaş yavaş terk edilmektedir. Arap Alevilerinde çarşaf ya da türban görülmez. Kadınlar eşarplarını geleneksel olarak bağlar. Kuran Kursları yaygındır. Özellikle yaz döneminde, çocuklarını Kuran kursuna gönderen çok fazla aile görülür.

Nusayri cemaatten dilenen yoktur. Fuhuş, fücür işitilmemiştir. Herkes birbirini tanır, kollar, korur. Yanlış ikaz ve uzaklaştırmak vardır. Hırsızlık işitilmemiştir.(Uluçay,2013:30)

3.1.3. Türkiye’de Yaşayan Arap Alevilerinin Suriye, Lübnan ve Irak Alevileriyle Etkileşimleri

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, Nusayriler Türkiye’de Hatay, Adana ve Mersin, Dünya’da çoğunlukla Suriye, Lübnan ve küçük bir topluluk da Irak’ta yaşamaktadır. Suriye’de nüfusun yaklaşık olarak %14’ünü oluştururlar. Suriye’de yoğun olarak Lazkiye, Hama ve Humus’ta yaşamaktadırlar. Lübnan’da genellikle kuzey kesimlerde yaşamaktadırlar. Türkiye’de yaşayan Nusayriler, kültürel anlamda özellikle Suriye ve Lübnan’da yaşayan Nusayriler’e oldukça benzerler.

Suriye'deki Nusayri akidesinde de Muhammed'in kuzeni ve damadı Ali'nin kutsal esasların taşıyıcısı olduğuna ve Muhammed'ten sonra en çok peygamberlik düzeyine yükselmiş ikinci kişi olduğuna dair inanç hakimdir. Ehlibeyt'e bağlılık temel akidelerdendir.(Aslan,2005:41)

Irak'ta ve İran'da az da olsa varlıklarını sürdürmektedirler. Yemen'de yine aynı şekilde kesin bir oran bilinmemekle beraber, Nusayri inancı bazı kabileler arasında devam etmektedir. Ürdün ve Afganistan'da bir kesimin bu inançtan olduğunu söylemek mümkündür. İsrail'in ilhak ettiği Golan Tepeleri'nde bu inaniştaki grupların yaşadığı bilinmektedir. Filistin'de(daha çok Batı Şeria'da) da azımsanmayacak oranda bir Nusayri nüfus yaşamaktadır.(Sertel,2005:178)

3.1.4. Suriye İç Savaşının Türkiye'de Yaşayan Arap Alevilerine Etkisi

2011 yılında Tunus'ta başlayan ve Yemen, Libya, Mısır gibi Arap ülkelerini etkileyen Arap Baharı denilen ayaklanmalar, Suriye'yi de etkisi altına almıştır. Suriye Devlet Başkanı Beşşar Esad rejimine karşı başlayan protesto gösterileri, bugün 2014 yılı itibariyle mezhep temelli bir çatışmaya dönüşmüş, savaş korkunç boyutlara ulaşmış ve Suriye, orta çağı andıran hafızlardan silinmeyecek üzücü olaylara sahne olmuştur.

Suriye'de yaşanan iç savaş ve gerilim kuşkusuz Türkiye'yi ve özellikle Hatay bölgesinde yaşayan Arap Alevi vatandaşlarımızı da etkilemiştir. Hatay'da yaşayan Nusayrilerin, Suriye'de yaşayan Nusayrilerle akrabalık bağları ve dostlukları vardır. Savaştan önce çok canlı olan bir sınır ticareti mevcuttu. Savaşın başlamasıyla birlikte sınır ticareti de durdu. Dolayısıyla bu Hatay'da yaşayan vatandaşları önemli ölçüde etkilemiştir. Çünkü Hatay'da geçimini bu sınır ticaretiyle sağlayan ailelerin sayısı azımsanmayacak derecedeydi. Bunun yanı sıra Suriye ile Hatay arasında evlilikler de sık sık görülmekteydi. Belki de buna daha birçok neden sayılabilir. Bu anlamda Hatay'da yaşayan Nusayriler, Suriye iç savaşının yaşandığı dönemde iktidarda bulunan AKP hükümetinin Suriye iktidarına karşı, muhalefete açıkça destek vermesinden rahatsızlık duymuşlardır. Bu anlamda Antakya zaman zaman çeşitli protesto gösterilerine sahne olmuştur.

Suriye iç savaşı kuşkusuz yalnızca Türkiye’de yaşayan Arap Alevilerini değil, her kesimden insanı rahatsız etmiştir. Nitekim 1 Şubat 2014 yılında Tunceli’de, aralarında siyasi partilerin de bulunduğu bir çok sivil toplum örgütü ve sendika temsilcileri, Suriye’de yaşanan iç savaşı protesto etmişlerdir. “*Kerbela’da Dersim’e, Dersim’den Lazkiye’ye Alevi Katliamlarına Son*” adıyla bir basın açıklaması yapılmıştır. Yanı sıra Türkiye’nin diğer illerinde de zaman zaman Suriye iç savaşı ve mevcut AKP Hükümetinin Suriye politikası protesto edilmiştir.

3.1.5. Arap Alevileriyle İlgili Genel Değerlendirmeler

- 1) Yörede yaşayan bazı Araplar halen Suriye’deki akrabaları ile görüşmeye devam etmekte ve yakın ilişkilerini sürdürmektedirler.
- 2) Dil olarak Türkçe yanında Arapça konuşmaya devam etmektedirler.
- 3) Dış görünüş itibarıyla Türk asıllı vatandaşlardan, örneğin Yörüklerden ve Orta Asya insanından önemli farklılıklarla ayrılmaktadırlar.
- 4) Gelenek ve görenek olarak eski Türklerin gelenekleriyle hiçbir benzerlik söz konusu değildir. Örneğin, Bektaşilikte yer alan semah türü gösterilen eski Türk geleneklerinden ve Şamanizmden ve özellikle Kerbela’da yaşanan trajediden etkilenecek şekilde şekillendiği bilinmektedir.
- 5) Din adamları, çoğunlukla babadan oğula süregiden bir nesebe yani soy ağacına sahip bulunmaktadır ve bu soy ağacı bin seneden daha uzun bir süre geriye götürülebilmektedir.(www.huseyinmualla.com erişim tarihi,07.03.2014)

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ANADOLU ALEVİLİĞİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ VE TARİHSEL KÖKENLERİ

4.1. Anadolu Aleviliği

Anadolu Aleviliği ve Arap Aleviliği temel ilkeler bakımından birbirlerine oldukça benzeseler de, ibadet ve ritüelleri oldukça farklıdır. Alevilik, on üçüncü asırda Arabistan ve İran yolu ile Anadolu'ya girmiştir. Coğrafi durum itibari ile Anadolu, Arabistan yarım adasının bilhassa Orta Asya ve İran'ın yolu üzerinde adeta bir güzergâh halindedir. On üçüncü ve on dördüncü asır gibi Anadolu'nun fütihat ve kavgalarla geçen bir zamanında şarktan, cenuptan hicret eden insanlar, Timur'un zulmünden kaçan sürü sürü Hurufiler Anadolu'nun dini havasının, inanışlarının değişmesine amil olmuşlardır. Hele Orta Asya'dan, Horasan'dan gelmiş olan alim ve mutasavvıflar köylere varıncaya kadar yayılmışlar, Aleviliğin intişarına yardım etmişlerdir.(Erk,1954:70)

12.yy'dan 16.yy başlarına kadar Anadolu'da gelişip, kurumsallaşan ve özellikle kırsal kesimde yaygınlaşan Anadolu Aleviliği, Oğuz Türkleri' nin Orta Asya kökenli inanç ve kültür değerlerine, kendi sosyal şartlarına ve yaşam tarzına bağlı olarak gelişip biçimlenmiş, 12. ve 13. yüzyıllarda Anadolu'da İslam Aydınlanmasına damgasını vurmuş Ahmet Yesevi, Yunus Emre, Hacı Bektaş Veli gibi Türkmen bilgelerin öğretilerinden büyük ölçüde etkilenmiş bütünüyle kendine özgü bir inanç, bir kültür, bir felsefedir.(Önder,2007:118) Burada belirtilmesi gereken, bu kültürün temelde inancın etrafında şekillenmiş olduğudur. Elbette ki her toplumun, her cemaatin mensubu olduğu din ve mezhep etrafında şekillenen kendine özgü bir kültürü vardır.

Şener konuya şöyle değiniyor: “Türkler İslamiyetle IX. ve X. Yüzyıllarda tanıştılar. Türkler İslamiyet’i kabul ettiklerinde Arap milliyetçisi unsurlara yer vermediler. Tanıdıkları İslam’ı gözden geçirdiler. Kendi kültürleri ile uyumlu hale getirmeye çalıştılar. Arap toplumu için konan kurallar kendileri için yabancıydı. İşte Anadolu Aleviliğinin orijinalliği, yani başka bir İslam ülkesinde olmaması bu oluşumdan, tarih yolculuğu farklı bir kulvardan yapmış olmasından ileri gelmektedir. Anadolu halkı, geçmiş uygarlıklarıyla Horasan üstünden gelen İslamı, yeni bir yapılanmaya tabi tuttu ve farklı bir sentez oluştu.”(Şener,1997:36)

Anadolu Aleviliğinin temel felsefesi şudur: ... Eline, beline, diline sahip ol. Dünya malına tapma, doğruluktan sapma, gördüğüne bin katma, görmediğine kulp takma. Yokuşta yorgunu yorma, düzlükte canları darda koyma. Yetmiş iki millete bir gözle bak, herkesi kardeş, bacı bil. Güçlünün yanında yer alıp yoksulu ezenlerden olma. Bilime uyan, karanlığı kovan, ışığa koşan olanlardan ol.(www.uzumbaba.com erişim tarihi,14.05.2014)

Anadolu Aleviliğinde “Eline, diline, beline sahip ol” temel ilkesi çok önemlidir. Eline sahip olursan, harama, elinle koymadığına, hırsızlığa uzanmazsan elin temiz olur. Diline sahip olursan, yalan söylemezsen, dedikodu yapmazsan, haram yemezsen o zaman ağzın temiz olur. Beline sahip olursan, harama kuşak çözmezsen, zina yapmazsan bu durumda belin/bedenin temizlenmiş olur. Temizlik, abdest bu üç yasağa uyarak olur. Bunlara uymadıkça insan su ile ne kadar yıkanırsa yıkansın temizlenmesi, arınması mümkün değildir.(Yıldırım,2013:26)

David Shankland’ın 1988 yılında Türkiye’de Aleviler üzerine yapmış olduğu araştırmada şu tespitler yapılmıştır. Shankland 1988 yılında Türkiye’de Sünni ve Alevi köylerini gezmiş ve bunların yaşam tarzları ve Müslümanlığa, dine bakış açılarını analiz etmiştir. Buna göre; “Sünni köylerinde İslam farklı ideolojileri ve kavramları sürdürmek için en kapsamlı ve tutarlı din olarak görülmektedir. Bu Alevi köylerinde de böyledir ama onlarınki İslam’ın farklı bir yorumudur. Birçok Sünni Müslümanlığı Kur’an’daki değişmez inanç olarak tanımlamaktadır. Camide dua etmek ve İslam’ın beş şartı da bunların arasındadır. Aleviler bu kriterlere daha az

önem verirler ve onlar değerlerinin İslam'ın Alevi şartları olduğunu söylerler. Bu da eline, diline, beline sahip ol mantığıdır. Bu topluluğun felsefesi insan ve insanlıktır.”(Shankland,2003:78)

Alevi-Bektaşilikte “aşını, işini, eşini bil” sözü, önemli ölçüde yol göstericilik özelliği taşıyan bir toplumsal yaptırımdır. Hacı Bektaş, “eşinden başkası bacı kabul edile” sözüyle tek eşliliği önermiş ve bunun savunucusu olmuştur. İnsan ve toplum doğasına, insan onuruna bunun uygun olduğu düşüncesindedir. Hacı Bektaş “kadınlarınızı okutunuz”, “Kadınlarını okutmayan uluslar yükselmezler” der. Böylece kadının toplumda yerini almasına ve “insan” işlemi görmesine çalışır.(Öz,2005:63)

Alevilikte dayanışma için bencilliği ortadan kaldırmak gerekir. Alevilerde “benlik” lanetlenmesi gereken kötü bir özellik olarak görülür. Ve bir kişinin ağızdan kazara ben sözü çıkarsa kişi hemen “benliğe lanet” diyerek sözlerini düzeltir. Toplumsal dayanışmayı “benliğin”, “nefsi bozacağı düşünülür. Kurallar bir bakıma “nefsin”in terbiyesini amaçlar. Bu nedenle toplumdaki her canın hoşgörülü ve alçakgönüllü olması istenir.(Yıldırım,2013:12)

Türk tarihi içinde Alevi cemaatinin genel karakteristik özelliğine baktığımızda Selçuklu ve Osmanlı toplumunun siyasi-idari yapısıyla, politik ve toplumsal merkezleriyle ve daha sonraları da Türkiye Cumhuriyeti'nin kurumlarıyla sınırlı bir etkileşimi olan kapalı bir dinsel cemaat niteliğinde bulunmaktadır. Örneğin evlenme ile ilgili kurallar, yalnızca normatif açıdan değil, pratikte de endogamiyi ön plana çıkarmaktadır.(Cengiz,2000)

Alevilik, İslam dairesi içerisindedir. İslam temeli üzerinde yola çıkar. İslamlığın bir kolu, yorumu ve türevidir. İslam içerisinde Ali, Ehlibeyt ve On iki İmamlar çizgisini izler. Alevi toplumu bu inançtadır. Alevi toplumu, “başımız Kuran’a bağlıdır” der. İnançlarını, “Allah-Muhammed-Ali” inancı üzerine oturturlar. Ali, Alevilikte diğer İslam anlayışlarına göre daha çok yüceltilir ve gerçek değerini bulur. Ali'nin kabile

eşitlikçiliği, ilkel toplumculuğu, adil ve paylaşımcı anlayışı Alevi inancına ve yaşantısına temel olur.(Öz,2001:104-105)

Yukarıda da değindiğimiz gibi, Türkiye’de yaşayan Alevilerin genel nüfusu hakkında kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Önder 2007 yılında yayımlanan kitabında Anadolu Alevilerinin nüfuslarının bugün 12 milyon civarında tahmin edildiğini ve bunların yaklaşık 10.5 milyonu kendilerini Türkmen, 1 milyonunun Kürt(Kırmanç), 500.000’inin Zaza olarak tanımladığını ifade eder.(Önder,2007:119)

4.2. Anadolu Aleviliğinde İnanç Esasları ve Dini Ritüeller

4.2.1.Üçler

Üçler, Allah, Muhammed, Ali’yi ifade eder. Kur'an Sad Suresi 71. 74 ayetlerde “Rabbin Meleklerle demişti ki: Ben muhakkak çamurdan bir insan yaratacağım. Onu tamamlayıp içine ruhumdan üflediğim zaman, derhal ona secdeye kapanın. Bütün Melekler toptan secde ettiler yalnız iblis etmedi. O büyüklük tasladı ve kafirlerden oldu. İşte Kur'anı Kerimdeki bu ayet yalnız Hz. Ali'nin değil, tüm insanların Tanrı'dan geldiğini ifade etmektedir.

Aydın, Alevilikteki Hak, Muhammed, Ali üçlemesine farklı bir şekilde yorum getirir ve bunu Hristiyanlıkla ilişkilendirir. Aydın’a göre, Alevilikteki Hak Muhammet Ali üçlemesinin teolojik kaynağı, İslamiyet değil, Hristiyanlıktır. İsimler İslami olmasına karşın, bu üçlemenin içeriği, İslamiyet’in mutlak tek tanrıcılığı nezdinde küfürdür.” Hak, Muhammet, Ali” üçlemesi için hiçbir İslami kaynaktan, dahası İslami teolojiden en küçük bir dayanak bile bulunamaz, çünkü İslamiyet, Yahudilik ve Hristiyanlıkla kıyaslanmayacak katılıkta bir mutlak Tanrıcılık inancıdır.(Aydın,2007:38)

4.2.2. Beşler

Hz. Muhammed, Hz.Ali, Hz. Fatıma, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'dir. Alevilikte bunlara Ehlibeyt mensupları denir. Bu Anadolu Aleviliğinde de, Arap

Aleviliğinde de aynıdır.

4.2.3. Yediler

Bunlar Anadolu Aleviliğinde çok önemli bir yere sahip olan yedi ululardır. Bunlar; Nesimi, Şah Hatayi, Fuzuli, Pir Sultan, Yemini, Kul Himmet ve Virani'dir.

4.2.4. On ikiler

Yukarıda ayrı ayrı ele aldığımız on iki imamlardır.

4.2.5. On dört Masumu Paklar

Ehlibeyt soyundan olup, küçük yaşta şehit olanlara verilen isimdir. Bunların içerisinde İbni Ziyad'ın şehit ettirdiği Hz.Müslüm Akiyl'in çocukları Muhammed ile İbrahim de vardır.(Temiz,1997:99)

4.2.6 On Yedi Kemerbest

Kırklar Cem'inde Hz. Muhammed'in sarığını yırtıp Semah dönerken bellerine bağlayan bacılardır.(Temiz,1997:99)

4.2.7 Kırklar

Hz.Muhammed'in Rehber, Hz.Ali'nin Mürşid, Hz.Hüseyin'in Pir postuna oturduğu Cem'de Kırk kişi olmalarından dolayı hepsine birden kırklar denir.(Temiz,1997:99)

Kırklar meydanına vardım

Gel beru ey can dediler

İzzet ile selam verdim

Gel işte meydan dediler

Kırklar bir yerde durdular

Otur deyu yer verdiler

Önüne sofra yaydılar

El lokmaya sun dediler (Hatay-i Divanı,2011:273)

4.2.8. Hacı Bektaş-ı Veli

Anadolu Aleviliğinin “Ser Çeşmesi” olarak kabul edilen Hacı Bektaş-ı Veli, Anadolu Aleviliğinde ve Bektaşilikte çok önemli, yolundan gidilen ve ilkeleri fazlasıyla benimsenmiş olan bir şahsiyettir. Aynı zamanda Bektaşî tarikatına ismini veren kişidir. Hacı Bektaş-ı Veli, 13. yy’da yetişmiş ünlü bir düşünür ve gönül adamıdır. Horosan’ın Nişabur kentinde doğmuştur. Annesi Hatem Hatun, babası Seyyit İbrahim’dir. Hacı Bektaş Veli’nin çeşitli kaynaklarda doğum ve ölüm tarihleri değişik gösterilir. Gelişi 1270-1280 yılları arası, ölümü ise 1337 olarak, bazı kaynaklarda ise doğumu 1209’dur. Akılcılığa ve bilime inanan Hacı Bektaş Veli dürüst bir kişiliğe sahiptir. (Pahlı 2013:87)

Kendine biçtiği misyonla, Batınlığın manevi başkenti Nişabur’dan Kırşehir’e taşıdığı tasavvufî düşünceleri, yerlilerin kültürüyle yoğurarak bugünkü Anadolu Aleviliğini oluşturan Hacı Bektaş, Alevilerin gönüllerinde Ali ve Hüseyin’den sonra üçüncü sırada yer alan ulu bir şahsiyettir. Kimilerine göre Hacı Bektaş don değiştiren Alidir, kimilerine göre Alinin nişanlarını taşıyan bir velidir, kimilerine göre İsmaili bir daidir, kimilerine göre de sadece Bektaşilik tarikatının kurucusudur. (Seydi, 2011:129)

Hacı Bektaş düşünce sistematığının odağı insan, insandaki gönül, gönüldeki aşır. O, eserlerinde “Dört Kapı Kırk Makam” kuramı ile bireyin Tanrı’ya ulaşmasının yol haritasını verir, toplumsal yaşamın ideal değerler sistemini ortaya koyar. Ayrıca kuramını gerçekleştirmek üzere etrafındaki insanları bir araya getirip örgütler ve uygulamaya dönük bilgileri aşama aşama, damla damla yüreklerine sindirerek cezbe ile Hak yolunda yürütmeye çalışır. Hacı Bektaş, Hakka cennet ümidiyle yapılan ibadeti nafil bulur, gerçek ibadetin, Hakkı aşkla sevmek, onun sevgisini gönlünde hissetmek ve dünyevi duyguları yenmek olduğu söyler; günde 5 kez yinelenen namazı gönül ibadetine çevirerek sürekli hale getirir. (Seydi, 2011:136)

Hacı Bektaş Veli'nin getirdiği düşünce yolu özünde insan sevgisidir. Tüm insanlar kardeştir. İnsanların üzerinde yaşadıkları dünya hepsinin ortak kullanımı içindir. Yeryüzü ortak bir yurttur, onun yurttaşları olan insanların da amaçları bir olmalıdır. Bu nedenle, din, dil, ırk, renk ayrılıkları yersizdir. Yetmiş iki milletin hepsine bir nazarla bakmayı öğütler. Hacı Bektaş Veli'nin Makalat isimli kitabı Anadolu Aleviliğinin temel kaynaklarından biridir.

4.3. Cem

Arap Alevilerinde toplu olarak ya da ferdi olarak kılınan namaz, Anadolu Alevilerinde Cem ibadeti şeklindedir. Cem, Alevilerin toplu halde gerçekleştirdikleri ibadetin adıdır. Cem Arapça bir kelimedir. Toplanma, bir araya getirme anlamındadır. (www.tdk.gov.tr erişim tarihi,06.03.2014) Cem bir Dede'nin önderliğinde yerine getirilir. Cem toplu halde yapılan bir ibadettir. Cemde bulunan bir kişi başka bir kişiye dargınsa, bu iki kişinin dargınlıkları giderilmeden ceme başlanmaz.

Remzi Kaptan, Sorularla Alevilik adlı makalesinde Cem'i şu şekilde tanımlar; Cem; huzuru arayanların, düzeni mükemmel şekilde kurup kurumlaştırmak isteyenlerin, kendini bilmek isteyenlerin, arınıp aklanmak isteyenlerin, ölüp yeniden doğmak isteyenlerin, sırrı hakikate ermek isteyenlerin, var olmak için yok olmayı göze alanların, semah dönüp gökyüzüne ağanların... dır. Cem, ikrar verip ikrarına sadık olanlarıdır. Dara durmaktır cem, Mansur misali. Aşkınlığın, yüceliğin yaşandığı, yaşatıldığı meydana cem meydanı. Eğrinin düz olduğu, yalanın yersiz olduğu, Hakkın ve can'ın esas olduğu, bir olduğu meydana cem.(Kaptan, alevitentum.de erişim tarihi:12.09.2013)

4.3.1. Cem İbadetleri

Cem, Alevi-Bektaşî inancının pekiştirildiği, belirlendiği, bu yolda olanların bir araya gelerek toplandıkları birliktir. Hz.Muhammed ve Hz.Ali'nin Kırklar Cemi sembolize edilerek ortaya çıkmıştır. Başlangıcından bu yana cemler çeşitli aşamalar geçirmiş olup, Anadolu Alevisinde zamanla yasama, yargı ve yürütme organı olarak da gündeme gelmiştir. Asıl amaç, Alevilerin ibadetini yapış biçimleridir. (Öz,1999:122)

Cem, Alevilerde bir yerde yargı, yürütme ve denetim görevi yapar. Bir kurultaydır. Gerek talibler, gerekse dedelerin durumu burada gözden geçirilir. İnsanı yetkinleşme/olgunlaşma/mükemmelleşme/kamilleşme yolunda bir varlık olarak gören Alevi-Bektaşilik, dedenin de yanılabilceğı, yanlışla düşebileceğı varsayımından hareket eder ve dedeyi, talibi yönetmekle görevlendirmekle birlikte, talibi de dedesinin denetimiyle görevlendirir. Çünkü, “Gözü gönlü açık talibin kör pirini yola getireceğine inanılır. Böylece dedelik makamı her türlü yanlışlıktan korunur ve kötü işlemde bulunmaktan sakınılır.(Öz,1997:34) Ayrıca cem törenlerinde okunan nefeslerin bir çoğı Şah Hatayi yani, Safevi Devleti hükümdarlarından Şah İsmail’e aittir.

Cem, bir Mürşid, bir Baba ya da Dede tarafından yönetilir. Ayin-i Cem başlamadan önce Mürşid on iki görevi(on iki hizmet) dağıtır. Bu on iki hizmet, mürşid, rehber, zakir(sazandar,ozan), faraş(süpürgeci), çırağı(delilci), pervane(pazvand,kapıcı), gözcü(gözetici), sofradar(sofracı), meydancı, temizlikçi, saka(dolucu), ibrikçi(ibrikdar, izinci(ayakçı)’den oluşur. Bu hizmetlerin her biri öte-dünyada yapılmış, algı evreni dışında(transcendental) bir görevin karşılığıdır.(Melikoff,1998:263-264) Cem Birlikte ibadet, birlikte yol görmedir. Cemler temel olarak dört şekilde yapılır. İkrar Verme, Görgü, Müsahip, Abdal Musa Cemi.(Öz,1999:122)

4.3.1.1.İkrar Verme: Bir kişinin yola alınması amacıyla yapılan ayini Cem’dir. İlk kez Cem’e alınacak gençler, musahip olmamış kişiler için yapılan törendir. Bektaşiliğın derviş Babağın kolunda ise dışarıdan yola girecekler için yine aynı tören yapılır.(Öz,1999:122)

4.3.1.2.Musahip Edinme Cemi: Musahip olacakların talepleri üzerine kurban kesilerek musahip olacıklara, dede bu konuda yol verir. İki ailenin yol kardeşliğı, ahret kardeşliğının onandığı törendir.(Öz,1999:123)

4.3.1.3.Abdal Musa Cemi: Görgü ve ikrar olmayan, isteğle bağı toplantıdır. Genellikle perşembeyi cumaya bağlayan gecelerde yapılır. Kurban kesmek

isteyenlerin istekleri üzerine yapılan bir Cem'dir. Ayrıca toplumun isteği üzerine ortak masraflara katılarak Cem istenebilir.

Bu cemde, 12 hizmet yapılır.(Öz,1999:123)

4.3.1.4.Görgü Cemi: Görgü ya da görüm anlamında yapılan dini törenlerdir. Alevilerin en büyük dini ayinleri Görgü Cemi'dir. Toplum içerisinde ergenlik çağına gelen kişilerin yıl içerisinde yaptıklarının sorgulanmasının yanında toplumun genel düzenleri de sorgulanır. Genellikle kış aylarında yapılır. Görgü Cemi'nde 12 hizmet yapılır. Bu Cem'de ikrarlar yerine getirilir. Küs olanlar barıştırılır. Borcu olanlar görgüden önce borçlarını öderler. Daha önce suç işlemiş olanlar tövbe ederek kurbanlarını keserler.(Öz,1999:123)

Cem Töreninde Gülbanklar okunur ve dualar edilir. Cem törenlerinde okunan gülbanklardan bir örnek;

Bismillah, Bismisah.

Allah Allah, Allah Allah. Vakitler hayır ola, hayırlar feth ola şerler defola, hizmetleriniz kabul ola. Hazır gaip, zahir, batın cem erenlerinin nuru cemalları aşk ola. Yüce Allah cümlemizi Ehlibeyt'e nail eyleye. Hizmet sahiplerinin hüsnü himmetleri üzerimize hazır ve nazır ola. Dilde dilekleriniz kabul, gönülde muratlarınız hasıl ola. Allah, namerde muhtaç eylemeye, Dertlerimize derman, hastalarımıza şifa, borçlarımıza eda nasip eyleye.

Gökten hayırlı rahmet, yerden hayırlı bereket ihsan eyleye. On sekiz bin alemle mümin, Müslim cümle kardeşlerimizi Muhammed- Ali gülbankından mahrum eylemeye. Muhammed-Ali soyunun yardımı üzerimizden eksik olmaya. Hak Muhammed Ali, Üçler, Beşler, Yediler, On İki İmamlar, On Dört Masumu Pak, On Yedi Kemerbest, Kırklar, Kerbela Şehitleri, Cümle Erenler katarlarından, didarlarından ayırmaya. Pirimiz, üstadımız Hünkar Hacı Bektaş Veli yardımcımız ve koruyucumuz ola, üzerimize hazır ve nazır ola !

Duası bizden, kabulü Allah'tan ola. Gerçekler demine, evliya keremine, gönüller birliğiyle Hû diyelim.

Dört kapı kırk makam üzerine kurulu Alevilik-Bektaşilikte, ilk kapı ve buna bağlı on makam şariat ya da şariat kapısıdır, ancak, buradaki şariatın Ortodoks İslamıdaki

şeriatla hiçbir ilgisi yoktur. Öncelikle şeriatın kaynaklarını yorumlayış farklıdır: Ortodoks İslam'da Muhammed, Tanrı buyruklarını Cebrail aracılığıyla insanlara ileten bir aracıdır; bu durum doğal olarak Kur'an ayetlerinin ya da aynı kapsamda değerlendirilen hadislerin değişmezliğini, tartışılmazlığını getirir; zamanla katı bir biçimcilğe bürünerek yaratıcı düşünceyi ve eylemi ortadan kaldırır. Alevilik Bektaşilikte ise şeriatın Tanrısal kaynakları, doğrudan doğruya insan olarak Muhammed'in içgüdüsel zekasının, sezgisel aklının ürünleridir. Cebrail, Muhammed'in Tanrısal özle buluşan içgüdüsel zekasının, sezgisel aklının bir simgesidir yalnızca. Bu nedenle Tanrısal özü sınırlı ölçüde içerebilir, bilimsel açıdan eleştirilebilir, değiştirilebilir.(Korkmaz,1998:78)

4.4. Semah

Semah, Alevi ceminin bir parçasıdır. Semah, cem ibadetinin görsel bir dışavurumudur. Semah bir dans ya da eğlence değildir. Bir ibadettir. Semahlardaki müzikler sıradan müziklerden farklıdır. Saz eşliğinde yapılır.

4.5. Dört Kapı, Kırk Makam

Aleviliğin ahlak felsefesi özet olarak “Dört Kapı Kırk Makam” da toplanmıştır ve Alevi-Bektaşiliğin ahlak (etik) kurallarının esaslarını oluşturur. Dört Kapı ve bu kapıların onar makamı aşama aşama insanı kendisine, ailesine ve topluma yararlı olgun insan durumuna yükseltmektedir. Alevi-Bektaşî felsefesindeki anlamı üzerinde değişik yorumlar yapılmaktadır. Onun içeriği yani aşamalarının anlamı hiç şüphesiz Sufiliğin mistik ve gizemli havasını taşımakta olup o yolu benimseyenler için özel anlamlara sahiptir.

4.5.1.Şeriat Kapısı ve On Makamı: Alevi genel düzenini sağlama yoludur. Allah, Muhammed, Ali gizemi anlatır. Bu makama Beloglu denir.(Öz,1999:120)

- İman getirmek: Allah'ın birliğine, meleklerine, kitaplarına, Peygamberlerine ve ahret gününe, kaza ve kaderin, hayır ve şerin Allah'tan geldiğine inanmaktır.

- İlim öğrenmek
- Namaz, Oruç, Zekat, Hac, Cihad ve Cünüplükten temizlenmek
- Helal kazanmak
- Nikah kıymak
- Hayız ve lohusalıkla cinsi münasebeti haram bilmek
- Sünnet ve Cemaat Ehli'nde olmak
- Şefkatli olmak
- Temiz yemek ve temiz giyinmek

4.5.2.Tarikat Kapısı ve On Makamı: Bektaşiliğe, Aleviliğe girme yollarını öğretir. Bu makam, yol makamıdır. Yola girmenin kuralları verilir.(Öz,1999:120)

- Pirden el alıp tevbe etmek
- Mürid olmak
- Saç kesmek
- Nefisle savaşıp olgunlaşmak, pişmek
- Hizmet vermek
- Havf, yani Allah korkusu (Sevgi ve saygıya dayalı bir korku)
- Ümit etmek
- Hırka, zenbil, makas, seccade, tesbih, iğne ve asa
- Makam, Cemaat, Nasihat ve Muhabbet sahibi olmak
- Aşk, şevk, sefa ve fakirlik

4.5.3.Marifet Kapısı ve On Makamı: En yüksek makamdır. Bütün varlıkların bilgisi edinilir. Üç aşamalıdır. Birincisi görerek bilmek, ikincisi, bilgilenerek bilmek, üçüncüsü gerçeğe ulaşmak

- Edep
- Korku
- Perhizkarlık
- Sabır ve kanaat
- Utanmak(Haya)
- Cömertlik
- İlim
- Miskinlik
- Marifet
- Kendini Bilmek.(Öz,1999:120)

4.5.4.Hakikat Kapısı ve On Makamı: Tanrıya ulaşma, onda birleşme ve önemi anlatır. İlim öğren denir.(Öz,1999:120)

- Toprak gibi verimli ve mütevazi olmak
- Yetmiş iki millete aynı gözle bakıp hiç kimseyi ayıplamamak
- Elinden gelen iyiliği hiç kimseden esirgememek
- Dünya’da yaratılmış bütün nesnelerin kendisinden emin olması
- Mülk sahibine yüzünü sürüp yüz suyunu bulmak(Yaratılış sebebi olan Muhammed nurunu bulmak)
- Sohbeta hakikat sırlarını söylemek
- Seyr-i Süluk
- Sır Saklamak
- Münacaat

- Çalap Tanrı'ya ulaşmak

Deyişlerde de sık sık söz edilen Dört Kapı Kırk Makam'la ilgili olarak Ünlü Alevi ozanı Şah Hatay-i şu dörtlüğü örnek olarak verilebilir.

Ela gözlü pirim geldi
Duyan gelsin işte meydan
Dört Kapı'yı Kırk Makamı
Bilen gelsin işte meydan (Şah Hatay-i Divanı)

Anadolu Aleviliğini diğer inanç gruplarından ayıran bir özelliği kadına verdiği değerdir. Kadın toplumda eşit ve saygın bir ögedir. Dini törene(Cem) katılır. Toplumun saydığı, olgun, yaşlı kadınlardan biri ayinde dini lider olan “dede”nin yanında oturur. Çok eşlilik yoktur. Kadın toplumsal yaşamın her alanında erkekle eşit söz hakkına sahiptir.(Önder,2007:127)

4.6. Musahiplik (Yol kardeşliği)

Arapça kökenli musahip sözcüğü “*biriyle sohbette bulunan, konuşan, paylaşan muhabbet eden*” anlamına gelir. Musahiplik, kan bağı haricinde sonradan kurulan bir akrabalık türüdür. Alevilikte musahip olan kişiler kardeşten daha ileri sayılırlar. Musahiplik ile eşanlamlı olarak “*ahiret kardeşliği, yol kardeşliği, ikrar verme, kardeşlik tutma*” deyimleri de kullanılır. Eskiden her Alevinin bir musahibi olması gerekir ve musahipsiz hiçbir merasime girilemezdi. Günümüzde musahiplik kurumunun zayıflamasına paralel olarak onunla bağlantılı bu uygulamalar da zayıflamıştır. Musahiplerin ikrar aldığı cemler, Dedelerin önemli işlevlerindendir ve toplumsal önemi büyüktür. Aleviliğin temel kurumlarından olması nedeniyle Buyruklarda musahiplik konusuna büyük yer ayrılmıştır. Musahiplik kurumunun sosyal işlevi büyüktür. Musahipler bütün yaşamları boyunca karşılıklı yardımlaşmakla yükümlüdürler. Musahip merasimi, Arş'da, zaman dışında, masalsı bir merasimin tekrarlanmasıdır: Alemin yaratılışında, Cebrail, Adem'e kuşak kuşandırdı; Musahip oldular. İslamlık döneminde peygamber, Ali'yi bağrına bastı, Cebrail'in Adem'e yaptığı gibi, Ali'nin bedenine kuşak doladı; musahip

oldular.(Melikoff,1994:48)

Yol kardeşliğinin, Ali ve Muhammed'ten kaldığına inanılır. İmam Cafer Sadık Buyruğu'nda olayın anlatımı şöyledir; Muhammed, Allah tarafından kendisine vekil olarak Ali'nin tayin edildiğini topluma anlatır. Deve palanlarından kurduğu minberin üzerine çıkarak, Tanrı'nın kendisinden sonra yerine Ali'yi tayin ettiğini anlatır: **“Ali ile ben ikimiz bir ağacın meyvesiyiz, ey inananlar, her iki kişi birbirinizin kardeşliğini kabul edin.”** Bu sözlerinin ardından, orada bulunan herkes birbirleriyle kardeş olurlar. Yalnız kalan Ali, “Ben kiminle kardeşim olayım ya Muhammed” dediğinde, Hz. Muhammed Ali'ye; “Ey Ali sen benimle kardeş oldun. İkimiz de bir kardeşiz, Tıpkı Musa ve Harun gibi.” Böylece Ali ile Muhammed de kardeş olurlar.(Öz,1999:121)

İki erkek çocuk on veya on bir yaşlarına geldikleri ve dostluk bağları ile birbirlerine bağlandıkları zaman, musahip olmaya karar verirler ve bunu önce ailelerine bildirirler. Eğer bir engel bulunmuyorsa aileler izin verirler. Bununla birlikte bazı koşullar taşınmadıkça musahip olunamaz. Bunlar şunlardır:

1.İki musahip, aynı dili konuşuyor olmalıdırlar.

2.Aynı yaşta, aynı dinde, aynı sosyal sınıftan ve aynı sosyal durumda olmak gerekmektedir: Bir bekar adam bir evli insanın; yaşlı bir adam, genç birinin; bir cahil adam, bir alimin ya da bilgili bir insanın; bir şeyh bir dervişin musahibi olamaz.

3.İki musahip, aynı köy, aynı şehir ya da aynı semtten olmalıdırlar.(Melikoff,1994:95)

Musahiplik bağları çok kuvvetlidir. Musahiplerin çocukları, bacı ya da kardeş çocukları sayıldıklarından aralarında evlenemezler. Bu bağ ölüme kadar sürer.(Melikoff,1994:97) Bu anlamda bu geleneği Nusayrilerdeki din kardeşliği geleneğine benzetebiliriz.

4.7.Dedelik

Dede, Alevi toplumunun inançsal önderidir. Dedelik ise kendine has bir iş

yapısı/hiyerarşisi bulunan bir kurumdur. Her Alevinin bir dedesi vardır. Her dedenin de bir dedesi (mürşidi) vardır. Talibin davranışlarından (inanç anlamında) dede sorumludur. (Sorularla Alevilik, syf,68) Dede Cem'i yöneten kimsedir. Birinci hizmet dedenindir. Töreni, Dede yönetir. Soruların çözümünü Dede yapar. Küsleri barıştırır. Hz.Muhammed ve Ali'nin soyundan geldiğine inanılır. Bu da Seyyitler ünvanıyla Ehlibeyt'e ulaştırılır. Seyyitlik, Hz.Hüseyin soyundan gelen kimseye denir. Hz.Hasan'ın soyundan gelenlere ise Şerif denmektedir.(Öz,1999:124)

Ocak Dedelik kurumuyla ilgili şunları söyler; Bu kurumun kökü Şamanizme kadar dayanır. Başka bir ifadeyle Alevi Dedeleri, Şamanların İslami versiyonlarıdır. Şamanlar da Orta Asya'da çoğu zaman hem dini bir reis hem de kabilesinin şefi durumundaydı. İslamiyet'in tasavvuf yoluyla kabulü sonucunda bu Şamanlar, Köprülü'nün çok yerinde değişimiyle Türkmen Babaları haline geçtiler.(Ocak,1997:51) Dedelik soydan gelir. Dedeler yılın belirli zamanlarında köy köy, kent kent dolaşarak cem ayinleri yönetirler. Türkiye'deki dedelerin bir bölümü Ali soyundan kabul edilir. Bir bölümü ise Hacı Bektaş soyundan gelen Çelebilerdir. Bu kol daha çok yaygındır. Bir de Dede babalar vardır.(Önder,2007:126)Dedenin yanı sıra Cem evlerinde ve Cem törenlerinde görevli kişiler de vardır. Bunlar, Rehber, Çerağacı, Gözcü,Sazcı,Süpürgeci(Feraş), İbrikçi(Dolucu ya da Saka), İznikçi, Kurbanı, Kapıcı,Kuyucu,Selman gibi görevlilerdir.(Öz,1999:125)

Adana'da ikamet eden Hüseyin Gazi Metin Dede, Dedelikle ilgili şunları belirtir: “Bazıları, dedelerin mektebi yok, onlara cahil derler. Bunlar tamamen yersiz ve yanlış. Tekkeler, medreselerin karşısında devlet düzenine karşı olanların okuluydu. Bu kültürü savunanlar, devletin hiçbir nimetinden faydalanamadıkları gibi adaletini de benimsemediler. Bu tekkelerde yetişen Kamillik mertebesine erişmiş kişiler Dedelik yapıyorlardı. Yargısını, sorgusunu, hakimliğini, savunuculuğunu, doktorluğunu bu Pirlar yapıyorlardı. Dikkat ederseniz, Alevi inancına sahip olan yörelerde kan davası hemen hemen hiç yoktur. Cem'de Halk Mahkemesi kurulur; her sorun yolundan çıkmadan müdahale edilir, halkla birlikte olumlu olumsuz tartışılır, bir neticeye bağlanır.

4.8. Muharrem Orucu

Kurban Bayramının 1. gününden başlayarak 20 gün sayılır. 20. günün akşamı Muharrem Orucu için niyet edilir ve oruç başlar. Niyet edildikten sonra gün doğumu ile gün batımı arasındaki sürede hiçbir şey yenilmez ve içilmez. Gün batımı ile iftar açılır.

Oruç süresince (12 gün boyunca) düğün, nişan, sünnet ve benzer törenler/etkinlikler yapılmaz, kurban kesilmez, et yenilmez, Kerbela Şehitleri'nin çektikleri susuzluğu hissetmek için su içilmez (Su saf olarak içilmemektedir. Vücudun su ihtiyacı yenilen yemeklerden, çay, kahve, meşrubat, meyve suyu, ayran gibi sıvı içeceklerden karşılanır). Muharrem orucunun on ikinci gününden sonra ise On iki İmamlar 'ın ve bu yolda şehit olan bütün canların anısına on iki çeşit/veya daha fazla gıdadan oluşan Aşure Çorbası pişirilerek o yılki Muharrem Orucu noktalılır. (Kap-
tan, www.alevitentum.de, erişimtarihi: 12.09.2013)

BEŞİNCİ BÖLÜM

ANADOLU ALEVİLİĞİ VE ARAP

ALEVİLİĞİ(NUSAYRİLİK)'NİN SİYASAL TUTUM AÇISINDAN

KARŞILAŞTIRILMASI ALAN ARAŞTIRMASI BULGULARI

Bu bölümde, Hatay ve Tunceli'nin tarihi, coğrafı, demografik ve sosyo-kültürel özelliklerinden bahsedildikten sonra, araştırmanın modeli, araştırmanın ana kütlesi, hedef kütle, örneklem yöntemi, örneklem büyüklüğü, ölçme aracı, veri toplama yöntemi, veri toplama süreci, geri dönüşüm oranları, veri toplamada yaşanan sorunlar, ortaya çıkabilecek hatalar hakkında bilgi verilecektir. Daha sonra anketlerden elde edilen bulgular, karşılaştırmalı olarak değerlendirilecektir.

5.1. Alan Araştırmasının Yapıldığı Hatay İli

Hatay, Akdeniz Bölgesinin doğusunda yer alan bir sınır ilimizdir. Yüzölçümü 5.403 kilometrekaredir. Hatay ili, doğudan ve güneyden Suriye, kuzeydoğudan Gaziantep'in İslahiye İlçesi, kuzey ve kuzeybatıdan Osmaniye, Adana'nın Ceyhan ve Yumurtalık İlçeleri, Batıdan ise İskenderun Körfezi ile çevrilidir.(2011:17)

Hatay adının kaynağına ilişkin ilk bilgiler İ.Ö. 1200'le başlayan Genç Hitit prenslikleri dönemine tarihlenmektedir. Bu dönemde, Amik Ovası'ndaki Hitit Prenslikleri'nin birleşerek Hattena Krallığı adını aldıkları bilinmekte, Hatay adının da buradan geldiği sanılmaktadır. Yöreye bu adı 1936'da Atatürk vermiştir. Hattena Krallığı'nın başkenti, bugünkü Kırıkhan yakınındaki Kanula (Çatalhöyük) te kalıntıları bulunan yerleşim yeridir. Hatay ilinin merkez ilçesi olan Antakya'nın ise İ.Ö. 300 yılında Seleukos 1. Nikator'un babası Antiokhos'un ismi verilerek Antiokheia ismi verilmiştir.(www.hatay.gov.tr, erişim tarihi,12.10.2013) Bu ad söylene söylene Antakya haline gelmiştir. Nitekim Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde Antakya adına şu şekilde değinir; “Antakya, eski beldelerden biri olmakla, her dilde başka başka okunuşu vardır. Entakiye, Antakya, Aynutakye, Antukya, Antikiye gibi derler. Ama asıl kullanılan kaba biçimi Entakye ve Antakya'dır. Kıbtî dilinde ise buna Cebsiyan derler. Pek eski bir şehirdir.”(Evliya Çelebi;1982:17)

638 yılında Hazret-i Ömer'in kumandanlarından Ebu Ubeyde bin Cerrah şehri kuşatarak kısa zamanda zapt eder. Hazret-i Ömer Antakya'nın idaresini o tarihlerde Şam Valisi olan Muaviye'ye bırakır ve şehri iyi bir şekilde yönetmesini bildirir. Fakat Muaviye halifenin bu emrini yeteri kadar yerine getiremez. Dört Halife döneminde Antakya adeta küçük bir kasaba haline gelir.(Banoğlu:14)

Antakya'nın yeniden önem kazanması Abbasiler devrine rastlamaktadır. Abbasiler zayıflayınca Antakya ve Halep şehirlerinde Hamdaniler bir devlet kurarlar. 944 yılında Seyfüddevle tarafından kurulan bu devlet, Bizanslılarla büyük savaşlar yapmıştır. Bizanslılar ancak Seyfüddevle'nin ölümünden sonra Antakya şehrini almaya muvaffak olurlar. Bu tarihten 1084 yılına kadar Antakya 331 yıl Bizans hakimiyetinde kalır. 1084 yılında Anadolu Selçuklu hükümdarı Kutalmış oğlu Süleyman Bey'in şehri Bizanslılardan alışından iki yıl sonra da Antakya'ya Suriye hükümdarı Sultan Tutuş hakim olur.(Banoğlu:14)

Hatay bölgesi, dünya haritasında çok önemli bir yere sahip olan iki bölge olan Kilikya (bugünkü Çukurova bölgesi) ve Suriye arasındaki en kilit noktadır.(Melek ve Pehlivanlı, 2011:25) Savaşlar ve depremlerden dolayı belli dönemlerde önemini yitirse de coğrafi konumu ve iklim özelliklerinden dolayı bu kent genellikle önemli bir şehir konumunda olmuştur. Şehir, ilkçağlarda ve özellikle Roma-Bizans imparatorlukları döneminde Akdeniz Havzasının en büyük şehirlerinden biri, kalabalık nüfuslu, 12 km uzunluğunda muazzam surları bulunan önemli bir ticaret ve sanayi merkezi olarak dikkati çeker. Şehrin coğrafi konumu ve iklimi bir taraftan gelişip büyümesinde önemli avantaj sağlarken, öte taraftan da daima başka devletlerin baskısına maruz kalmasına yol açmıştır ki bu da önemli bir dezavantaj olmuştur. Nitekim Roma hakimiyetinin son dönemlerinde görülen Pers saldırıları sonucunda zaman zaman Persler tarafından işgal edilip tahrip edilmesi ve kent sakinlerinin İran'a götürülmesi İktbal çağının sonunu hazırlamıştır. Bölgede sık sık yaşanan depremlerin de şehrin tahrip olmasında büyük etkisi olmuştur.(Gündüz,2009:179)

1097 yılında şehir Haçlılar tarafından kuşatılmıştır. Antakya'da Haçlılar 170 yıl ha-

kimiyet sürmüşlerdi. Bu süreç içinde Antakya özellikle ticari ve ekonomik bakımdan yeniden canlanmış, şehrin limanı durumunda olan Süveydiye'ye Avrupa limanlarından gelen gemiler hem Haçlı savaşçıları hem de ticaret malları taşımışlardı. Haçlılar döneminde Antakya'da kültürel gelişmeler de olmuştur. Özellikle Hristiyanların ilk merkezlerinden biri olan Antakya'daki Kilise yeniden önem kazanmıştır. Avrupa'dan gelen pek çok din adamı bu kilisede görev almıştır.(Gökhan:2010)

Antakya'nın idaresi Memlûklere kadar Haçlı idaresinde kalmıştır. Memlûkler şehri aldıktan sonra, Türkmen aşiretlerini getirerek Amik Ovasına yerleştirmişlerdir. Bu suretle Hatay'da Türk nüfusu çoğalmıştır.(Banoğlu:16) Antakya, 1516 yılında Mercidabık Savaşından sonra, Osmanlı egemenliği altına girmiştir. Birinci Dünya Savaşı sonuna kadar, yaklaşık dört asır Osmanlı hâkimiyetinde kalan Antakya, bu süre zarfında Halep Vilayetinin, Halep Merkez Sancağı'na bağlı bir “kaza merkezi” olarak yönetilmiştir. XIX. yüzyılın ikinci yarısı ile XX. Yüzyıla Devlet salnameleri ve ayrıca Halep Vilayeti salnamelerinde bulunan kayıtlara göre, devletin çöküşüne kadar, herhangi bir değişiklik olmadan bu statüyü muhafaza ettiği anlaşılmaktadır (Gün,2006)

Osmanlı dönemine gelinceye kadarki süreçte çok kalabalık nüfusun yaşadığı Antakya şehrinde, fetihler sonucu yaşanan katliam ve yıkımlar, Haçlı savaşları sürecindeki yıkımlar, Memlûk sultanı Baybars'ın tahribatı ve sık sık görülen şiddetli depremlerin vermiş olduğu ağır tahribatlar neticesinde nüfus son derece azalmıştır.(Gündüz,2009:45)

Birinci Dünya Savaşı sonuna kadar, dört asır Osmanlı hâkimiyetinde kalan Antakya, bu süre içinde Halep vilayetinin, Halep merkez Sancağına bağlı bir kaza merkezi olarak yönetilmiştir. Antakya İstanbul'a uzak oluşu ve Mısır'ın fethinden sonra bölgedeki askeri önemini yitirmiş olması nedeniyle Osmanlı Devleti için önemsiz ve bu sebeple ihmal edilmiş küçük bir kasaba olarak asırlarca kendi halinde yaşamıştır.([www.antakya.bel.tr/erişim tarihi, 14.09.2013](http://www.antakya.bel.tr/erişim_tarihi_14.09.2013)) 1.Dünya Savaşında Osmanlı İmparatorluğu'nun diğer vilayetlerinde olduğu gibi Antakya Vilayeti'nde de karışıklık ve huzursuzluk hakim olmuştur. Şehir bir süre Fransızların hakimiyetinde kalmıştır.

Atatürk, 1936 yılı TBMM'nin açılış konuşmasında "... Fransızlar ile aramızda senelerdir sürüp giden davanın neticelenmesinin zamanı gelmiştir" diyerek sancağın bulunduğu bölgeye Hatay ismini vermiştir. Bu davranışı ile Hatay meselesine ciddi olarak el konduğunu ifade etmiş olan Atatürk, o sırada faaliyette olan Antakya-İskenderun Yurdu cemiyetinin adını da Hatay Egemenlik Cemiyeti olarak değiştirmiştir.(www.antakyarehberi.com, erişim tarihi,12.10.1013)

Hatay 1921 Ankara Antlaşması ile özel bir yönetim oluşturulmak şartıyla Fransız mandasındaki Suriye'ye bırakılmıştır. Fakat Fransa'nın Suriye'den çekilme kararı alması üzerine Türkiye tarafından tekrar gündeme getirilmiştir. Türkiye-Fransa ve Milletler Cemiyeti arasındaki diplomasi trafiği sonunda Türkiye ile Fransa arasındaki antlaşma sağlanmıştır ve bağımsız Hatay Cumhuriyetinin kurulması kararlaştırılmıştır. 1938 Ağustos'unda seçimler yapılarak Hatay Meclisi açılmıştır ve böylece 2 Eylül 1938 tarihinde bağımsız Hatay Devleti resmen kurulmuştur. Aynı gün Cumhurbaşkanı olarak Tayfur Sökmen, Başbakan olarak da Abdurrahman Melek seçilmiştir.(www.dunyabulteni.net, erişim tarihi,14.09.2013)

Hatay tam anlamıyla bir hoşgörü kentidir. Hatay'da yaşayan insanlar, tarihsel geçmişin de etkisiyle, beraber yaşamayı ve farklılıklara saygı duymayı öğrenmiştir. Örneğin, yukarıda da belirttiğimiz gibi Nusayrilerin en önemli bayramı olan Gadir Hum Bayramında, Nusayriler bu günde para kazanmanın haram olduğuna inanırlar ve esnaf dükkanlarını açmaz, bu gün herkes namaz kılar, dua eder, türbeler dolup taşar, hirise (Nusayri bayramlarında yapılan özel çorba) pişirilir. Bu günde cehennem ateşinin bile yanmadığına inanılır. Bu bayramda bazı Sünni ve diğer cemaatten esnafın da saygı gereği dükkanlarını açmadıkları görülür. Bu da Hatay'daki hoşgörüye en güzel örnektir. Hatay'da 1980 dönemlerinden bu yana mezhep çatışması yaşanmamıştır.

5.2. Alan Araştırmasının Yapıldığı Tunceli İli

Tunceli doğu illerimizin batısında büyük tabiat sınırlarıyla çevrili bir vatan parçasıdır; kuzeyde Munzur sıradağları, daha doğrusu Munzur'un da kuzeyindeki

Karasu(Fırat) doğuda sonra Perisuyu adını alan Büyüksu, güneyde Murat suyu ve batıda Fırat... 9000 kilometrekare görünen arazinin beşte dördü dağ ve sarp yerlerdir. Geri kalan beşte bir, düzlükler, ırmak boyları ve otlaklardır. Dersim haritada avuç içi kadar görünür. Fakat içine girince onun görüldüğünden kat kat büyük, baş döndürücü yüksekliklerle göz kamaştırıcı uçurumlardan meydana gelen bir dünya olduğu anlaşılır.(Uluğ,2007:17)

Tunceli, M.Ö 2200 yıllarında Hurrilerin, M.Ö. 1300 yıllarında Hititlerin, M.Ö. 1200 yıllarında Urartuların, M.Ö 700 yıllarından itibaren Medlerin, Perslerin ve Makedonyalıların, M.Ö. 17- M.S 200 yıllarında Romalılar ve kısa bir süre Partların, 200-639 yıllarında Kapadokyalılar, Selevkoslar, Doğu Roma İmparatorluğu, Bizanslılar ve Sasanilerin, 639-972 yıllarında Arapların ve 972-1071 arası Bizanslıların egemenliği altında yaşamıştır. 1071 Malazgirt Meydan Muharebesinden sonra Anadolu'da Türklerin egemenliğinin hızla yayıldığı dönemde bölge 1087 yılında kesin olarak Türklerin egemenliği altında girmiştir. Yöre 1087 yılından itibaren Selçuklular, Mengücekler ve Akkoyunluar'ın hakimiyeti altında kalmış, 1473 yılında da Osmanlıların egemenliği altına girmiştir.(www.tunceli.gov.tr erişim tarihi,12.03.2014)

Yöre Osmanlı yönetiminde 1847 yılında, Hozat merkez olmak üzere Dersim Livası adıyla sancak yapılarak Erzurum'a bağlanmıştır. Dersim Farsçada “Gümüş Kapı” anlamına gelmektedir.1879 yılında Dersim adıyla ayrı bir vilayet olan bugünkü Tunceli bölgesi, 1886 yılında mutasarrıflığa indirilmiş ve 1892 yılında Elazığ vilayetine bağlanmıştır. Cumhuriyetin ilanından sonra 25 Aralık 1935 tarihinde geçici merkezi Elazığ ili olmak üzere, Erzincan'ın Pülümür, Elazığ'ın Nazimiye; Hozat, Malazgirt, Pertek, Ovacık ve Çemişgezek ilçeleri bağlanarak Tunceli Vilayeti teşkil edilmiştir. Bu tarihte, daha önce Dersim olan bölgenin ismi Tunceli olarak değiştirilmiştir. 30 Aralık 1946 tarihinde İl merkezi, eskiden Kalan Kasabası olarak bilinen şu andaki yere nakledilmiştir.(www.tunceli.gov.tr erişim tarihi,12.03.2014)

Bu araştırma için Tunceli'nin seçilmesinin nedeni, Anadolu Alevilerinin en yoğun olarak bu ilde yaşamalarıdır. Alevi Zazalar, başlıca kuzeyde Munzur dağlarından güneyde Murat suyuna kadar uzanan bölgede, Tunceli'nin Hozat(35 köy), Nazımiye(13 köy), Ovacık(53 köy) ve Pülümür(46 köy) ilçeleriyle Fırat'ın sağ yakası boyunca Bingöl dağlarından Malatya Ovasına kadar devam eden alanlarda yaşar. Ayrıca Erzincan'ın Merkez ve Çayırlı ilçeleri ile Hınıs'ta da az sayıda Zaza yaşamaktadır.(Andrews,1989:161,akt.Üzüm,1997:17)

5.3.Araştırmanın modeli

Bu araştırma, özet olarak Hatay ilinde yaşayan Arap Alevileri (Nusayriler) ve Tunceli'de yaşayan Alevi vatandaşlarımızın siyasal tutum ölçeğinde karşılaştırılmasına dayanmaktadır.

Çalışmanın uygulama kısmı, Hatay'da Arap Alevisi vatandaşlarımızın yoğun olarak yaşadığı Antakya, Defne ve Samandağ ilçelerinde, Tunceli'de Merkez, Ovacık ve Çemişgezek ilçelerinde uygulanmıştır.

5.4.Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, Hatay'da yaşayan Arap Alevileri ve Tunceli'de yaşayan Alevi vatandaşların siyasal tutumlarını karşılaştırmalı olarak değerlendirmektir.

5.5.Araştırmanın Yöntemi

Araştırmanın amacı gereği, Türkiye'nin Hatay ve Tunceli illerinde yaşayan Alevi vatandaşlarımızın siyasal tutumlarını ölçmeye yönelik olarak anket çalışması hazırlanmış ve uygulanmıştır.(EK-1)

5.5.1. Anketlerin Hazırlanması

Bu çalışmada verilerin elde edilmesi için, bir anket formu hazırlanmıştır. Anketin ilk bölümünde, araştırmanın yapıldığı bölgelerde yaşayan Alevi vatandaşların demografik özelliklerini belirlemeye yönelik sorular yer almaktadır. Bu bölümde ankete katılanların, yaş, cinsiyet, eğitim düzeyleri, gelir durumları ve etnik kökenleri öğrenilmeye çalışılmıştır.

Anketin ikinci bölümünde yer alan sorular ise, bu bölgelerde yaşayan Alevilerin kendilerini nasıl tanımladıkları ve tarihsel süreçle ilgili genel sorulardan oluşmaktadır.

Anketin üçüncü bölümünde yer alan sorular, bu toplulukların siyasal tutumlarını ölçmeye yönelik sorulardır. Veriler tasnif edildikten sonra, Hatay ve Tunceli bölgeleri karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir.

5.5.2. Anketlerin Uygulanması

Araştırma, Arap Alevilerinin yoğun olarak yaşadığı Hatay'ın Merkez, Defne ve Samandağ ilçelerinde ve Tunceli Merkez, Ovacık ve Çemişgezek ilçelerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırma, bizzat araştırmacı ve iki anketör tarafından gerçekleştirilmiştir. Kişilere anket sorularını cevaplamak isteyip istemedikleri sorulmuş ve ankete katılmak isteyenlerle anket gerçekleştirilmiştir.

5.6. Araştırma Evreni

Araştırmanın genel evrenini Hatay ilinin merkez ilçesi konumundaki Antakya, Defne ve Samandağ kent merkezine bağlı mahalle ve beldelerde yaşayan farklı Sosyo-Kültürel ve Sosyo-Ekonomik özellikteki vatandaşlar ve Tunceli İlinin Merkez ilçesi, Ovacık ve Çemişgezek ilçeleri oluşturmaktadır.

5.7. Araştırmanın Hedef Kütlesi (Örneklem)

Araştırmanın anakütlesi olan Antakya, Defne ve Samandağ İlçelerinde ve Tunceli Merkez, Ovacık ve Çemişgezek ilçelerinde yaşayan Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğüne Kayıtlı farklı Sosyo- kültürel ve Sosyo-ekonomik özellikteki bireylere maliyet, zaman, işgücü, doğruluk, ayrıntılı bilgi, birimlerin kendini kaybetmesi ve birimlerin tamamına ulaşamama gibi nedenlerle örnekleme yapılması zorunlu görülmüştür.

5.8. Veri Toplama Yöntemi

Arap Aleviliği ve Anadolu Aleviliğinin siyasal tutum açısından karşılaştırmalı bir analizini yapabilmek için, gerekli veriler anket uygulaması yapılarak elde edilmiştir.

Anket dört bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde de cevaplayıcıların demografik özelliklerini belirlemeyi ve onları tanımayı amaçlayan sorular yer almıştır.

5.9. Veri Toplama Süreci

Hatay ve Tunceli'nin yerleşim yerinin geniş olması ve zamanın yetersizliğinden dolayı veri toplama sürecinin bir kısmında anketörler kullanıldı. Bu anketörlere öncelikle yurttaşlardan gelebilecek sorulara karşı anket soruları hakkında genişçe bilgi verildi. Veri toplama sürecinde çalışmayı gerçekleştiren dahil toplam üçer anketör kullanıldı. Bu diğer husus, Hatay'da uygulanan anketler için, anketörlerin Arapça biliyor olmasına özen gösterildi. Çünkü özellikle de belirli bir yaşın üzerinde olan Arap Alevi vatandaşları Türkçe bilmemektedirler. Tunceli'de çalışmayı gerçekleştiren kişiyle birlikte Tuncelili olan iki anketör kullanıldı.

Genel olarak daha önceden belirlenmiş ve Hatay'ı ve Tunceli'yi temsil edeceği düşünülmüş mahallere gidilmiştir. Evler ziyaret edilmiş ve katılmak istenenlere anketler uygulanmıştır.

5.10. Veri toplama Sürecinde Yaşanan Sorunlar

Veri toplama sürecinde yaşanan sorunlardan en göze çarpanı yurttaşlarda anketlere ve anketörlere karşı oluşmuş önyargılardır. Bu nedenle ankete katılan anketörlerin kendilerini tanıttıktan sonra anketin amacı ve nerede kullanılacağı hakkında bilgilendirme yapılması özellikle vurgulandı. Yurttaşlar anketin amacını ve nerede kullanılacağını öğrendikten sonra eğer anketi doldurursa anket formuna isminin yazılıp yazılmayacağı sorusunu özellikle sormuşlar ve yazılmayacağını öğrendikten sonra biraz çekinerek de olsa anket formlarını doldurmuşlardır. Yurttaşlarımızın bir bölümü de anketler konusunda duyarsız, yorum yapmaktan kaçınmakta ve gerçek fikirlerini söylememektedir.

Veri toplamada göze çarpan bir diğer sorun da okur-yazar olmayan yurttaşlardır. Özellikle bu durumda olan yurttaşlara anket soruları sorulurken sözlü betimleme yöntemi ve örnekler üzerinden çözüme gidildi. Bu yurttaşlarımıza sorular teker teker anlatıldığından anketin doldurulması uzun zaman almakta ve bazen yurttaş anketi yarısında bırakabilmektedir.

Veri toplama sürecinde göze batan diğer sorun da ana dil sorunuydu. Hataylı Arap Alevilerinin ana dilleri Arapça olduğundan, bu sorunun aşılmasında Arapça bilen anketörler kullanılmıştır.

5.11. Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması

Araştırmada anket yoluyla elde edilen veriler, SPSS(Statistical Packages for Social Science) programı kullanılarak analiz edilmiştir.

Birinci bölüm; Demografik bilgilerin yer aldığı bölümdür.

İkinci bölüm; Alevilikle ilgili genel sorulardır.

Üçüncü bölüm; Alevilerin siyasal tutumlarını ölçmeye yönelik sorulardan meydana gelmektedir. Bu bölümde tezin esas amacı olan, Anadolu Alevilerinin ve Arap Alevilerinin siyasal tutumları ölçülmeye çalışmış, aradaki benzerlikler ve farklar ortaya konulmaya çalışılmıştır.

5.12.Geri Dönüşüm Oranları

Veri toplama sürecinin, iki anketör yardımıyla bizzat araştırmacı tarafından yapılmasından dolayı anketlerin eksiksiz geri dönüşümü sağlanmıştır.

5.13. Ortaya Çıkabilecek Hatalar

Anketler uygulanırken ortaya çıkabilecek hatalar mümkün olduğunca azaltılmaya çalışılmıştır. Araştırmayı gerçekleştiren kişinin akıcı bir şekilde Arapça konuşabilmesi, anadili Arapça olan ve Türkçe bilmeyen Arap Alevisi vatandaşlarımızla yapılan görüşmelerde, tercümeden kaynakları ortaya çıkabilecek hataları sıfırlamıştır.

5.14. Genel Olarak Arap Aleviliği (Nusayrilik) ile Anadolu Aleviliği Arasındaki Farklar

- Her iki topluluk ta, Hz.Ali'ye ve 12 imamlara aşırı bağlılık konusunda birleşirler. Hilafetin Hz.Ali'nin hakkı olduğuna ve Hz.Ali'nin, Hz.Muhammed tarafından Halife tayin edildiğine iki topluluk ta aynı şekilde inanır.
- Anadolu Aleviliğinde ibadetler, cem adı altındaki, kadın ve erkeklerin birlikte katıldığı törenlerde yerine getirilir. Nusayrilerde ise cemaatle beraber kılınan toplu namazlar vardır. Nusayrilerde toplu namazlar sadece erkeklerin katılımıyla olur.
- Her iki toplulukta da tenasüh inancı vardır.
- Anadolu Aleviliğinde din önderleri dedeler iken, Nusayrilerde şeyhlerdir.
- Her iki toplulukta da belli bir yaşa ve olgunluğa erişen erkek çocuklara dini öğretinin öğretilmesi zorunluluğu vardır. Anadolu Alevilerinde buna “musa-hiplik” denirken, Nusayrilerde buna “din kardeşi” denilir.
- Her iki toplulukta camiye gitmeme konusunda birleşirler. Anadolu Alevilerinde dini vecibeler cem evlerinde yerine getirilirken, Nusayrilerde, dini vecibeler evlerde ve türbelerde yerine getirilir.
- Her iki toplulukta da Mehdi inancı vardır. 12.İmam Mehdinin geri geleceğine ve dünyayı kötülük ve zulümden kurtaracağına inanırlar.
- Her iki inanç ta bulunduğu coğrafyaya göre şekillenmiş ve belirli ritüeller geliştirilmiştir.
- Anadolu Aleviliğindeki saz eşliğinde yapılan semahlara Nusayrilikte rastlanmaz.
- Aleviler, genelde Sünni mezheplerle kız alıp vermeye sıcak bakmazlar. Özellikle Nusayriler bu konuda daha da katıdır. Nusayriler de, kendi inanç grubu dışında kız alıp vermeme eğilimi oldukça yaygındır.

- Nusayrilikte Ali sevgisi, diğ er bütün mezheplerden farklıdır. Ali sevgisi çok özeldir, Hz. Ali insanüstü olarak görülür fakat ilahlık isnat edilmez.
- Anadolu Aleviliğindeki Dedelik ve Nusayrilikteki Şeyhlikte babadan oğula geçer.

5.15. Araştırma Bulguları

Bu çalışmada veriler yukarıda da belirtildiği gibi anket uygulaması yöntemiyle elde edilmiştir. Anketler mümkün olduğunca her kesimden vatandaşa uygulandığı için, anlaşılır olmasına dikkat edilmiş ve yanıtlar, “evet”, “hayır”, “bilmiyorum” şeklinde hazırlanmıştır. Ankete 18 yaş üzeri, her yaş, meslek, cinsiyet, medeni durum, sosyo-ekonomik düzeyden olan Alevi vatandaşlar katılmıştır. Hatay’ın Defne, Samandağ ve Merkez ilçelerinde ve Tunceli’de, Ovacık, Çemişgezek ve Merkez ilçelerinde, 100’er kişiye olmak üzere, toplam 200 anket uygulanmıştır.

Tablo 2. Ankete katılanların Cinsiyete Göre Dağılımı

	TUNCELİ		HATAY	
	Sayı	%	Sayı	%
<i>Kadın</i>	37	37,0	38	38,0
<i>Erkek</i>	63	63,0	62	62,0
<i>Toplam</i>	100	100,0	100	100,0

Tunceli ilinde gerçekleştirilen alan araştırmasında ankete katılanların %37’si kadın ve %63’ü erkektir. Hatay ilinde gerçekleştirilen alan araştırmasında ankete katılanların %38’i kadın ve %62’si erkektir. Görüyoruz ki ankete katılımı kadın-erkek oranı Tunceli ve Hatay illerinde oldukça benzerdir.

Tablo 3. Ankete Katılanların Yaşlara Göre Dağılımı

	TUNCELİ		HATAY	
	Sayı	%	Sayı	%
<i>20'nin altında</i>	10	10,0	12	12,0
<i>20-29</i>	32	32,0	34	34,0
<i>30-39</i>	31	31,0	26	26,0
<i>40-49</i>	14	14,0	12	12,0
<i>50-59</i>	9	9,0	12	12,0
<i>59+</i>	4	4,0	4	4,0
<i>Toplam</i>	100	100,0	100	100,0

Tunceli’de ankete katılanların %10’u 20 yaşın altında, %32’si 20-29 yaş arasında, %31’i 30-39 yaş arasında, %14’ü 40-49 yaş arasında, %9’u 50-59 yaş arasında, %4’ü 59 yaş üzeri vatandaşlardan oluşmaktadır. Hatay’da ankete katılanların %12’si, 20 yaşın altındadır, %34’ü 20-29 yaş arasında, %26’sı 30-39 yaş arasında, %12’si 40-49 yaş arasında, %12’si 50-59 yaş arasında ve %4’ü de 59 yaşın üzerindedir.

Tablo 4. Ankete katılanların Eğitim Durumlarına Göre Dağılımı

	TUNCELİ		HATAY	
	<i>Sayı</i>	<i>%</i>	<i>Sayı</i>	<i>%</i>
<i>Okur yazar değil</i>	4	4,0	2	2,0
<i>Okur yazar</i>	1	1,0	4	4,0
<i>İlköğretim</i>	8	8,0	33	33,0
<i>Lise</i>	34	34,0	28	28,0
<i>Üniversite</i>	53	53,0	31	31,0
<i>Yüksek lisans ve doktora</i>	0	0	2	2,0
<i>Toplam</i>	100	100,0	100	100,0

Tunceli’de ankete katılanların %4’ü okur yazar değildir, %1’i sadece okur yazar, %8’i ilköğretim mezunudur, %34’ü lise mezunudur ve %53’ü üniversite mezunudur. Hatay’da ankete katılanların %2’si okur yazar değildir, %4’ü sadece okur yazardır, %33’ü ilköğretim mezunudur, %28’i lise mezunudur, %31’i üniversite mezunudur ve %2’si yüksek lisans ve doktora yapmıştır.

Tablo 5. Ankete Katılanların Çalıştığı Sektöre Göre Dağılımı

	<i>TUNCELİ</i>		<i>HATAY</i>	
	<i>Sayı</i>	<i>%</i>	<i>Sayı</i>	<i>%</i>
<i>Kamu</i>	39	39,0	15	15,0
<i>Özel</i>	25	25,0	53	53,0
<i>Toplam</i>	64	64,0	68	68,0
<i>Cevapsız</i>	36	36,0	32	32,0
<i>Toplam</i>	100	100,0	100	100,0

Tunceli’de ankete katılanların %39’u kamu sektöründe çalışmakta ve % 25’i özel sektörde çalışmaktadır. Ankete katılanların %36’sı herhangi bir işte çalışmamaktadır. Bu grubu da öğrenciler, ev hanımları ve herhangi bir sektörde çalışmayan insanlar oluşturmaktadır.

Hatay’da ankete katılanların %15’i kamu sektöründe ve %53’ü özel sektörde çalışmaktadır. Ankete katılanların %32’si herhangi bir işte çalışmamaktadır. Bu grubu da ev hanımları, öğrenciler ve herhangi bir işle uğraşmayan insanlar oluşturmaktadır.

Tablo 6. Tunceli’de Ankete Katılanların Mesleklere Göre Dağılımı

	Sayı	%
<i>Öğretmen</i>	6	6,0
<i>Ev hanımı</i>	3	3,0
<i>Serbest meslek</i>	2	2,0
<i>Berber</i>	1	1,0
<i>Öğrenci</i>	24	24,0
<i>Memur</i>	3	3,0
<i>Aşçı</i>	2	2,0
<i>Bakkal</i>	1	1,0
<i>Taksici</i>	1	1,0
<i>İnşaat işçisi</i>	1	1,0
<i>Oto yıkamacı</i>	1	1,0
<i>Oto elektrik</i>	1	1,0
<i>Teknisyen</i>	3	3,0
<i>Çiftçi</i>	2	2,0
<i>Eczacı</i>	1	1,0
<i>Bakım elemanı</i>	4	4,0
<i>Makine operatörü</i>	1	1,0
<i>Mühendis</i>	2	2,0
<i>İşçi</i>	1	1,0
<i>Usta</i>	1	1,0
<i>Toplam</i>	61	61,0
<i>Cevapsız</i>	39	39,0
<i>Toplam</i>	100	100,0

Tunceli’de ankete katılanların %6’sı öğretmen, %3’ü ev hanımı, %2’si serbest meslek sahibi, %1’i berber, %24’ü öğrenci, %3’ü memur, %2’si aşçı, %1’i bakkal, %1’i taksici, %1’i inşaat işçisi, %1’i oto yıkamacı, %1’i oto elektrik, %3’ü teknisyen, %2’si çiftçi, %1’i eczacı, %4’ü bakım elemanı, %1’i makine operatörü, %2’si mühendis, %1’i işçi ve %1’i ustadır. Ankete katılanların %39’u meslek belirtmemiştir.

Tablo 7. Hatay’da Ankete Katılanların Mesleklere Göre Dağılımı

	Sayı	%
<i>Öğretmen</i>	7	7,0
<i>Ev hanımı</i>	10	10,0
<i>Serbest meslek</i>	6	6,0
<i>Emekli</i>	4	4,0
<i>Banka personeli</i>	1	1,0
<i>İşletmeci</i>	1	1,0
<i>Fırıncı</i>	1	1,0
<i>Muavin</i>	1	1,0
<i>Terzi</i>	1	1,0
<i>Berber</i>	3	3,0
<i>Kuaför</i>	3	3,0
<i>Öğrenci</i>	14	14,0
<i>Tamirci</i>	1	1,0
<i>Diş hekimi</i>	1	1,0
<i>Endüstri mühendisi</i>	1	1,0
<i>Hemşire</i>	2	2,0
<i>Memur</i>	1	1,0
<i>Sigortacı</i>	1	1,0
<i>Aşçı</i>	1	1,0
<i>Oto alım satım</i>	3	3,0
<i>Konfeksiyon</i>	1	1,0
<i>Şoför</i>	2	2,0
<i>Özel güvenlik</i>	1	1,0
<i>Çilingir</i>	1	1,0
<i>Oto elektrik</i>	1	1,0
<i>Muhasebeci</i>	1	1,0
<i>Hamal</i>	1	1,0
<i>Dönerci</i>	1	1,0
<i>Garson</i>	1	1,0
<i>Avukat</i>	1	1,0
<i>Doktor</i>	1	1,0
<i>Bakkal</i>	2	2,0

<i>Taksici</i>	1	1,0
<i>İnşaat işçisi</i>	1	1,0
<i>Oto yıkamacı</i>	1	1,0
<i>Oto elektrik</i>	2	2,0
<i>Manav</i>	1	1,0
<i>Hırdavatçı</i>	1	1,0
<i>Emlak müşaviri</i>	1	1,0
<i>İşletmeci</i>	2	2,0
<i>Tesisatçı</i>	1	1,0
<i>Kasap</i>	1	1,0
<i>Toplam</i>	89	89,0
<i>Cevapsız</i>	11	11,0
<i>Toplam</i>	100	100,0

Hatay’da ankete katılanların %7’si öğretmen,%10’u ev hanımı, %6’sı serbest meslek, %4’ü emekli, %1’i bankacı, %1’i işletmeci, %1’i fırıncı, %1’i muavin, %1’i terzi, %3’ü berber, %3’ü kuaför, %14’ü öğrenci, %1’i tamirci, %1’i diş hekimi, %1’i endüstri mühendisi, %2’si hemşire, %1’i memur, %1’i sigortacı, %1’i aşçı, %3’ü oto alım satım, %1’i konfeksiyon, %2’si şoför, %1’i özel güvenlik, %1’i çilingir, %1’i oto elektrik, %1’i muhasebeci, %1’i hamal, %1’i dönerci, %1’i garson, %1’i avukat, %1’i doktor, %2’si bakkal, %1’i taksici, %1’i inşaat işçisi, %1’i oto yıkamacı, %2’si oto elektrikçi, %1’i manav, %1’i hırdavatçı, %1’i emlak müşaviri, %2’si işletmeci, %1’i tesisatçı ve %1’i kasaptır. Ankete katılanların %11’i meslek belirtmemiştir.

Tablo 8. Tunceli’de Ankete Katılanların Gelir Durumlarına Göre Dağılımı

	TUNCELİ		HATAY	
	<i>Sayı</i>	<i>%</i>	<i>Sayı</i>	<i>%</i>
<i>0-749</i>	36	36,0	30	30,0
<i>750-999</i>	16	16,0	18	18,0
<i>1000-1499</i>	9	9,0	20	20,0
<i>1500-1999</i>	14	14,0	4	4,0
<i>2000 ve üzeri</i>	25	25,0	23	23,0
<i>Toplam</i>	100	100,0	95	95,0
<i>Cevapsız</i>	0	0	5	5,0
<i>Toplam</i>	100	100,0	100	100,0

Tunceli’de ankete katılanların % 36’sı 0-749, %16’sı 750-999, %9’u 1000-1499, %14’ü 1500-1999 ve %25’i 2000 ve üzeri gelir grubuna arasında yer almaktadır.

Hatay’da ankete katılanların %30’u 0-749 arası, %18’i 750-999 arası, %20’si 1000-1499 arası, %4’ü 1500-1999 arası, %23’ü 2000 ve üzeri gelir grubuna sahiptir.

Ankete katılanların %5’i bu soruya cevap vermemişlerdir.

Tablo 9. Tunceli’de Ankete Katılanların Kendilerini Nasıl Tanımladıklarına Göre Dağılımı

	TUNCELİ		HATAY	
	Sayı	%	Sayı	%
<i>Milliyetçi</i>	7	7,0	10	10,0
<i>Muhafazakar</i>	3	3,0	2	2,0
<i>Sosyal demokrat</i>	22	22,0	35	35,0
<i>Liberal</i>	1	1,0	1	1,0
<i>Sosyalist</i>	36	36,0	45	45,0
<i>Diğer</i>	30	30,0	4	4,0
<i>Toplam</i>	99	99,0	98	98,0
<i>Cevapsız</i>	1	1,0	2	2,0
<i>Toplam</i>	100	100,0	100	100

Tunceli’de ankete katılanların %7’si kendini milliyetçi olarak, % 3’ü muhafazakâr olarak, %22’si sosyal demokrat olarak, %1’i liberal olarak, %36’sı sosyalist olarak tanımlamışlardır. Önemli bir kısmına tekabül eden %30’u diğer seçeneğini işaretlemiştir. Diğer seçeneğini işaretleyenler genellikle kendilerini alevi olarak tanımlamışlardır. Bunun yanı sıra, aşırı özgürlükçü ve sosyalist, devrimci, kürt, hümanist, laik gibi tanımlamalar yapılmıştır.

Hatay’da ankete katılanların %10’u kendini milliyetçi olarak, %2’si muhafazakâr olarak, %35’i sosyal demokrat olarak, %1’i liberal olarak, %1’i İslamcı olarak, %45’i sosyalist olarak tanımlamıştır. Ankete katılanların %4’ü, diğer seçeneğini işaretlemiştir. Ankete katılanların %2’si bu soruyu cevapsız bırakmıştır.

Tablo 10. Tunceli’de Ankete Katılanların Etnik Kökene Göre Dağılımı

	<i>TUNCELİ</i>		<i>HATAY</i>	
	<i>Sayı</i>	<i>%</i>	<i>Sayı</i>	<i>%</i>
<i>Arap</i>	1	1,0	94	94,0
<i>Türk</i>	20	20,0	5	5,0
<i>Kürt</i>	38	38,0	1	1,0
<i>Zaza</i>	34	34,0	0	0
<i>diğer</i>	6	6,0	0	0
<i>Toplam</i>	99	99,0	100	100,0
<i>Cevapsız</i>	1	1,0	0	0
<i>Toplam</i>	100	100,0	100	100,0

Tunceli’de ankete katılanların %1’i Arap, %20’si Türk, %38’i Kürt, %34’ü Zaza’dır. Ankete katılanların %6’sı diğer seçeneğini işaretlemiştir. Ankete katılanların %1’i bu soruya cevap vermemiştir.

Hatay’da ankete katılanların %94’ünün etnik kökeni Arap’tır. Arap Alevileri üzerinde uygulanan bu çalışmada, ankete katılanların %5’inin kendini Türk olarak tanımlaması dikkat çekicidir. Bu yanıtların nedeni sorulduğunda kendilerini Türk hissettiklerini ifade etmişlerdir. Ankete katılanların %1’i bu soruyu cevapsız bırakmıştır.

Tablo 11. Tunceli’de Ankete Katılanların Kendilerine Alevi Olarak mı, Nusayri Olarak mı Hitap Edilmesini İstediklerine Göre Dağılımı

	<i>TUNCELİ</i>		<i>HATAY</i>	
	<i>Sayı</i>	<i>%</i>	<i>Sayı</i>	<i>%</i>
<i>Alevi</i>	100	100,0	93	93,0
<i>Nusayri</i>	0	0	6	6,0
<i>Toplam</i>	100	100,0	99	99,0
<i>Cevapsız</i>	0	0	1	1,0
<i>Toplam</i>	100	100,0	100	100,0

Tunceli’de ankete katılanların %100’ü kendilerine Alevi olarak hitap edilmesini istemişlerdir. Esasen Nusayri kelimesi, Arap Alevileri için kullanılan bir isimdir.

Hatay’da ankete katılanların %93’ü kendilerine Alevi olarak hitap edilmesini ve %6’sı Nusayri olarak hitap edilmesini istemişlerdir. Tezin ikinci bölümünde belirttiğimiz gibi Arap Alevileri, Nusayri isminin zamanla aşağılayıcı bir anlamda kullanılmasından dolayı kendilerini genellikle Alevi olarak tanımlamayı tercih etmişlerdir.

Bu bölüm Alevilikle ilgili genel sorulardan oluşmaktadır. Aşağıda her bir soru için Tunceli ve Hatay'daki Alevi grupların cevapları karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır.

Tablo 12. Aleviler Hz.Ali ve 12 İmamların Yolundan Gidenlerdir.

	<i>TUNCELİ</i>		<i>HATAY</i>	
	<i>Sayı</i>	<i>%</i>	<i>Sayı</i>	<i>%</i>
<i>Evet</i>	93	93,0	78	78,0
<i>Hayır</i>	5	5,0	20	20,0
<i>Bilmiyorum</i>	2	2,0	2	2,0
<i>Toplam</i>	100	100,0	100	100,0
<i>Cevapsız</i>	0	0	0	0
<i>Toplam</i>	100	100	100	100,0

Aleviler, Hz.Ali ve 12 İmamların yolundan gidenlerdir sorusuna Tunceli'de ankete katılanların %93'ü evet cevabını vermiş, %5'i hayır ve % 2'si bilmiyorum seçeneğini işaretlemiştir. Hatay'da ankete katılanların %78'i evet cevabını vermiş, %20'si hayır ve %2'si bilmiyorum seçeneğini işaretlemişlerdir.

Tablo 13. Alevilik Bir Kültürdür.

	TUNCELİ		HATAY	
	<i>Sayı</i>	<i>%</i>	<i>Sayı</i>	<i>%</i>
<i>Evet</i>	84	84,0	83	83,0
<i>Hayır</i>	14	14,0	7	7,0
<i>Bilmiyorum</i>	2	2,0	6	6,0
<i>Toplam</i>	100	100,0	96	96,0
<i>Cevapsız</i>	0	0	4	4,0
<i>Toplam</i>	100	100,0	100	100,0

Alevilik bir kültürdür tanımlamasına, Tunceli’de ankete katılanların %84’ü evet cevabını vermiş, %14’ü hayır seçeneğini ve %2’si bilmiyorum seçeneğini işaretlemiştir. Hatay’da ankete katılanların %83’ü evet seçeneğini, %7’si hayır seçeneğini ve %6’sı bilmiyorum seçeneğini işaretlemiştir. Yukarıda da belirttiğimiz gibi, her dinin, her topluluğun kendine özgü bir kültürü ve geliştirmiş olduğu ritüelleri vardır. Alevilik bir inanç sistemi olmasının yanı sıra, aynı zamanda kendine özgü bir kültürü olan bir inançtır.

Tablo 14. Alevilik, İnanç, Kültür ve Felsefi Boyutları Olan ve Bulunduğu Coğrafyaya Göre Şekillenen Bir İslam Yorumudur.

	TUNCELİ		HATAY	
	Sayı	%	Sayı	%
<i>Evet</i>	84	84,0	72	72,0
<i>Hayır</i>	12	12,0	11	11,0
<i>Bilmiyorum</i>	3	3,0	9	9,0
<i>Toplam</i>	99	99,0	92	92,0
<i>Cevapsız</i>	1	1,0	8	8,0
<i>Toplam</i>	100	100,0	100	100,0

Tunceli’de ankete katılanların %84’ü bu soruya evet cevabını vermiş, %12’si hayır ve %3’ü bilmiyorum seçeneğini işaretlemiştir. Ankete katılanların %1’i bu soruya cevap vermemiştir. Hatay’da ankete katılanların %72’si bu tanımlamada evet seçeneğini işaretlemiş, %11’i hayır seçeneğini ve %9’u bilmiyorum seçeneğini işaretlemişlerdir. Ankete katılanların %8’i bu tanımlamada herhangi bir fikir beyan etmemişlerdir.

Tablo 15. Aleviler, Tarihsel Süreç İçerisinde Ezilmiş ve Baskıya Maruz Kalmış Bir Topluluktur.

	TUNCELİ		HATAY	
	<i>Sayı</i>	<i>%</i>	<i>Sayı</i>	<i>%</i>
<i>Evet</i>	97	97,0	91	91,0
<i>Hayır</i>	1	1,0	6	6,0
<i>Bilmiyorum</i>	2	2,0	2	2,0
<i>Toplam</i>	100	100,0	99	99,0
<i>Cevapsız</i>	0	0	1	1,0
<i>Toplam</i>	100	100,0	100	100,0

Tunceli’de ankete katılanların %97’si bu soruya evet cevabını vermiş, %1’i hayır ve %2’si bilmiyorum seçeneğini işaretlemiştir. Hatay’da ankete katılanların %91’i (ki bu da oldukça yüksek bir rakama tekabül etmektedir) bu soruya evet cevabını vermişlerdir. Ankete katılanların %6’sı hayır ve %2’si bilmiyorum seçeneğini işaretlemişlerdir. Ankete katılanların %1’i bu soruyu cevapsız bırakmışlardır. Her iki toplulukta tarihsel süreç içerisinde ezilmiş olduğunu düşünmektedir. Nitekim yukarıda kısaca değindiğimiz gibi tarihsel süreç içerisinde Alevi toplumu çeşitli baskılara maruz kalmış ve zulüm görmüş bir topluluktur.

Tablo 16. Aleviler, Osmanlı Devleti Döneminde Rahat Bir Yaşam Sürmüşlerdir.

	TUNCELİ		HATAY	
	Sayı	%	Sayı	%
<i>Evet</i>	9	9,0	9	9,0
<i>Hayır</i>	78	78,0	74	74,0
<i>Bilmiyorum</i>	13	13,0	15	15,0
<i>Toplam</i>	100	100,0	98	98,0
<i>Cevapsız</i>	0	0	2	2,0
<i>Toplam</i>	100	100,0	100	100,0

Bu Soruya Tunceli’de evet cevabını verenlerin oranı %9, hayır seçeneğini işaretleyenlerin oranı %78 ve bilmiyorum seçeneğini işaretleyenlerin oranı %13’tür. Hatay’da ankete katılanların %9’u bu soruya evet cevabını vermişlerdir. Bu rakam Tunceli bölgesinde de aynıdır. Ankete katılanların %74’ü hayır seçeneğini ve %15’i bilmiyorum seçeneğini işaretlemiştir. Ankete katılanların %2’si bu soruyu yanıtsız bırakmıştır. Yukarıda da belirttiğimiz gibi, Osmanlı Devleti hâkimiyeti altında yaşayan gayrimüslim reayaya hoşgörü göstermiş fakat aynı davranışı Müslüman olan Alevilere göstermemiştir. Devletin kuruluş yıllarında ılımlı olan ilişkiler, özellikle Yavuz Sultan Selim döneminde kopmuştur. Osmanlı Devleti döneminde yaşanan olumsuzluklardan dolayı, Aleviler Osmanlı Devleti dönemini iyi anlamamaktadırlar.

Tablo 17. Osmanlı Devleti’nin Alevilere Bakış Açısı Diğer Topluluklara Bakış Açısı ile Aynı Olmuştur.

	TUNCELİ		HATAY	
	Sayı	%	Sayı	%
<i>Evet</i>	18	18,0	6	6,0
<i>Hayır</i>	68	68,0	75	75,0
<i>Bilmiyorum</i>	13	13,0	16	16,0
<i>Toplam</i>	99	99,0	97	97,0
<i>Cevapsız</i>	1	1,0	3	3,0
<i>Toplam</i>	100	100,0	100	100,0

Tunceli’de bu soruya evet yanıtını verenlerin oranı %18, hayır yanıtını verenlerin oranı %68 ve bilmiyorum yanıtını verenlerin oranı da %13’tür. Ankete katılanların %1’i bu soruyu yanıtsız bırakmıştır. Hatay’da ankete katılanların %6’sı bu soruya evet cevabını vermiş, %75’i hayır ve %16’sı bilmiyorum seçeneğini işaretlemişlerdir. Ankete katılanların %3’ü bu soruyu cevapsız bırakmışlardır.

Tablo 18. Türkiye’de Yaşayan Bir Alevi Olarak Kendimi Rahat Hissediyorum.

	<i>TUNCELİ</i>		<i>HATAY</i>	
	<i>Sayı</i>	<i>%</i>	<i>Sayı</i>	<i>%</i>
<i>Evet</i>	11	11,0	20	20,0
<i>Hayır</i>	86	86,0	78	78,0
<i>Bilmiyorum</i>	2	2,0	1	1,0
<i>Toplam</i>	99	99,0	99	99,0
<i>Cevapsız</i>	1	1,0	1	1,0
<i>Toplam</i>	100	100,0	100	100,0

Bu soruda evet yanıtını verenlerin oranı %11, hayır yanıtını verenlerin oranı %86’dır. Bilmiyorum yanıtını verenler %2 olup, bu soruyu yanıtızsız bırakanlar %1’dir. Hatay’da verilen yanıtlar da Tunceli’ye benzerdir. Alan araştırmasına katılanların %20’si, evet yanıtını vermişken, %78’i hayır demiştir. Ankete katılanların %1’i bilmiyorum demiş ve yine %1’i bu soruyu cevapsız bırakmıştır. Görülüyor ki Aleviler, Türkiye Cumhuriyeti döneminde de kendilerini rahat hissetmemektedirler.

Tablo 19. Bir Alevi Olarak Başka Bir Ülkede Yaşamak İsterdim.

	TUNCELİ		HATAY	
	Sayı	%	Sayı	%
<i>Evet</i>	44	44,0	45	45,0
<i>Hayır</i>	51	51,0	47	47,0
<i>Bilmiyorum</i>	5	5,0	5	5,0
<i>Toplam</i>	100	100,0	97	97,0
<i>Cevapsız</i>	0	0	3	3,0
<i>Toplam</i>	100	100	100	100,0

Alevilerin başka bir ülkede yaşamak isteyip istemeyeceğinin ölçüldüğü bu soruda, Tunceli’de evet yanıtı verenlerin oranı %44, hayır yanıtı verenlerin oranı ise %51’dir. Ankete katılanların %5’i, bu soruya bilmiyorum yanıtını vermiştir. Hatay’da bu soruya evet diyenlerin oranı %45 ve hayır diyenlerin oranı %47’dir. Ankete katılanların %5’i bu soruya bilmiyorum yanıtını vermiş ve %3’ü bu soruyu yanıtsız bırakmıştır.

Tablo 20. Aynı İnanç ve Kültürden İnsanlarla Yaşamayı Tercih Ederim.

	TUNCELİ		HATAY	
	Sayı	%	Sayı	%
<i>Evet</i>	58	58,0	53	53,0
<i>Hayır</i>	38	38,0	42	42,0
<i>Bilmiyorum</i>	4	4,0	3	3,0
<i>Toplam</i>	100	100,0	98	98,0
<i>Cevapsız</i>	0	0	2	2,0
<i>Toplam</i>	100	100	100	100,0

Alevilerin aynı inanç ve kültürden insanlarla yaşamak isteyip istemeyeceğinin ölçüldüğü bu soruda, Tunceli’de ankete katılanların %58’i evet yanıtını vermişken, %38’i hayır yanıtını vermiştir. Ankete katılanların %4’ü bilmiyorum yanıtını vermiş ve bu soruyu yanıtsız bırakan olmamıştır. Görüldüğü gibi, çoğunluk kendi inancından ve kültüründen insanlarla yaşamayı tercih etmiştir. Hatay’da bu soruya evet yanıtını verenlerin oranı %53 iken, hayır yanıtını verenlerin oranı %42’dir. Hatay’da ankete katılanların %3’ü bu soruya bilmiyorum yanıtını vermişken, ankete katılanların %2’si bu soruyu cevapsız bırakmışlardır.

Tablo 21. Alevi Olmayan Biriyle Evlilik Yapabilirim.

	TUNCELİ		HATAY	
	Sayı	%	Sayı	%
<i>Evet</i>	62	62,0	47	47,0
<i>Hayır</i>	28	28,0	48	48,0
<i>Bilmiyorum</i>	10	10,0	3	3,0
<i>Toplam</i>	100	100,0	98	98,0
<i>Cevapsız</i>	0	0	2	2,0
<i>Toplam</i>	100	100	100	100,0

Alevi olmayan biriyle evlilik yapabilirim ifadesine, Tunceli’de evet yanıtını verenlerin oranı %62 iken, hayır yanıtını verenlerin oranı %28’dir. Bu soruya bilmiyorum yanıtını verenlerin oranı %10 olup, soruyu cevapsız bırakan olmamıştır. Arap Alevilerinin dışarıya kapalı bir grup olduğundan yukarıda söz etmiştik. Sonuçlardan da görülüyor ki, Arap Alevileri Anadolu Alevilerine göre bu konuda daha kapalıdır. Hatay’da Alevi olmayan biriyle evlilik yapabilirim ifadesine evet diyenlerin oranı %47 iken, hayır diyenlerin oranı %48’dir. Bilmiyorum diyenlerin oranı %3 iken, soruyu yanıtsız bırakanların oranı %2’dir.

Tablo 22. Bir Alevi Olarak Gelenek ve Göreneklerimi Rahatça Yaşayabiliyorum.

	TUNCELİ		HATAY	
	Sayı	%	Sayı	%
<i>Evet</i>	23	23,0	42	42,0
<i>Hayır</i>	75	75,0	57	57,0
<i>Bilmiyorum</i>	2	2,0	1	1,0
<i>Toplam</i>	100	100,0	100	100,0
<i>Cevapsız</i>	0	0	0	0
<i>Toplam</i>	100	100	100	100

Alevilerin gelenek ve göreneklerini rahatça yaşayıp yaşamadıklarının ölçüldüğü bu soruda, Tunceli’de evet yanıtını verenlerin oranı %23 iken, hayır yanıtını verenlerin oranı %75’tir. Tunceli’de ankete katılanların %2’si bilmiyorum yanıtını vermişlerdir. Tunceli’de bu soruyu yanıtsız bırakan olmamıştır. Hatay’da bu soruya evet yanıtını verenlerin oranı %42 iken, hayır yanıtını verenlerin oranı %57’dir. Hatay’da ankete katılanların %1’i bilmiyorum yanıtını vermiş ve görüldüğü gibi her iki ilde de bu soruyu yanıtsız bırakan olmamıştır. Ayrıca her iki ilde de çoğunluk gelenek ve göreneklerini rahatça yaşayamadıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 23. Günümüzde Alevi Toplumunun Kültürel Anlamda Bir Yozlaşma Yaşadığını Düşünüyorum.

	TUNCELİ		HATAY	
	Sayı	%	Sayı	%
<i>Evet</i>	79	79,0	61	61,0
<i>Hayır</i>	11	11,0	16	16,0
<i>Bilmiyorum</i>	10	10,0	18	18,0
<i>Toplam</i>	100	100,0	95	95,0
<i>Cevapsız</i>	0	0	5	5,0
<i>Toplam</i>	100	100	100	100,0

Tunceli’de Alevi toplumunun kültürel anlamda bir yozlaşma yaşadığını düşünenlerin oranı %79 iken, bu soruya hayır yanıtını verenlerin oranı %11 ve bilmiyorum yanıtını verenlerin oranı %10’dur. Hatay’da bu soruya evet yanıtını verenlerin oranı %61 iken, hayır yanıtını verenlerin oranı %16’dır. Hatay’da bu soruya bilmiyorum yanıtını verenlerin oranı %18 iken, bu soruyu cevapsız bırakanların oranı %5’tir.

Tablo 24. Alevilerin Gelenek ve Göreneklerini Yaşatabilmesi İçin Kültür Bakanlığı
Bünyesinde Ayrı Bir Yapılanmaya İhtiyaçları Vardır.

	TUNCELİ		HATAY	
	Sayı	%	Sayı	%
<i>Evet</i>	44	44,0	87	87,0
<i>Hayır</i>	53	53,0	7	7,0
<i>Bilmiyorum</i>	1	1,0	5	5,0
<i>Toplam</i>	98	98,0	99	99,0
<i>Cevapsız</i>	2	2,0	1	1,0
<i>Toplam</i>	100	100,0	100	100,0

Tunceli’de, Alevilerin gelenek ve göreneklerini yaşatabilmesi için Kültür Bakanlığı bünyesinde ayrı bir yapılanmaya ihtiyaçları vardır diyenlerin oranı %44 olup, hayır diyenlerin oranı %53 ve bilmiyorum diyenlerin oranı %1’dir. Ankete katılanların %1’i bu soruyu yanıtsız bırakmışlardır. Hatay’da bu soruya evet diyenlerin oranı %87 iken, hayır diyenlerin oranı %7 ve bilmiyorum yanıtını verenlerin oranı %5’tir. Ankete katılanların %1’i bu soruyu yanıtsız bırakmışlardır.

Tablo 25. Alevilerin dini vecibelerini daha rahat bir şekilde yerine getirebilmesi için, devlet bünyesinde ayrı bir yapılanmaya ihtiyaçları vardır.

	TUNCELİ		HATAY	
	Sayı	%	Sayı	%
<i>Evet</i>	39	39,0	88	88,0
<i>Hayır</i>	56	56,0	7	7,0
<i>Bilmiyorum</i>	4	4,0	4	4,0
<i>Toplam</i>	99	99,0	99	99,0
<i>Cevapsız</i>	1	1,0	1	1,0
<i>Toplam</i>	100	100,0	100	100,0

Alevilerin dini vecibelerini daha rahat bir şekilde yerine getirebilmesi için, devlet bünyesinde ayrı bir yapılanmaya ihtiyaçları vardır ifadesine Tunceli’de evet yanıtını verenlerin oranı %39 iken, hayır yanıtını verenlerin oranı %56’dır. Bu soruya bilmiyorum yanıtını verenlerin oranı %4 iken, ankete katılanların %1’i bu soruyu cevapsız bırakmıştır.

Görüldüğü gibi Hatay’da evet yanıtını verenlerin oranı oldukça yüksektir. Hatay’da bu soruya evet diyenlerin oranı %88 iken, hayır diyenlerin oranı %7, bilmiyorum diyenlerin oranı %4 ve bu soruyu cevapsız bırakanların oranı da %1’dir. Bu anlamda bu konuda, her iki ilde farklı fikirlerin olduğu söylenebilir.

Tablo 26. Örnek aldığım ve yolundan gittiğim bir din önderim vardır.

	TUNCELİ		HATAY	
	Sayı	%	Sayı	%
<i>Evet</i>	53	53,0	52	52,0
<i>Hayır</i>	42	42,0	43	43,0
<i>Bilmiyorum</i>	5	5,0	4	4,0
<i>Toplam</i>	100	100,0	99	99,0
<i>Cevapsız</i>	0	0	1	1,0
<i>Toplam</i>	100	100,0	100	100,0

Bu soruya her iki ilde de evet yanıtını verenlerin oranı oldukça benzerdir. Tunceli’de, örnek aldığım ve yolundan gittiğim bir din önderim vardır diyenlerin oranı %53 olup, yoktur diyenlerin oranı %42’dir. Ankete katılanların %5’i bu soruyu yanıtsız bırakmıştır.

Hatay’da, örnek aldığım ve yolundan gittiğim bir din önderim vardır diyenlerin oranı %52 olup, yoktur diyenlerin oranı %43’tür. Ankete katılanların %4’ü, bilmiyorum yanıtını vermişken, %1’i, bu soruda fikir beyan etmemiştir. Görüldüğü gibi bu soruda her iki grubun yanıtları birbirine paraleldir.

Tablo 27. Bir Alevi olarak Diyanet işleri Başkanlığı'nın kaldırılması gerektiğini düşünüyorum.

	TUNCELİ		HATAY	
	<i>Sayı</i>	<i>%</i>	<i>Sayı</i>	<i>%</i>
<i>Evet</i>	72	72,0	66	66,0
<i>Hayır</i>	24	24,0	23	23,0
<i>Bilmiyorum</i>	4	4,0	9	9,0
<i>Toplam</i>	100	100,0	98	98,0
<i>Cevapsız</i>	0	0	2	2,0
<i>Toplam</i>	100	100,0	100	100,0

Tunceli’de, Diyanet İşleri Başkanlığı’nın kaldırılması gerektiğini düşünenlerin oranı %72 olup, bu soruya hayır diyenlerin oranı %24’tür. Ankete katılanların %4’ü bilmiyorum yanıtını vermişken, bu soruyu yanıtsız bırakan olmamıştır. Hatay’da, ankete katılanların %66’sı, Diyanet İşleri Başkanlığı’nın kaldırılması gerektiğini düşünmektedir. Ankete katılanların %23’ü kaldırılmasına gerek yoktur demişken, %9’u bilmiyorum yanıtını vermiş ve %2’si bu soruyu cevapsız bırakmıştır. Diyanet İşleri Başkanlığı’nın kaldırılması ya da Alevilerin de temsil edileceği bir yapıya kavuşması yıllardan beri bir tartışma konusudur. Şöyle ki, şu anki yapısıyla, Diyanet İşleri Başkanlığı cem evlerinin bakımını üstlenmek ya da dedelerin eğitimi ve maaşı gibi konuları üstlenmek gibi bir yetkisi yoktur. Bu ancak yasada yapılacak bir değişiklikle mümkün olacaktır. Nitekim Aleviler, bu ülkenin birer ferdi olarak vergilerini ödediklerine göre din hizmetlerinden de tam anlamıyla yararlanmak istemektedirler. Kuşkusuz bu konuda da haklıdırlar. Ayrıca bu konuda yapılacak bir düzenleme Arap Alevilerini de kapsamalıdır.

Tablo 28. Diyanet İşleri Başkanlığı kaldırılmamalıdır. Alevi vatandaşların da temsil edileceği bir yapıya kavuşmalıdır.

	TUNCELİ		HATAY	
	Sayı	%	Sayı	%
<i>Evet</i>	34	34,0	52	52,0
<i>Hayır</i>	57	57,0	41	41,0
<i>Bilmiyorum</i>	9	9,0	6	6,0
<i>Toplam</i>	100	100,0	99	99,0
<i>Cevapsız</i>	0	0	1	1,0
<i>Toplam</i>	100	100,0	100	100,0

Tunceli’de Diyanet İşleri Başkanlığı’nın kaldırılmaması ve Alevilerin de temsil edileceği bir yapıya kavuşması gerektiğini düşünenlerin oranı %34’tür. Hayır cevabını verenlerin oranı %57’dir. Bu soruya bilmiyorum yanıtını verenlerin oranı %9’dur. Hatay’da Diyanet İşleri Başkanlığı’nın kaldırılmaması gerektiğini ve Alevi vatandaşların da temsil edileceği bir yapıya kavuşması gerektiğini düşünenlerin oranı %52’dir. Bu konuda Tunceli ve Hatay’daki Alevilerin farklı düşündüğünü söyleyebiliriz. Hatay’da ankete katılanların %41’i bu soruya hayır yanıtını vermiş ve %6’sı bilmiyorum yanıtını vermiştir. Görüldüğü gibi Hatay’da, Alevi vatandaşların Diyanet İşleri Başkanlığında temsil edilme isteği, Tunceli’ye göre daha yüksektir.

Tablo 29. Arap Alevileri ile Anadolu Alevilerinin sorunları oldukça benzerdir.

	TUNCELİ		HATAY	
	Sayı	%	Sayı	%
<i>Evet</i>	27	27,0	59	59,0
<i>Hayır</i>	57	57,0	14	14,0
<i>Bilmiyorum</i>	16	16,0	26	26,0
<i>Toplam</i>	100	100,0	99	99,0
<i>Cevapsız</i>	0	0	1	1,0
<i>Toplam</i>	100	100,0	100	100,0

Tunceli’de Arap Alevileri ile Anadolu Alevilerinin sorunlarının benzer olduğunu düşünenlerin oranı %27’dir. Farklı olduğunu düşünenlerin oranı %57’dir. Bu konuda fikir beyan etmeyenlerin oranı %16’dır. Hatay’da uygulanan alan araştırmasında, araştırmaya katılanların %59’u, Anadolu Alevileri ile Arap Alevilerinin sorunlarının benzer olduğunu ifade etmişlerdir. Araştırmaya katılanların %14’ü hayır demişken, %16’ bilmiyorum yanıtını vermiştir. Araştırmaya katılanların %1’i herhangi bir fikir beyan etmemiştir. Tablodan anlaşıldığı gibi, bu soruya yanıtlar birbirinden farklılık göstermiştir.

Tablo 30. Kendimi Ortadoğu'nun bir parçası olarak görüyorum.

	TUNCELİ		HATAY	
	<i>Sayı</i>	<i>%</i>	<i>Sayı</i>	<i>%</i>
<i>Evet</i>	71	71,0	36	36,0
<i>Hayır</i>	24	24,0	52	52,0
<i>Bilmiyorum</i>	5	5,0	11	11,0
<i>Toplam</i>	100	100,0	99	99,0
<i>Cevapsız</i>	0	0	1	1,0
<i>Toplam</i>	100	100	100	100,0

Alevilerin kendilerini Ortadoğu'nun bir parçası olarak görüp görmediklerinin ölçüldüğü bu soruda yanıtlar oldukça dikkat çekicidir. Tunceli'de bu soruya evet yanıtı verenlerin oranı %71'dir. Hatay'da, bu oran %36'dır. Bu da dikkat çekici bir husustur. Tunceli'de bu soruya hayır diyenlerin oranı %24 iken, bilmiyorum diyenlerin oranı %5'tir. Tunceli'de bu soruyu yanıtsız bırakan olmamıştır. Yukarıda da belirtildiği gibi, Hatay'da bu soruya evet yanıtı verenlerin oranı %36 iken, hayır yanıtı verenlerin oranı %52'dir. Hatay'da ankete katılanların %11'i bilmiyorum cevabını vermişken, bu soruyu yanıtsız bırakanların oranı %1'dir.

Anket çalışmasının en şaşırtıcı kısmı bu soruya verilen yanıtlar olmuştur. Çünkü beklenenin aksine Hatay'da sadece %36'lık bir kısım kendini Ortadoğu'nun bir parçası olarak gördüğünü ifade ederken, Tunceli'de bu oran %71'dir. Bu anlamda beklenenin tersi bir durumun ortaya çıktığı görülmektedir.

Tablo 31. Kentleşme Süreci, Alevi olarak kendimi daha rahat ifade etmeme yardımcı olmuştur.

	TUNCELİ		HATAY	
	Sayı	%	Sayı	%
<i>Evet</i>	29	29,0	38	38,0
<i>Hayır</i>	66	66,0	45	45,0
<i>Bilmiyorum</i>	5	5,0	17	17,0
<i>Toplam</i>	100	100,0	100	100,0
<i>Cevapsız</i>	0	0	0	0
<i>Toplam</i>	100	100,0	100	100,0

Türkiye’de 1950’lerde başlayan ve 1960’larda hız kazanan kentleşme süreci, Alevilerin de büyük ölçüde kırsal kesimlerden kentlere göç etmesinde etkili olmuş ve bu dönemden itibaren Aleviler kentlerde daha görünür hale gelmişler ve seslerini duyurmaya başlamışlardır. Kentleşme sürecinin, Alevilerin kendilerini daha rahat ifade etmesine yardımcı olup olmadığıyla ilgili soruya Tunceli’de gerçekleştirilen alan araştırmasında, ankete katılanların %29’u evet, %66’sı hayır yanıtını vermiştir. Ankete katılanların %5’i, bilmiyorum yanıtını vermiştir.

Hatay’da gerçekleştirilen alan araştırmasında bu soruya evet yanıtını verenlerin oranı %38, hayır yanıtını verenlerin oranı %45 ve bilmiyorum yanıtını verenlerin oranı %17’dir. Her iki ilde de bu soruyu cevapsız bırakan olmamıştır.

Kentleşme süreci, her ne kadar önemli bir olguysa da, çıkan sonuçlardan görülüyor ki, araştırmaya katılan her iki grupta da, bu sürecin kendilerini daha iyi ifade etmelerine yardımcı olduğunu düşünenlerin oranı düşüktür.

Anketin üçüncü bölümü Anadolu Alevileri ile Arap Alevilerinin siyasal tutumlarını ölçmeye yönelik sorulardan oluşmaktadır.

Tablo 32. Türkiye’de Alevilik sol ideoloji ile özdeşleşmiştir.

	TUNCELİ		HATAY	
	<i>Sayı</i>	<i>%</i>	<i>Sayı</i>	<i>%</i>
<i>Evet</i>	71	71,0	79	79,0
<i>Hayır</i>	14	14,0	13	13,0
<i>Bilmiyorum</i>	14	14,0	7	7,0
<i>Toplam</i>	99	99,0	99	99,0
<i>Cevapsız</i>	1	1,0	1	1,0
<i>Toplam</i>	100	100,0	100	100,0

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, Türkiye’de Aleviliğin genellikle sol ideolojiye yakın olduğuna dair yaygın bir kanı hakimdir. Bu nedenle siyasal tutumla ilgili ilk soruda bu algı ölçülmeye çalışılmıştır. Tunceli’de ankete katılanların %71’i, bu soruya evet cevabını vermişken, Tunceli’de ankete katılanların %14’ü hayır ve %14’ü bilmiyorum seçeneğini işaretlemiştir. Hatay’da ankete katılanların %79’u evet seçeneğini işaretlemiştir. Ankete katılanların %1’i bu soruyu cevapsız bırakmıştır. Hatay’da ankete katılanların %13’ü bu soruya hayır cevabını vermiş, %1’i ise bu soruyu yanıtsız bırakmıştır. Görüldüğü gibi her iki ilde de bu soruya evet ve hayır diyenlerin oranı birbirine paralellik göstermiştir.

Tablo 33.Aleviliğin herhangi bir ideolojiye yakın olmasında tarihsel sürecin etkisi vardır.

	TUNCELİ		HATAY	
	Sayı	%	Sayı	%
<i>Evet</i>	77	77,0	80	80,0
<i>Hayır</i>	9	9,0	5	5,0
<i>Bilmiyorum</i>	13	13,0	14	14,0
<i>Toplam</i>	99	99,0	99	99,0
<i>Cevapsız</i>	1	1,0	1	1,0
<i>Toplam</i>	100	100,0	100	100,0

Aleviliğin sol ideolojiye yakın olmasında tarihsel sürecin etkisi vardır sorusuna Tunceli’de evet diyenlerin oranı %77, hayır diyenlerin oranı %9 ve bilmiyorum diyenlerin oranı da %13’tür. Tunceli’de araştırmaya katılanların %1’i herhangi bir fikir beyan etmemişlerdir.

Hatay’da araştırmaya katılanların %80’i evet demiş, %5’i hayır ve %14’ü bilmiyorum yanıtını vermiştir. Ankete katılanların %1’i bu soruyu yanıtsız bırakmıştır. Alevilerin çoğu kendilerini ezilmiş ve baskıya maruz kalmış olarak görmektedir. Tarihsel süreç incelendiğinde bu sonuca varmak pekte zor değildir. Bu anlamda bu soruya her iki grupta da, %80’e yakın bir oranın evet yanıtını vermiş olması şaşırtıcı değildir.

Tablo 34. Siyasi partilerden kendimi en çok CHP'ye yakın hissederim.

	TUNCELİ		HATAY	
	Sayı	%	Sayı	%
<i>Evet</i>	24	24,0	78	78,0
<i>Hayır</i>	73	73,0	21	21,0
<i>Bilmiyorum</i>	2	2,0	1	1,0
<i>Toplam</i>	99	99,0	100	100,0
<i>Cevapsız</i>	1	1,0	0	0
<i>Toplam</i>	100	100,0	100	100,0

Bu soruya evet cevabını verenlerin oranı iki il arasında oldukça farklılık göstermiştir. Tunceli'de ankete katılanların %24'ü evet demişken, büyük bir çoğunluğuna tekabül eden, %73'ü bu soruya hayır yanıtını vermiştir. Tunceli'de ankete katılanların %2'si bilmiyorum seçeneğini işaretlemişken, ankete katılanların %1'i bu soruyu yanıtsız bırakmıştır.

Hatay'da ankete katılanların %78'i bu soruya evet demiştir. Hayır diyenlerin oranı %21 ve bilmiyorum diyenlerin oranı %1'dir. Hatay'da bu soruyu yanıtsız bırakan olmamıştır. Alevilerin çoğunlukla Cumhuriyet Halk Partisine oy verdikleri yaygın bir kanıdır. Tunceli'de verilen yanıtla aslında bunun öyle olmadığını göstermiştir. Nitekim Tunceli'de bu soruya evet diyenlerin oranı sadece %24'te kalmıştır.

Tablo 35.Siyasal düşüncelerim zamana ve yaşa göre şekillenmiştir.

	TUNCELİ		HATAY	
	Sayı	%	Sayı	%
<i>Evet</i>	79	79,0	78	78,0
<i>Hayır</i>	20	20,0	16	16,0
<i>Bilmiyorum</i>	99	99,0	4	4,0
<i>Toplam</i>	1	1,0	98	98,0
<i>Cevapsız</i>	100	100,0	2	2,0
<i>Toplam</i>	79	79,0	100	100,0

Bu soruda evet seçeneğini işaretleyenlerin oranı her iki ilde de birbirine oldukça yakındır. Tunceli’de ankete katılanların %79’u evet seçeneğini işaretlemişken, %20’si hayır seçeneğini işaretlemişlerdir. Bu soruyu cevapsız bırakanların oranı %1 iken, soruya bilmiyorum yanıtını veren olmamıştır.

Hatay’da ankete katılanların %78’i evet seçeneğini işaretlemişken, %16’sı hayır seçeneğini işaretlemiştir. Hatay’da ankete katılanların %4’ü bilmiyorum seçeneğini işaretlemişken, bu soruyu cevapsız bırakanların oranı %2’dir.

Tablo 36. Din ve mezhep siyasal tavrının gelişmesinde etkili olmuştur.

	TUNCELİ		HATAY	
	Sayı	%	Sayı	%
<i>Evet</i>	61	61,0	64	64,0
<i>Hayır</i>	26	26,0	25	25,0
<i>Bilmiyorum</i>	12	12,0	5	5,0
<i>Toplam</i>	99	99,0	94	94,0
<i>Cevapsız</i>	1	1,0	6	6,0
<i>Toplam</i>	100	100,0	100	100,0

Din ve mezhebin siyasal eğilimlerin oluşmasına etki edip etmediğinin ölçüldüğü bu soruda, görüldüğü gibi her iki ilde de cevaplar birbirine oldukça yakındır. Tunceli’de evet diyenlerin oranı %61, hayır diyenlerin oranı %26’dır. Ankete katılanların %12’si bilmiyorum yanıtını vermişken, ankete katılanların %1’i bu soruyu yanıtsız bırakmıştır.

Hatay’da bu soruya evet diyenlerin oranı %64 iken, hayır diyenlerin oranı %25’tir. Hatay’da ankete katılanların %5’i bu soruya bilmiyorum yanıtını vermiş, %6’sı da bu soruyu cevapsız bırakmıştır. Görüldüğü gibi din ve mezhep, siyasal tavrın gelişmesinde ve oluşmasında önemli bir öğedir.

Tablo 37. Benimsediğim ideolojinin(milliyetçi, muhafazakâr, sosyal demokrat vb.) siyasal tercihim üzerinde etkisi vardır.

	TUNCELİ		HATAY	
	Sayı	%	Sayı	%
<i>Evet</i>	88	88,0	66	66,0
<i>Hayır</i>	10	10,0	19	19,0
<i>Bilmiyorum</i>	1	1,0	12	12,0
<i>Toplam</i>	99	99,0	97	97,0
<i>Cevapsız</i>	1	1,0	3	3,0
<i>Toplam</i>	100	100,0	100	100,0

Bu soruya Tunceli’de evet yanıtını verenlerin oranı %88 iken, Hatay’da evet yanıtını verenlerin oranı %66’dır. Tunceli’de ankete katılanların %10’u hayır, %1’i bilmiyorum seçeneğini işaretlemiştir. Tunceli’de bu soruyu yanıtsız bırakanların oranı %1’dir. Hatay’da bu soruya hayır cevabını verenlerin oranı %19 ve bilmiyorum cevabını verenlerin oranı %12 olup, soruyu yanıtsız bırakanların oranı %3’tür. Görüldüğü gibi her iki ilde de çoğunluk benimsenen ideolojinin, siyasal tercih üzerinde etkisinin olduğunu düşünmektedir.

Tablo 38. Herhangi bir siyasal organizasyona ya da partiye üyeliğim vardır.

	TUNCELİ		HATAY	
	Sayı	%	Sayı	%
<i>Evet</i>	14	14,0	21	21,0
<i>Hayır</i>	86	86,0	78	78,0
<i>Bilmiyorum</i>	0	0	0	0
<i>Toplam</i>	100	100,0	99	99,0
<i>Cevapsız</i>	0	0	1	1,0
<i>Toplam</i>	100	100,0	100	100

Tunceli’de ankete katılanların %14’ü bu soruya evet yanıtını vermişken, %86’sı hayır yanıtını vermiştir ve Tunceli’de bu soruyu yanıtı bırakmayan olmamıştır.

Hatay’da bu soruya evet yanıtını verenlerin oranı %21 olup, bu soruya hayır yanıtını verenlerin oranı %78’dir. Hatay’da ankete katılanların %1’i, bu soruyu yanıtı bırakmıştır. Her iki grupta da, siyasal organizasyon ya da partiye üyelik oranı düşüktür.

Tablo 39. İlgi duyduğum siyasi partinin mitingine sık sık katılımım.

	TUNCELİ		HATAY	
	Sayı	%	Sayı	%
<i>Evet</i>	46	46,0	46	46,0
<i>Hayır</i>	54	54,0	53	53,0
<i>Bilmiyorum</i>	0	0	1	1,0
<i>Toplam</i>	100	100,0	100	100,0
<i>Cevapsız</i>	0	0	0	0
<i>Toplam</i>	100	100	100	100

Bu soruya her iki ilde de evet diyenlerin oranı %46'dır. Görüldüğü gibi oran aynıdır. Tunceli'de hayır diyenlerin oranı %54 olup, bu soruyu yanıtızsız bırakan olmamıştır. Hatay'da hayır diyenlerin oranı, %53 olup, ankete katılanların %1'i bu soruyu yanıtızsız bırakmıştır.

Tablo 40. Alevi bir vatandaş olarak, Alevilerin yönetimindeki bir ülkede yaşamak isterdim.

	TUNCELİ		HATAY	
	Sayı	%	Sayı	%
<i>Evet</i>	59	59,0	68	68,0
<i>Hayır</i>	35	35,0	28	28,0
<i>Bilmiyorum</i>	6	6,0	3	3,0
<i>Toplam</i>	100	100,0	99	99,0
<i>Cevapsız</i>	0	0	1	1,0
<i>Toplam</i>	100	100,0	100	100,0

Bu soruya Tunceli’de evet yanıtını verenlerin oranı %59 iken, hayır yanıtını verenlerin oranı %35, bilmiyorum yanıtını verenlerin oranı %6’dır. Bu soruya Hatay’da evet yanıtını verenlerin oranı %68 iken, hayır yanıtını verenlerin oranı %28’dir. Ankete katılanların %3’ü bilmiyorum cevabını vermişken, %1’i bu soruyu yanıtsız bırakmıştır

Tablo 41. Arap kültürünün egemen olduğu bir ülkede yaşamak isterdim.

	TUNCELİ		HATAY	
	<i>Sayı</i>	<i>%</i>	<i>Sayı</i>	<i>%</i>
<i>Evet</i>	8	8,0	53	53,0
<i>Hayır</i>	88	88,0	42	42,0
<i>Bilmiyorum</i>	4	4,0	5	5,0
<i>Toplam</i>	100	100,0	100	100,0
<i>Cevapsız</i>	0	0	0	0
<i>Toplam</i>	100	100,0	100	100,0

Arap kültürünün egemen olduğu bir ülkede yaşama isteği ile ilgili soruya Tunceli’de %8 oranında evet, %88 oranında hayır ve %4 oranında bilmiyorum yanıtı verilmiştir. Hatay’da bu soruya %53 oranında evet denmiştir. Bu da elbette Hatay’da yaşayan Arap Alevilerinin etnik kökenleri ve Hatay’ın coğrafi olarak bulunduğu konumla ilgili bir durumdur. Hatay’da bu soruya hayır yanıtını verenlerin oranı %42’dir. Bu da önemli bir orandır. Ankete katılanların %42’si Arap olmalarına rağmen, Arap kültürünün egemen olduğu bir ülkede yaşamak istememektedirler. Ankete katılanların %5’i bu soruya bilmiyorum yanıtını vermiştir.

Tablo 42. Aleviler Türkiye Cumhuriyeti döneminde kendilerini rahat ifade edebilmiştir.

	TUNCELİ		HATAY	
	Sayı	%	Sayı	%
<i>Evet</i>	46	46,0	7	7,0
<i>Hayır</i>	46	46,0	84	84,0
<i>Bilmiyorum</i>	5	5,0	8	8,0
<i>Toplam</i>	97	97,0	99	99,0
<i>Cevapsız</i>	3	3,0	1	1,0
<i>Toplam</i>	100	100,0	100	100,0

Bu soruya Tunceli ilinde evet yanıtını verenlerin oranı %46 olup, hayır yanıtını verenlerin oranı da %46'dır. Ankete katılanların %5'i bilmiyorum yanıtını vermiş, %3'ü de bu soruyu cevapsız bırakmıştır. Bu soruya Hatay'da ankete katılanların %7'si evet yanıtını vermişken, %84'ü hayır yanıtını vermiştir. Bilmiyorum diyenlerin oranı %8 olup, ankete katılanların %1'i bu soruyu yanıtsız bırakmıştır. Görüldüğü gibi, Hatay'da bu oran daha yüksektir. Bu da kuvvetle muhtemel Suriye iç savaşının etkilerinden kaynaklanmaktadır.

Tablo 43. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak yeterince özgür, rahat ve eşit bir Ortamda yaşadığımı düşünüyorum.

	TUNCELİ		HATAY	
	Sayı	%	Sayı	%
<i>Evet</i>	8	8,0	26	26,0
<i>Hayır</i>	92	92,0	72	72,0
<i>Bilmiyorum</i>	0	0	2	2,0
<i>Toplam</i>	100	100,0	100	100,0
<i>Cevapsız</i>	0	0	0	0
<i>Toplam</i>	100	100	100	100

Türkiye Cumhuriyeti döneminde eşit ve özgür bir ortamda yaşayıp yaşamadıklarıyla ilgili soruya Tunceli’de evet diyenlerin oranı %8, hayır diyenlerin oranı %92 olmuştur. Tunceli’de bu soruyu yanıtsız bırakan olmamıştır. Hatay’da bu soruya evet diyenlerin oranı %26 olup, hayır diyenlerin oranı %72’dir. Hatay’da bilmiyorum diyenlerin oranı %2 olup, soruyu yanıtsız bırakan olmamıştır. Tablodan da görüldüğü gibi, her iki kesimde, Cumhuriyet döneminde de bir memnuniyetsizliğin hakim olduğu görülmektedir. Yani Aleviler bu dönemde de özgür ve eşit olduklarını düşünmemektedirler. Bu da genel olarak bu konunun üzerinde durulması gerektiğini göstermektedir.

Tablo 44. Din önderlerine siyasi kanaat önderlerinden daha çok inanır ve güvenirim.

	TUNCELİ		HATAY	
	<i>Sayı</i>	<i>%</i>	<i>Sayı</i>	<i>%</i>
<i>Evet</i>	1	1,0	40	40,0
<i>Hayır</i>	95	95,0	52	52,0
<i>Bilmiyorum</i>	3	3,0	6	6,0
<i>Toplam</i>	99	99,0	98	98,0
<i>Cevapsız</i>	1	1,0	2	2,0
<i>Toplam</i>	100	100,0	100	100,0

Tunceli’de bu soruya evet diyenlerin oranı %1 olup, hayır diyenlerin oranı %95, bilmiyorum diyenlerin oranı %3 ve bu soruyu cevapsız bırakanların oranı %1’dir.Hatay’da evet yanıtını verenlerin oranı %40 olup, hayır yanıtını verenler %52’dir. Hatay’da bilmiyorum diyenlerin oranı %6 ve bu soruyu cevapsız bırakanların oranı %2’dir. Arap Alevilerinde dinsel yapılanmanın ve din önderlerinin topluluk üzerinde etkili olduğunu belirtmiştik ve bunu tablodan da açıkça anlayabiliyoruz. Hatay’da, ankete katılan vatandaşların %40’lık bir oranının din önderlerine siyasi önderlerden daha çok güvenmesi, bu görüşün bir kanıtı olarak nitelendirilebilir.

Tablo 45. Mevcut AKP iktidarının Suriye Savaşı konusundaki politikasını destekliyorum.

	TUNCELİ		HATAY	
	Sayı	%	Sayı	%
<i>Evet</i>	0	0	3	3,0
<i>Hayır</i>	97	97	95	95,0
<i>Bilmiyorum</i>	2	2,0	1	1,0
<i>Toplam</i>	99	99	99	99,0
<i>Cevapsız</i>	1	1,0	1	1,0
<i>Toplam</i>	99	99	100	100,0

Görüldüğü gibi bu soruya Tunceli’de evet yanıtını veren olmamıştır. Ankete katılanların %97’si hayır yanıtını vermiş, %2’si bilmiyorum yanıtını vermiş ve %1’i bu soruyu cevapsız bırakmıştır. Hatay’da bu soruya evet diyenlerin oranı %3 olup, hayır diyenlerin oranı %95’tir. Ankete katılanların %1’i bilmiyorum yanıtını vermiş ve yine %1’i bu soruyu yanıtsız bırakmıştır.

Tablo 46. Suriye iç savaşı, Türkiye’de yaşayan Alevilerin siyasal tutumlarını etkilemiştir.

	TUNCELİ		HATAY	
	Sayı	%	Sayı	%
<i>Evet</i>	64	64,0	89	89,0
<i>Hayır</i>	25	25,0	10	10,0
<i>Bilmiyorum</i>	10	10,0	99	99,0
<i>Toplam</i>	99	99,0	1	1,0
<i>Cevapsız</i>	1	1,0	100	100,0
<i>Toplam</i>	100	100,0	89	89,0

Bu soruya Tunceli’de evet yanıtını verenlerin oranı %64 iken, hayır yanıtını verenlerin oranı %25’tir. Ankete katılanların %10’u bu soruya bilmiyorum yanıtını vermiş, %1’i de soruyu cevapsız bırakmıştır. Bu soruya Hatay’da evet yanıtını verenlerin oranı %89’dur. Her iki ilde de oran %50’nin üzerindedir. Hatay’da %90’a varan bir oran vardır. Hatay’da evet diyenlerin oranının daha yüksek olmasında Hatay’ın coğrafi konumu, yani Suriye’nin yanı başında olması, Hatay’daki Arap Alevileri ile Suriye’deki Arap Alevilerinin ortak bir tarihsel geçmişe sahip olmalarının büyük etkisi vardır. Hatay’da bu soruya hayır diyenlerin oranı %10 olup, ankete katılanların %1’i soruyu yanıtsız bırakmıştır.

Tablo 47. 2014 yılı itibariyle iktidarda bulunan AKP Hükümetinin, Alevi açılımını uygulanabilir buluyorum ve gerçekçi sonuçlar doğuracağına inanıyorum.

	TUNCELİ		HATAY	
	Sayı	%	Sayı	%
<i>Evet</i>	2	2,0	10	10,0
<i>Hayır</i>	95	95,0	86	86,0
<i>Bilmiyorum</i>	3	3,0	4	4,0
<i>Toplam</i>	100	100,0	100	100,0
<i>Cevapsız</i>	0	0	0	0
<i>Toplam</i>	100	100,0	100	100,0

Bilindiği gibi AK Parti Hükümeti döneminde, “Alevi Açılımı” adı altında, Alevilerin sorunları masaya yatırılmış ve çözümler üretilmeye çalışılmıştır. Bunların başında cem evlerinin statüsü, cem evlerine kaynak tahsis edilmesi, dedelere devlet tarafından maaş bağlanması gibi çalışmalar yer almıştır. Bu açılım Türkiye’de yaşayan Alevi vatandaşlar açısından özünde ciddi ve önemli bir çalışmadır. Bu nedenle son soru da, bu açılımın Aleviler arasında farkındalık yaratıp yaratmadığı yönünde olmuştur. Tunceli’de gerçekleştirilen alan araştırmasında, Alevi Açılımını uygulanabilir bulanların oranı %2, uygulanabilir bulmayanların oranı %95’tir. Bu soruya bilmiyorum yanıtını verenlerin oranı %3 olup, soruyu cevapsız bırakan olmamıştır.

Hatay’da mevcut hükümetin başlatmış olduğu Alevi Açılımını uygulanabilir bulanların oranı %10, uygulanabilir bulmayanların oranı %86’dır. Bu soruya bilmiyorum yanıtını verenler %4 olup, soruyu cevapsız bırakan olmamıştır. Her iki ilden de çıkan sonuçlar, bu açılımın Alevilerin beklentilerini karşılayamamış olduğunu göstermiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmanın bulgularına dayalı olarak Alevilerin siyasi tutumu, “Anadolu Aleviliği ve Arap Aleviliği (Nusayrilik)’nin Siyasi Tutum Açısından Değerlendirilmesi: Hatay ve Tunceli Örnekleri” adlı yüksek lisans tezi çerçevesinde irdelenmiştir. Sorulara verilen yanıtlar tek tek tablolar halinde değerlendirilmiştir. Genel olarak baktığımız zaman, Hatay’da ve Tunceli’de ankete katılanların büyük bir çoğunluğu kendilerini sosyal demokrat ve sosyalist olarak tanımlamışlardır. Hatay’da ankete katılanların %5’i kendilerini Türk olarak tanımlamışlardır. Arap Alevileriyle yapılan ankette %5’lik bir kısmın kendilerini Türk olarak tanımlaması, bu kişilerin kendilerini Türk olarak hissettiklerini ve asimile olduklarını göstermektedir. Tunceli’de ankete katılanların çoğu Türk, Kürt ve Zazalardan oluşmuştur. Daha öncede belirttiğimiz gibi, Arap Alevileri Nusayriler olarak ta bilinmektedir. Fakat alan araştırması sonuçlarından da görüldüğü gibi Arap Alevileri Nusayri tanımlamasından hoşlanmamaktadır. Çünkü daha önce de belirttiğimiz gibi, Nusayri kelimesi zamanla aşağılayıcı bir anlamda kullanılmıştır. Aleviler kendilerini Hz. Ali ve 12 İmamların yolundan giden, kendine özgü bir kültürü olan ve bulunduğu coğrafyaya göre şekillenen bir İslam yorumu olarak tanımlamaktadır. Yanı sıra alan araştırmasına katılanların büyük bir çoğunluğu kendilerini ezilmiş ve baskıya maruz kalmış olarak görmektedir. Bu anlamda Osmanlı dönemini çokta iyi anlamamaktadırlar. Osmanlı Devleti’nin Alevilere, diğer topluluklardan farklı davrandığını düşünmektedirler. Alan araştırmasından çıkan bir diğer sonuç ta, Alevilerin günümüzde kendilerini rahat hissetmedikleridir. Ayrıca ankete katılanların büyük bir çoğunluğu kendi inanç ve kültüründen insanlarla yaşamayı tercih etmektedirler. Bunun yanı sıra Alevi olmayan biriyle evlilik yapma konusunda, Hatay’da ankete katılanların daha tutucu oldukları anket sonuçlarından da görülmüştür. Yine Aleviler, bu dönemde de gelenek ve göreneklerini rahatça yaşayabildiklerini düşünmemektedirler. Araştırmaya katılanların büyük bir çoğunluğu, Diyanet İşleri Başkanlığı’nın kaldırılması gerektiğini düşünmektedir. Bu görüşü savunanlar Tunceli’de daha fazladır. Hatay’da ankete katılanların çoğunluğu Alevilerin, Diyanet İşleri Başkanlığında temsil edilmesi gerektiğini düşünmektedirler.

Ayrıca bir diğer olgu da Anadolu Alevileri ile Arap Alevilerinin genellikle Cumhuriyet Halk Partisi'ne oy verdikleri algısının aksine, Aleviler, Cumhuriyet Halk Partisi'nin geçmişte kendileri adına olumlu bir karşılık yaratmamış olduğunu düşünmektedirler. Alevilerin şu anda en büyük sorunu kendilerini tam anlamıyla temsil eden bir siyasi partinin bulunmayışıdır. Dünyadaki diğer toplulukları da etkileyen yozlaşma bugün Alevileri de etkilemiştir. Özellikle Arap Alevilerinin ana dilleri olan Arapçayı konuşmama ve unutma eğiliminde oldukları ve yeni neslin anadilini hiç öğrenmediği bugün fark edilen bir durumdur. Bugün görünün o ki, Arap Alevilerinin zamanla Türkleşmesi olasıdır.

Bugün baktığımız zaman Alevilik üzerine belirli bir tanım, belirli bir fikir birliğinin oluşturulamamış olduğunu görmekteyiz. Şöyle ki, Alevi yazarların bile Alevilik tanımlamaları birbirlerinden oldukça farklıdır. Yukarıda da belirttiğimiz gibi, kimileri Aleviliği İslam dairesi içerisinde ele alırken, kimileri de Aleviliğin İslamiyet'le bir ilgisi olmadığını ve ayrı bir din olduğunu savunmaktadırlar. Öncelikle Alevilerin de kendilerini daha iyi ifade edebilmeleri adına, Aleviliğin ne olduğu üzerine ortak bir tanım ve ortak bir fikir birliği olmalıdır.

Alan araştırması sonuçlarından ortaya çıktığı gibi, siyasal tutumların oluşmasına etki eden birçok faktör vardır. Bunların başında ortak tarihsel geçmiş, aile, toplum gibi faktörler sayılabilir. Kışlalı bu konuya şöyle değinir: “Kişilerin siyasal tutumlarının oluşmasında birçok faktör etkilidir. Kişinin siyasal tutum ve davranışlarının oluşumunda rol oynayan deneyimlerinin başında, siyasetle doğrudan ilgili olanlar gelir. Örneğin, kişinin ailesinden başlayarak karşılaştığı otorite ile ilgili ilişkilerinin, onun siyasal tutumunun belirlenmesinde özel bir yeri vardır. Otoriter bir babanın oğlu, demokratik tartışmalara ve demokrasinin gerektirdiği hoşgörüye az yatkın olacaktır”. (Kışlalı,2000:140)

Siyasal rejimin işleyişiyle ilgili yaşanmış olaylar da siyasal tutumların oluşum ve değişiminde önemli bir rol oynarlar. Fransa'da Üçüncü ve Dördüncü Cumhuriyetlerin kötü işlemesi ve siyasal yaşamın istikrarsızlığı, bir yandan otoriter ve milliyetçi, öte yandan da kadercî ve boyun eğici eğilimleri güçlendirmişti. Benzer bir durumu 12 Eylül sonrasında Türk toplumu da yaşadı ve yaşıyor. Siyasal şiddet ve istikrarsızlığın yarattığı korku ve bıkkınlık, Türkiye'de de otoriter eğilimleri

özendirirken, siyasal duyarsızlığı arttırmıştır. Tarihin derinliklerinde kalmış bir çok savaş ise bazı toplumlarda “geleneksel düşman” kanılarının doğmasına ve o savaşlardan birçok kuşak sonra doğanların bile siyasal tutumlarında rol oynamasına katkıda bulunmuştur. (Kışlalı,2000:140)

Taşğın’ın da belirttiği gibi bir başka unsur da Alevilerin, Sünnilikten farklı oluşunun İslam dışılık olarak sunulmasıdır. Modernleşme sürecinde Alevi aydınları Aleviliğin geleneksel yapısını bir kenara iterek İslam ve Sünniliği aynileştirmektedirler. Bir süre sonra buna bağlı olarak da Aleviliğin İslam ile olan ilişkisinden kopararak İslam dışında değerlendirirken Aleviliğin Sünnilikten farklı bir İslam yorumu sunduğunu göz ardı etmektedirler. Oysa Alevilerin Sünnileşmelerine karşı geliştirilen bu strateji, Sünnilikle kurulan ilişkinin veya yakınlaşmanın oluşturduğu tehdide karşı geliştirilmiştir. Oysa bu yakınlaşmadan kaçınmak için Aleviler İslam dışılık fikrine yönelmektedirler. (Taşğın,2006:148)

Bugün Alevilerin sorunlarına ilişkin birçok çalışma ve çalıştay yapılmaktadır. Özellikle mevcut iktidar tarafından son yıllarda ortaya konan Alevi Açılımı, Alevi Çalıştay, gibi çalışmalar önemli gelişmeler olmakla birlikte bu konuda kalıcı çözümlerin getirilmesi gerekmektedir. Toplumsal yaşamın barışçıl bir şekilde devam edebilmesi için, öncelikle bireylerin inanç özgürlüğün sahip olmaları ve bireylerin birbirlerinin inancına saygı duyması gerekmektedir. Nitekim inanç özgürlüğü Anayasal bir haktır.

KAYNAKÇA

Alevi Bektaşî kültür enstitüsü bilim kurulu, *Alevi-Bektaşîlerin sorunları ve çözümlerine ilişkin rapor*,2013

Aksüt H, *Aleviler*, Yurt Kitap Yayın, Ankara, 2009

Arı,M, *Ahiliğin Siyasal Boyutları ve Günümüzde Yeniden Yorumlanması*, İnönü Üniversitesi, Sosyal bilimler enstitüsü dergisi,2008,cilt 1,yıl:9 sayı 16

Arpa, A, Ertaş, K, *Batını Düşüncede Tevil ve Nusayrilik*, www.hbvdergisi.gazi.edu.tr ,Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi,2012/62

Aslan,C,*Fellahlar'ınSosyolojisi,Arapuşakları,Nusayriler,Hasibiler,Kilaziler,Hayda riler,Arap Alevileri*, Karahan Kitabevi, 2.Baskı, Adana, 2005

Ateş,T,*OsmanlıToplumununSiyasalYapısı(KuruluşDönemi)*,SayKitapPazarlama,İst anbul,1982

Bayındır,N, *Alevilik-Tarih, İnanç, Kültür, Açılım*,Chivi Yazıları 343,1.Basım Kasım 2009

Bender,C, *12 İmam ve Alevilik*, Berfin Yayınları,5.Baskı,Ocak 2003,İstanbul

Cengiz, R, *Çamiçi Beldesinde Dini Hayat*, Alevilik üzerine sosyolojik bir araştırma, Doktora Tezi, ,Elazığ,2000,Fırat Üniv. Sosyoloji Anabilim Dalı

Çağdaş İnançlar, Düşünceler, Dinler, Mezhepler, Cemaatler, İdeolojiler, Edebi,Felsefî ve Siyasi Akımlar,Kitabın asıl adı: *el-Mevsuatu'l –Muyessra fi'i-Edyani ve'l-Mezahibi ve'l-Ahzabi'l-Muasıra*Te'lif Kurulu Başkanı: Mani Hammad el-Cüheni,Mütercim: M.Beşir Eryarso, Beka Yayıncılık, 2012

Çamuroğlu, R, *Değişen Koşullarda Alevilik*, Kapı Yayınları,5. Baskı, İstanbul,2008

Çamuroğlu, R, *Yeniçerilerin Bektaşiliği ve Vakayı Şerriye*, Ant Yayınları, İstanbul,1991

Çelebi, E *Seyahatname(Hatay-Suriye-Lübnan-Filistin)*,Hazırlayan, İsmet Parmak-

sızoğlu, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara,1982

Danimarka Alevi Birlikleri Federasyonu-DABF, *Alevi Bektaşî İnancının Esasları*, Danimarka Alevi Bektaii Toplumu,1.Baskı,2008

Dierl, A,J, *Anadolu Aleviliği*, Kitabın Almanca Adı: *Geschichte und Lehre des Anatolischen*, Ant Yayınları, 1 .Baskı,1991

Dinler Tarihi Ansiklopedisi, *İslamiyet, Hristiyanlık, Musevilik ve İlkel Dinler*, Gelişim Yayınları 1,İstanbul,1976

Ekinci, M, *Anadolu Aleviliğinin Tarihsel Arka Planı*, İstanbul, Eylül 2010

El-Hasibi, H,B,H, *el-Hidayetü'l-kübra, Hidayet Yolu*,Çeviri,Ahmet Sonay

Erk, H, B, *Tarih Boyunca Alevilik*, Varol Matbaası,İstanbul,1954

Eryılmaz, B, *Osmanlı Devleti'nde Gayri Müslim Teb'anun Yönetimi*, Risale Yayınları:50,İstanbul,1990

Eskiocak, N, *Gerçek İnsanlık ve Din*, Can Yayınları-135,İstanbul, Temmuz 2001

Et-Tavil, M, E,G, *Arap Alevileri Tarihi*, Arapça Aslından Çeviren: İsmail Özdemir, Karahan Kitabevi, 2.Baskı, Temmuz 2012

Eyüboğlu, İ,Z, *Bütün Yönleriyle Bektaşilik(Alevilik)*, İstanbul,1980

Fırlalı, E,R, *Çağımızda İtikadi İslam Mezhepleri*, İran İslam Devrimi ilavesiyle genişletilmiş 4.baskı,Selçuk yayınları, Hicri 15. Asır külliyatı No:1,1990

Firro, K, *Nusayriliğin Milliyetçilik ve Milli Devlete Adaptasyonu, Alevilik, Nusayrilik ve Bab-ı Ali, Tarihi ve Kültürel Boyutlarıyla Türkiye'de Aleviler,Bektaşiler, Nusayriler*, İslami İlimler Araştırma Vakfı,Tartışmalı ilmi Toplantılar Dizisi:28,Ensar Neşriyat,İstanbul,1999

Gökhan,İ, *Memlükler Zamanında Antakya(1268-1516)* Hatay Araştırmaları 1,Antakya Tarihi,Antakya Belediyesi Yayınları,Antakya,2010

Gölpınarlı, A, *Tarih boyunca İslam Mezhepleri ve Şiilik*, Der Yayınları, 6, Birinci Basım, İstanbul, Ocak, 1979

Güleç,C, Makale adı: **Anadolu Heterodoks Alevilerin Travmatik Tarihi, Nusayrilik,Alevilik ve Çok Kültürlülük Sevgi,Bariş ve Hoşgörü kenti: Antakya** Bildiriler Kitabı, Keşif yayınları,2006

Güler, S, *Aleviliğin Siyasal Örgütlenmesi,Modernleşme,Çözülme ve Türkiye Birlik Partisi*,Dipnot Yayınları:43,1.Baskı,Ankara,2008

Gün, D , *XVIII. Yy'da Antakya'nın Sosyal ve Ekonomik Yapısı(1708-1777)*Ankara Üniversitesi SBE, Tarih Anabilim Dalı,Doktora Tezi,Ankara,2006

Gündüz , A, *XVI. yy'da Antakya Kazası(1550-1584)*,MKÜ Yayınları,No:23 Antakya,2009

Hançerlioğlu, O, Aktaran Öz, B, *Alevilik tarihinden izler*, Mutluluk Düşüncesi, Varlık Yay. İstanbul,1969

Kaptan,R, *Sorularla Alevilik*, www.alevitentum.de, erişim tarihi: 12.09.2013

Kışlalı,A,T, *Siyaset Bilimi*, İmge Kitabevi,8.baskı,Ankara,2000

Korkmaz, E, *Alevi Felsefesi*, Pencere Yayınları, İstanbul,1997

Korkmaz, E, *Alevilere Saldırıları*, Pencere Yayınları,78,Ağustos,1998

Kutlu, S, *Alevilik Bektaşilik Yazıları, Aleviliğin Yazılı Kaynakları, Buyruk, Tezkire-i Şeyh Safi*, Ankara Okulu Yayınları 94,2.basım, Ankara, Mayıs 2008

Küçükdağ,Y, *Türk Aleviliği Araştırmaları*,Konya,Çizgi Kitapevi, Şubat 2010

Massicard E, *Türkiye'den Avrupa'ya Alevi Hareketinin Siyasallaşması*, İletişim Yayınları, 1265,Araştırma İnceleme Dizisi 2171.Baskı, İstanbul,2007

Melek İ. Pehlivanlı H.(2011) *Devletten Millete Hatay Devleti Bir Sadakat Öyküsü*, T.C Hatay Valiliği,Yayın No:15

Melikoff,İ, *Uyur İdik Uyardılar*, Alevilik-Bektaşilik Araştırmaları, Türkçesi: Turan

Alptekin, Cem Yayınevi, İstanbul,1994

Melikoff, İ, **Hacı Bektaş Efsaneden Gerçeğe**, Cumhuriyet Kitap Kulübü, İstanbul,1998

Melikoff,İ, **Alevi-Bektaşiliğin Tarihi Kökenleri Bektaşî-Kızılbaş(Alevî) Bölünmesi ve Neticeleri)** İslami İlimler Araştırma Vakfı, Tarihi ve Kültürel Boyutlarıyla Türkiye’de Aleviler,Bektaşiler,Nusayriler,EnsarNeşriyat:61,İslamiİlimlerAraştırmaVakfı,İstanbul ,1999

Mertcan,H **Türk Modernleşmesinde Aleviler(Tarih,Kimlik,Siyaset)**, Karahan Kitabevi,Adana,2013

Merdanoğlu,H, **Kemalizm ile Bütünleşen Alevilik**,Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Yayınları, Antalya,2009

Metin, H,G, **Alevilikte Cem (Sevgidir Dinimiz Kabe’miz İnsan, Kırklar’ın Cem’inde Eşittir Her Can)**,

Mezhepler ve Tarikatlar Ansiklopedisi, Basım:Tercüman Tesisleri, İstanbul,1987

Mursaloğlu,M, **Sancak,Devlet,Millet HATAY**, Antakya Belediyesi Kültür Yayınları-21,2012

Niray,N, **Anadolu Ahiliği’nin Sosyo-Ekonomik Yönleri**,Gazi Üniversitesi,Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi,Sayı:24,2002

Ocak, A,Y,**Geçmişten Günümüze Alevî Bektaşî Kültürü**, T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı(Ahmet Yaşar Ocak, Tarihsel Terminoloji (Bektaşilik, Kızılbaşlık, Alevilik) Ankara,2009

Okan, M, **Türkiye’de Alevilik, Antropolojik bir yaklaşım**,1.baskı, 2004

Onarlı, İ, **Arap Aleviliği,Nusayriler**,İstanbul, Nisan 2006,

Ortaylı, İ, **Alevilik, Nusayrilik ve Bab-ı Ali, Tarihi ve Kültürel Boyutlarıyla Türkiye’de Aleviler, Bektaşiler, Nusayriler**, İslami İlimler Araştırma Vakfı,Tartışmalı ilmi Toplantılar Dizisi:28,Ensar Neşriyat,İstanbul,1999

Öz, B, **Alevilik Nedir?** Der Yayınları, 4. basım, İstanbul, 2001,

Öz, B. **Alevilik tarihinden izler**, Can Yayınları, 69, İstanbul, Mart, 1997

Öz, B, **Osmanlı'da Alevi Ayaklanmaları**, Can Yayınları, 191, 3. basım, İstanbul, 2003

Öz, G, **İslamiyet, Türkler ve Alevilik**, Bin Dört Yüz Yıllık Muhalefet, Yol Bilim Yayınları, 3. baskı, Ankara, 1999

Öz, B, **Aleviliğe İftiralar Cevaplar**, Can yayınları-58, 3. basım, İstanbul, 2005

Paslı C, **Anadolu Aleviliği, Tarihi Süreç**, Nüve Kültür Merkezi Yayınları, İnceleme-Araştırma Dizisi 90, Mart, 2013

Reyhani, M, **Gölgesiz Işıklar-II, Tarihte Aleviler**, Can Yayınları 34, 2. Basım, İstanbul, Eylül, 1997

Saraç, N, **Alevilerin Siyasal Tarihi**, 1300-1971, cem yayınevi, 1. basım, Şubat 2011

Savaş, S, **Osmanlılar ve Aleviler**, Geçmişten Günümüze Alevi Bektaşî Kültürü

Say, Y, **Anadolu Alevilerinin Tarihi**, Alevi-Bektaşî Tarih Yazıcıları, (Alevilik-Ali-Kerbela), Su Yayınevi, İstanbul, 2007

Sertel, E, **Dini ve Etnik Kimlikleriyle Nusayriler**, Ütopya yayınları: 119, 1. Baskı, Ankara, Haziran 2005

Semavi, M.T, **Gerçek Sünnet Ehli Şia**, Orijinal Adı; *eş-Şia Hum Ehlu's Sunne*, Çeviri, Resul Nur, 3. Baskı, Ağustos, İstanbul, 2011

Seydi, Ö, **Alevilik ve Sorunları**, Yorum Basın Yayın Sanayi Ltd. Şti. Ankara, 2011

Shankland, D, **The Alevis In Turkey, The emergence of secular İslamic Tradition**, Routledge Curzon, Taylor & Francis Group, London and New York, 2003

Sofuoğlu C, İlhan A, **Alevilik Bektaşîlik Tartışmaları**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları/243, Ankara 2006, 5. Baskı

Solgun,C, *Aleviler'in Kemalizmle İmtihanı*, Barış Matbaası,1.Baskı,İstanbul,2008

Şahin, H, *Şah İsmail Hatayi Divanı ve Diğer Hatayi Şiirleri*, Pir Sultan Abdal 2 Temmuz Kültür ve Eğitim Vakfı Yayınları, Ankara, 2011

Şener, C, *Şaha Doğru Giden Kervan, Alevilik Nedir*, Şah Kulu Sultan Külliyesi Vakfı Yayınları, İstanbul,1997

Şener, C, Alevizm'ler Dizisi 6, BDS Yayınları, İstanbul, 1996,

Tankut, H,R, *Nusayrilik ve Nusayrilik Hakkında*, Ulus Basımevi,Ankara,1938

Taşgın A, *Geçmişten Günümüze Alevi Bektaşî Kültürü*, T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı, Modernite ile Karşılaşma ve Alevi Bektaşiliğın Yeni Anlamları Üzerine, Ankara, 2009

Taşgın,A, *Dile Gelen Alevilik*,Bildiriler,Çizgi Kitabevi Yayınları:446,2013

Taşgın, A,*Türkmen Aleviler*, Ataç Yayınları, İstanbul,2006

Temiz, H, *Aleviliğın Gerçek Yüzü ve Özü*, Ozan Yayıncılık, İstanbul, 1997,

Toker, A, *On İki İmam,Hanedan-ı Ehl-iBeyt*, Fulya Yayınları,İstanbul,2002

Tolan B, *Toplum Bilimine Giriş*, Ankara, Gazi Üniversitesi Yayını, 1985

Turan,A, *Les Nusayris de Turquie dans la Religion d'Hatay*,Doctorat de III e cycle)Paris 1973, Aktaran, İslam Ansiklopedisi)

Tümkiye,Y, *Farklılığa Rağmen Bir Olmak, Nusayri Alevi Dünyasında Bir Gezi*,Can Yayınları,218,Hatay,2004

Türk, H, *Anadolu'nun Gizli İnancı Nusayrilik, İnanc sistemleri ve kültürel özellikleri*,İstanbul,kaknüs yayınları,2005

Türkiye Diyanet Vakfı *İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi ,Cilt 33,İstanbul 2007

Uluçay,Ö,*ArapAleviliği,Nusayrilik,Araştırma-İnceleme*,1.Baskı,Adana, Şubat 1996

Uluğ, N,H,***Tunceli Medeniyete Açılıyor***, Kaynak Yayınları, 2007

Üzüm, ***Günümüz Aleviliği***, Türkiye Diyanet Vakfı, İSAM Yayınları, İstanbul,1997

Yıldırım A, ***Anadolu'da İnançsal Zulüm Tarihi, Osmanlı Engizisyonu***, Bilgetek İtalik Kitapları,1.Basım,Mayıs,2013

Yalçın, A ***Anadolu Aleviliği'nin Başlangıç Evreleri II***: Anadolu'ya geliş ve yerleşim, Alevilik,Bektaşılık Araştırmaları Dergisi,sayı 2, www.abked.de erişim tarihi,01.09.2013

Yalçın,H,***Alevilik Tarihi,Öncesi,Dünü,Bugünü***,Karahan Kitapevi,Adana,2012

Yavuz, H, ***Alevilerin Türkiye'deki Medya Kimlikleri;Ortaya Çıkışın Serüveni, Alevilik, Nusayrilik ve Bab-ı Ali, Tarihi ve Kültürel Boyutlarıyla Türkiye'de Aleviler,Bektaşiler, Nusayriler***, İslami İlimler Araştırma Vakfı,Tartışmalı ilmi Toplantılar Dizisi:28,Ensar Neşriyat,İstanbul,1999

Yücekök, A, ***100 soruda Türkiye'de Din ve Siyaset***,Gerçek Yayınevi,3.Baskı,Aralık,1983

İnternet Kaynakları

www.yunusemresiirleri.blogstop.com erişim tarihi,26.04.2014)
www.iskenderuncemevi.com erişim tarihi, 09.05.2014)
<http://www.alevibektasi.org>, erişim tarihi,16.12.2013)
www.hakder.nl, erişim tarihi, 10.01.2014)
www.secim-sonuclari.com/erişim tarihi, 05.05.2014)
<http://tr.wikipedia.org/> erişim tarihi, 08.05.2014
www.psakd.org erişim tarihi,11.05.2014
www.tdk.gov.tr, erişim tarihi, 14.01.2013
www.alevitentum.de erişim tarihi,12.09.2013
www.huseyinmualla.com erişim tarihi,15.05.2014
www.alevi-fuaf.com erişim tarihi,12.010.2013
www.hbvdergisi.gazi.edu.tr erişim tarihi, 07.01.2014)
www.uzumbaba.com erişim tarihi, 14.05.2014
www.hatay.gov.tr, erişim tarihi,12.10.2013
www.antakya.bel.tr,erişim tarihi, 14.09.2013
www.antakyarehberi.com, erişim tarihi,12.10.1013
www.dunyabulteni.net, erişim tarihi,14.09.2013
www.tunceli.gov.tr erişim tarihi,12.03.2014
<http://www.milliyet.com.tr/aleviler-ve-gezi/gundem/ydetay/1800555/default.html>

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı: Sönmez ALVANOĞLU

Uyruğu: T.C

Doğum Tarihi ve Yeri: 26/05/1985 Antakya/HATAY

Elektronik Posta: sonmezalvanoglu@hotmail.com

EĞİTİM

Derece Yılı	Kurum	Mezuniyet
Lisans	Mustafa Kemal Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Kamu Yönetimi Bilim Dalı	2005-2009
Yüksek Lisans	İstanbul Medeniyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Kamu Yönetimi Bilim Dalı	2012- 2014

YABANCI DİLLER İngilizce, YDS: 81,25
Arapça, Çok iyi

EKLER

Ek-1: Anket Formu

Sayın katılımcı,

Bu anket, “ *Arap Aleviliği(Nusayrilik) ve Anadolu Aleviliği’nin Siyasal Tutum Açısından Değerlendirilmesi; Hatay ve Tunceli İllerinin Karşılaştırmalı Bir Analizi*” adlı yüksek lisans tezi için hazırlanmıştır. Aşağıda, genel olarak Aleviliğin nasıl algılandığı ve bu toplulukların siyasal tutumlarını ölçmeye yönelik sorular yer almaktadır. Anket toplam 36 maddeden oluşmakta ve ortalama 15 dakika sürmektedir. Ankete katılım gönüllülük esasına dayanmaktadır. Araştırma bilimsel bir nitelik taşıdığından derlenen bilgiler başka hiçbir amaç için kullanılmayacaktır. Araştırmamızın doğru sonuçlar verebilmesi için soruları içtenlikle cevaplamanızı rica eder, gösterdiğiniz ilgi ve katkıdan dolayı teşekkür ederiz.

Prof. Dr. Hamza ATEŞ

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Öğretim Üyesi

Sönmez ALVANOĞLU

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Öğrencisi

Bölüm I: Bu bölüm kişisel bilgilerinizden oluşmaktadır. Lütfen kutucuklara (X) işaretleyiniz.

Cinsiyetiniz?

Kadın ()

Erkek ()

Yaşınız?

20'nin Altında()
Üstü ()

20-29 ()

30-39 ()

40-49 ()

50-59 ()

59 'un

Eğitim Durumunuz?

Okur -yazar değil ()
Doktora ()

Okur- Yazar ()

İlköğretim ()

Lise ()

Üniversite ()

Yüksek lisans ve

Çalıştığınız Sektör?

Kamu Sektörü ()

Özel Sektör ()

Mesleğiniz?.....

Gelir Durumunuz? (TL)

0-749 ()

750-999 ()

1000-1499 ()

1500-1999 ()

2000 ve Üzeri ()

Kendinizi Nasıl Tanımlarsınız?

Milliyetçi ()

Muhafazakâr ()

Sosyal Demokrat ()

Liberal()

İslamcı ()

Sosyalist ()

Diğer ()

.....

Etnik Kökeniniz Nedir?

Arap () Türk () Kürt () Zaza () Diğer ()

Size Alevi olarak mı, Nusayri olarak mı hitap edilmesini istersiniz?

Alevi () Nusayri ()

Yaşadığınız İl

Tunceli () Hatay ()

Bölüm II: Bu bölüm Alevilik ile ilgili genel maddelerden oluşmaktadır. Lütfen düşüncenizi en iyi yansıtan seçeneği (X) işaretleyiniz.**Evet () Hayır () Bilmiyorum ()**

1. Aleviler, Hz. Ali ve 12 İmamların yolundan gidenlerdir.	Evet	Hayır	Bilmiyorum
2. Alevilik, bir kültürdür.	Evet	Hayır	Bilmiyorum
3. Alevilik, inanç, kültür ve felsefi boyutları olan ve bulunduğu coğrafyaya göre şekillenen bir İslam yorumudur.	Evet	Hayır	Bilmiyorum
4. Aleviler, tarihsel süreç içerisinde ezilmiş ve baskıya maruz kalmış bir topluluktur.	Evet	Hayır	Bilmiyorum
5. Aleviler, Osmanlı Devleti döneminde rahat bir yaşam sürmüşlerdir. Osmanlı Devleti'nin Alevilere bakış açısı diğer topluluklara bakış açısı ile aynı olmuştur.	Evet	Hayır	Bilmiyorum
6. Türkiye'de yaşayan bir Alevi olarak kendimi rahat hissediyorum.	Evet	Hayır	Bilmiyorum
7. Bir Alevi olarak başka bir ülkede yaşamak isterdim.	Evet	Hayır	Bilmiyorum
8. Aynı inanç ve kültürden insanlarla yaşamayı tercih ederim.	Evet	Hayır	Bilmiyorum
9. Alevi olmayan biriyle evlenebilirim.	Evet	Hayır	Bilmiyorum
10. Bir Alevi olarak, gelenek ve göreneklerimi rahatça yaşayabiliyorum.	Evet	Hayır	Bilmiyorum
11. Günümüzde Alevi toplumunun kültürel anlamda bir yozlaşma yaşadığını düşünüyorum.	Evet	Hayır	Bilmiyorum
12. Aleviler'in gelenek ve göreneklerini yaşatabilmesi için Kültür Bakanlığı bünyesinde ayrı bir yapılanmaya ihtiyaçları vardır.	Evet	Hayır	Bilmiyorum
13. Aleviler'in dini vecibelerini daha rahat bir şekilde yerine getirebilmesi için, devlet bünyesinde ayrı bir yapılanmaya ihtiyaçları vardır.	Evet	Hayır	Bilmiyorum
14. Örnek aldığım ve yolundan gittiğim din önderim vardır.	Evet	Hayır	Bilmiyorum
15. Bir Alevi olarak Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kaldırılması gerektiğini düşünüyorum.	Evet	Hayır	Bilmiyorum
16. Diyanet İşleri Başkanlığı kaldırılmamalıdır. Alevi vatandaşların da temsil edileceği bir yapıya kavuşmalıdır.	Evet	Hayır	Bilmiyorum
17. Arap Aleviler ile Anadolu Alevileri'nin sorunları oldukça benzerdir.	Evet	Hayır	Bilmiyorum
18. Kendimi Ortadoğu'nun bir parçası olarak görüyorum.	Evet	Hayır	Bilmiyorum
19. Kentleşme süreci, Alevi olarak kendimi daha rahat ifade etmeme yardımcı olmuştur.	Evet	Hayır	Bilmiyorum

Bölüm III. Bu bölüm Alevilik ve siyasal tutumla ilgili maddelerden oluşmaktadır. Lütfen düşüncenizi en iyi yansıtan seçeneği (x) işaretleyiniz.

1. Türkiye'de Alevilik sol ideolojiyle özdeşleşmiştir.	Evet	Hayır	Bilmiyorum
2. Aleviliğin sol ideolojiye yakın olmasında tarihsel sürecin etkisi vardır.	Evet	Hayır	Bilmiyorum
3. Siyasal partilerden kendimi en çok CHP'ye yakın hissediyorum.	Evet	Hayır	Bilmiyorum
4. Siyasal düşüncelerim zamana ve yaşa göre şekillenmiştir.	Evet	Hayır	Bilmiyorum

5. Din ve mezhep siyasal tavrının gelişmesinde etkili olmuştur.	Evet	Hayır	Bilmiyorum
6. Benimsediğim ideolojinin(milliyetçi, muhafazakar, sosyal demokrat vb.) siyasal tercihim üzerinde etkisi vardır.	Evet	Hayır	Bilmiyorum
7. Herhangi bir siyasal organizasyona ya da partiye üyeliğim vardır.	Evet	Hayır	Bilmiyorum
8. İlgi duyduğum siyasi partinin mitingine sık sık katılırım.	Evet	Hayır	Bilmiyorum
9. Alevi bir vatandaş olarak, Alevilerin yönetimindeki bir ülkede yaşamak isterdim.	Evet	Hayır	Bilmiyorum
10. Arap kültürünün egemen olduğu bir ülkede yaşamak isterdim.	Evet	Hayır	Bilmiyorum
11. Aleviler Türkiye Cumhuriyeti döneminde kendilerini daha rahat ifade edebilmişlerdir.	Evet	Hayır	Bilmiyorum
12. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak yeterince özgür, rahat ve eşit bir ortamda yaşadığımı düşünüyorum.	Evet	Hayır	Bilmiyorum
13. Din önderlerine siyasi kanaat önderlerinden daha çok inanır ve güvenirim.	Evet	Hayır	Bilmiyorum
14. Mevcut AKP iktidarının Suriye Savaşı konusundaki politikasını destekliyorum.	Evet	Hayır	Bilmiyorum
15. Suriye iç savaşı, Türkiye’de yaşayan Alevilerin siyasal tutumlarını etkilemiştir.	Evet	Hayır	Bilmiyorum
16. 2014 yılı itibarıyla, iktidarda bulunan AKP Hükümetinin, Alevi açılımını uygulanabilir buluyorum ve gerçekçi sonuçlar doğuracağına inanıyorum.	Evet	Hayır	Bilmiyorum